Yon
Yonlo Mande Tabango

Yon ngu, Yesus enengo sulena oni kande elaya kegidembolo elayaga ngulomu gula. Ene nalu oowooyingga Yesusya endeyolo, ene kenolo ingolo, Yesuslo koni, ko mande wesiyolo etoni ingolo, ngulo ene Yesuslo mande ewoku ingondudu gome yowolo. Ene Mak, Matiyu, ko Luk, ngu oni kabusaga ngundo koletelo oolengo Yesuslo mandeni nakangowonggori. Ene kootu wenga ngu Yondo Yesuslo mandeni nga nakangowolo.

Suwoo Suwoo Keda Oluweloyi Mandega, Ngulo Ewolo

1 Kulimi oolengo, Anutndo oo bidodo ma yeyingo, ngu naluno, Mande ngu (Yesus) oluwoliyo. Yo, Yesusndo ngu Anutya goboolo oluwoliyo. Ngu enengombo Anut.

2 Kulimi oolengo damonimonggo ngu, ene Anutya oluwoli.

3 Yo, Yesusndo ene oo bidodo temukowolo. Ngulo ngu, oo gula oole gulano ma tunootewolo. Kini, oo bidodo tunootewoku ngu, Yesus enengombo yeni tunootemukowolo.

4 Eneno keda sugi sugi oluweloyi oolooteku, ngu keda oluweloyiga ngu simoo balelo solu himi.

5 Ngu solu himingga ngu suwoono delo himi yetoni, ngu ooleli ngundo doobengoweloyi ereremo kini.

6-7 Oni gula tunootewo, ngu oowooyi Yon. Anutndo ene koletelo suleyootoni ombuwolo. Yo, ene ombulo oni simoo bale tunoo etuyelolo, Yesus ngu hamoo solu himi oolengo. Ngundilo tetoni, ngulo oni simoo bale mande ngu ingolo, ene nowoondoyemo hamoo tewanggo.
8 Yon enengombo ngu solu himingga ngu kini. Kini, ene ombuyingo ngu solu himingga (Yesus) ngulo mandeni wesiyolo eweloyimbolo ombuwolo.
9 Yo, Yesus ngu hamoo solu oolengo. Ngundo ombulo, oni simoo bale bidodo melako oolootenggoku, ngu solu himi yunowelo ombuwolo.
10 Ngu ene melako ootoolo, ngunonggo ene melako, oni simoo bale, oo bidodo yewolo. Ene melako oni simoo baledo, ene kenolo, ma ingowonggori.
11-12 Ene enengo ende damonimo oolouyingomu, ene enengo Yuda onindo ngu ma yowonggori. Kini, oni gidalegado yowonggori. Ene oni ngu enengo oowooyimo nowoondoyemo hamoo tetenggoku ngu, ene mete Anutlo simoongo oolengo tunootetenggo.
13 Yo, ene Anutlo simoongo tunootetenggoku ngu, ene awa namoyembolo daloyebo kini, ko onilo ingonduduno nguya kini, enengo koyemo nguya kini. Anut enengombo yoyeni, enengo simoongo tunootetenggo.
14 Mande (Yesus) ngundo oni tunootewoku, ngu nalu ootuwoo bodaga nangge, noole kewoolonayimo oluwolo. Yo, eweyimbo suleyootoni, ombutoni, noole kuli enengo dulidalini ngu

kenowootowolo. Ngu dulidaliningga ngu, enengo nangoni gulananggega ngulomu. Sumange ko damoni hamoo gome nenengomu, ngu eneno hangewolo.

15 Yondo ngu oningga ngulo mandeni wesiyolo elo, ngandilo meno ewolo. Ngu oningga ngu, kuli nondo yeno etoowe ingowonggoku, ngu ngandilo. Ene no kootunemo ombulo tunootewoku, ene no oowoone dagalo ulungga tunootete. Ndatelo ngulo, ene kuli tunootelo oluwoku, ngu naluno, no ma oluwololo ewono.

16 Eneno ngu sumange ulungga oolengo hangelo ooloote. Ngu sumangeningga, ngunonggo nangge suwoo suwoo oo gome gome guladilo guladilo, ene noole yunololoote.

17 Yo, hamoo, Moses kandeyimonggo Anutndo mamana mande noole yunowolo. Ene sumange nowoondoyi, ko mande damoni hamoo gome nenengo, ngu Yesus Kristusnonggo nangge tunootewolo.

18 Oni gulado hamoo oolengo Anut ma kenowolo. Anut Nangoni gulanangge, ngu Anut kilalongo. Ngundo eweyi tanggeyimo oolooteku, ngundo nangge, Anutlo damoni ngu nooleno yootunolo ete.

Sonoyeloyingo Oni Yon, Ngundo Mande Wesiyolo Ewolo
(Matiyu 3:1-12; Mak 1:7-8; Luk 3:15-17)

19 Yuda onindo Anutlo woolo yeyingo oni kundingiyi, Liwayi oni ngu suleyelootoyi Yerusalem yokolo, ombulo, Yon sumoo inowonggori. Ge ndawu oningga? Elo ewonggori.

20 Ngundilo sumoo etoyi, ariya, Yondo mande
tunoo elo, mande gula ma oongoowolo. Ene
ngandilo wesiyolo ewolo. No Kristus, Anutndo
noole ko yoyoweloyi suleyowoku oningga ngu
kinilo ewolo.
21 Yondo ngundilo etoni, enendo sumoo in-
owonggori. Ngu ndatelo? Ge ndawu oningga?
Ge bine Ilayisando? Ewolo. Etoyi, enendo mande
gumi ewolo. No Ilayisa kini. Etoni, enendo sumoo
gula ewonggori. Ge bine Anutlo ingondudu
eyingo oningga, noolendo sobowootetoku, ngu
bine? Elo ewonggori. Asa, enebana mande gumi
ewolo. Kini.
22 Ngundilo etoni, enebana Yonno sumoo gula
ewonggori. Ge ndawu oningga? Noole komo
mande gumi oni noole suleyelootoyi ombu-
wootoku, nguno ewato. Ge, gengomboya ngu, ge
ndatelo ete? Elo ewonggori.
23 Ene ngundilo etoyi, Yondo gumi ewolo. No
nga oningga ngalo Anutlo ingondudu eyingo oni
Ayisaya, ngundo ewolo. Oni gula kingo mela oni
kini, ngunonggo manggowo gula meno ete. Oo
Sembuli Ulungga, ngulo oole yomosiyoyino! Elo
ewolo. (Ayisaya 40:3)

24-25 Parisi onindo ngu oni ngu, suleyelootoyi
ombuwolo. Ene Yon sumoo inowonggori. Asa, ge
Kristus kini, ge Ilayisa kini, ko Anutlo ingondudu
eyingo oni kini, asa, ndawugalo ngulo, ge oni
simoo bale sono kundingiyimbo sonoyeloote? Elo
sumoo inowonggori.
26 Ene ngundilo sumoo etoyi, asa, Yondo mand-
eye gumi ewolo. Nondo ngu sonombo nangge
sonoyelooteno. Ene oni gula kewooloyemo dikalo

oolooteku ngu, ye ngu watayi kini.
27 Ngu oningga ngu, no kootusina ombuteku,
ngu oningga ngulo yanggangoni ulungga
oolengo. Nolo yanggangone ngu bodaga nangge,
ngulo ngu, no enengo ko oni telo, ma oluwanolo
ewolo.
28 Nga mandega nga Betani ende, Yodan sono
anduloko nguno tunootewolo. Nguno Yondo oni
simoo bale sono kundingimbo sonoyelowolo.

Yesus Anutlo Sipsip Nangoni

29 Sengetoni, Yesus ombutoni, Yondo kenolo
ewolo. Kenoyi, nga ngu Anutlo Sipsip Nangoni.
Ngundo oni simoo bale mela bidodo mbum-
buwaye andange yunowa.
30 Ngu oningga ngulo, nondo kuli ewonomu
ngu. Oni gula no kenelolo ombuteku, ngundo no
daganelowolo. Ndatelo ngulo, ene no ma oliyingo
naluno nguno, ene kuli oluwolo.
31 No ngu oningga nguya watayi kini.
Ene no ombulo, oni sono kundingiyimbo
sonoyelootoowe, nguno Iserel oni simoo baleno,
ngu oningga ngu tunoo etuyelowanolo ewolo.

32 Yondo mande ngandilo yootunolo ewolo.
No Yuka Kundingiyi ngu, nu kundirimanggowo
ngundilo telo, Sambononggo ombulo, ene ta-
bango sanganimo oodoni kenowono.
33 No nenengombo ngu oningga ngu, kuli
watayi kini. Anutndo oni sonoyelo elo, sulenelolo
ngu, ngandilo ewolo. Ge Yuka Kundingiyi
kenootoyi, oni gula tabango sanganimo
oodoningga ngu, ariya, ngu oningga ngundo

Yuka Kundingimbo oni simoo bale sonoyelowalo
ewolo.
34 Asa, no nenengombo ngu ooga kenootoowe
tunootewolo. No ngulo mandeni yeno kuli
ewonoku, nga oningga nga, ene Anut Nangoni.
Yondo ngulo ngundilo ewolo.

Yesusndo Sulena Oni Gidalega Yoyowolo

35 Sengetoni, Yon dikatoni, enengo sulena oni
elaya nguya dikawoliyo.
36 Ene Yesus kenootoni, oole keyolo ombutonilo
ewolo. Kenoli, ngungga ngu, Anutlo Sipsip Nan-
goni! Elo ewolo.
37 Enengo sulena oni elayagaku Yonlo mande
ngu ingolo, ene Yesus keyolo oolouwoliyo.
38 Ene ngundilo tetoli, Yesus yowoolengolo,
elayagaku ene keyolo ooloutoli, yeyolo ewolo.
Yali ndawuga ereweteli? Ewolo. Etoni, elaya-
gakundo gumi ewoliyo. Rabayi, ge ndawu
yanggano ooloote? Elo ewoliyo. Rabayi man-
dega ngulo damoni ngandilo, oo etuyeloyingo oni
ewolo.
39 Yesusndo gumi ewolo. Mete yali ombuya
kenoli! Ewolo. Etoni, asa, elayagaku Yesus keyolo
oololo, ene oluwoku ya ngu kenolo, enedodo ngu
sangga nguno oluwolo. Ene, ngu sangga nguno
mande elo oodoyi, oololo suwootetoni ngu, sa
gaboyi nalu namolaya tunootetoni, ko suwoono
nguya oluwolo.

40 Nga oni elayaga, ngando Yonlo mande ingolo,
ene Yesus keyolo oololo, ene oni gula oowooyi
Enduru, ngu Sayimon Pita ngulo koneyo.

41 Enduru, sodedonangge Yesusndo oluwong-
goku yangga, ngu yokolo ulo, bebeyi Sayimon ko-
letelo erewelo kenolo ewolo. Noole kuli Mesayiya
kenootetoku nga! Elo ewolo. Mesayiya ngulo
damoni ngandilo. Ene Kristus, Anutndo noole ko
yoyoweloyi sunggi yeyingo onilo ewolo.
42 Ngu naluno nguno, Endurundo Sayimon
yolo, Yesusno oolouwolo. Yesusndo kenolo
ewolo. Ge Sayimon, Yonlo Nangoni. Kootusina
oowoongge Sipas (Pita) ewanggolo ewolo. Ngu
oowooyi Pitangga ngulo damoni ngu digi ulung-
galo ewolo.

Yesusndo Pilip Ko Nataniyel Elaga Negoyelowolo

43 Sengetoni suwoononggo, Yesusndo enengo
ingondudunonggo, Galili melako oolouwanolo
ingowolo. Ene Pilip kenolo ewolo. Ge ombuya no
kenelolo ewolo.
44 Pilip ngu ene Betsayida oni. Enduru Pita
elagalo ende damoni nguya.
45 Pilipndo oololo, Nataniyel kenolo ewolo.
Nga oningga nga ngu, ene kuli Mosesndo ma-
mana mandeno nakangoyingo, ko Anutlo in-
gondudu eyingo onindo nguya nakangoyingong-
gaku, noolendo kuli kenowooto. Ngu Yesus,
Nasaret oni, ngu Yosep Nangonilo ewolo.
46 Ene ngundilo etoni, ariya, Nataniyeldo
eneno ngandilo sumoo ewolo. Oo metemi gula
Nasaretno tunootewa, bine? Ene ngundilo etoni,
asa, Pilipndo mande gumi ewolo. Ombuya kenolo
ewolo.

47 Yesusndo Nataniyel kenootoni, eneno ombutoni, ngandilo ewolo. Keno, Iserel oni ene hamoo! Eneno ebe ganagana mande ko damoni biyomingga nguya, eneno ma oolootelo ewolo.
48 Ene ngundilo etoni, Nataniyeldo Yesus sumoo inowolo. Ndatelo, ge no watayi tewo? Ene ngundilo etoni, Yesusndo gumi ewolo. Pilipndo ma negogeloyingomo, no nguno (Pik) dega damonimo oodoni geyowonolo ewolo.
49 Etoni, Nataniyeldo gumi ewolo. Oo etuyeloyingo oni, ge Anutlo Nangoni! Ge Iserel mela ngulo onilo sobosobo koleteyingo ulungga! Ene ngundilo ewolo.
50 Ngundilo etoni, Yesusndo gumi ewolo. No ge amana (Pik) de damonimo geyowonolo etoowe, ngulo ge nowoondogemo hamoo tete. Kootusina, oo ulunggado nga ooga nga dagatoni, ge kenowalo ewolo.
51 Yesusndo ene ko ewolo. No hamoo oolengo, yeno eteno. Kootusina, ye Sambo goosootoni, kenootoyi, Anutlo Sambono Engel oni, ngundo Oni Nangoni, ngu tanggeyi gidegide oolelo, ombulo tetoyi, ye yeyowanggolo ewolo.

2

Oni Gula Kena Endemo Bale Yowolo

1 Sa elaya nguno yokolo, sa kabusayiga nguno, Yesus nemimbo ngu, bale yoweloyi yanggakuno oluwoliyo. Ngu bale yoweloyi nalungga ngu, Kena ende ngu, Galili mela nguno tunootewolo.
2 Ene Yesus ko enengo sulena oni nguya, ngu bale yoweloyi nalungga, nguno negoyelootoyi oolouwonggori.

3 Ngundilo oololo oodoyi, Wayin kinitetoni,
Yesus nemimbo Yesusya ewolo. Ene Wayin gula
kinilo ewolo.
4 Yesusndo eneya ewolo. Namo, nondo
ndawuga tewe? Ngu noolengo geya oo kini. Nolo
nalu ma tunooteyingolo ewolo.
5 Ene ngundilo etoni, asa, nemimbo ko onikuya
ewolo. Yesusndo yeno mande gula etoningga
ngu, ye komo ngu keyoya teyilo ewolo.
6 Ngu yangga nguno, nogo kumbe kandegula
gidembolo gulanangge oluwonggori. Nguno
Yuda oni enengo damoniye sono gemuweloyi
sono oolengo, nguno oodoni, Anutlo mamana
mandeni Yuda onindo keyoyi elo, ngulo ewolo.
Kumbe gulanangge nangge ngu 100 Lita
ngundilo. (Ngu 6 ngundi 7 Kelo Dram ngundilo).
7 Yesusndo ko oniya ewolo. Kumbeno sono
moondoya, kumbengootoyiga, hangeni. Ene
ngundilo etoni, asa, ko onindo Yesusndo ewoku,
ene ngundilo tewonggori.
8 Yesusndo ko onikuya ewolo. Nga gumi wen-
doya, yoya, oolouya, oo simbo kayingo sobosobo
ngu inoyi. Ene ngundilo etoni, ko onindo gumi
wendolo, yolo, oololo, oo simbo kayingo so-
bosobogaku inowolo.
9 Oo simbo kayingo sobosobogakundo, sono
tewoongolo netoni ngu, ngu naluno ngu, Wayin
oolengo tunootete. Ngulo ngu, ene ndanonggo
yoyingo ngu, ene watayi kini. Ene enengo ko
oni ngundo nangge watayi, sono oolengo moon-
dowonggori. Ariya, oo simbo kayingo sobosobo-
gakundo, bale yoweloyi oninggaku negongowolo.
10 Ombutoni ewolo. Oni bidodo koletelo Wayin

metemimu bayetelogo, kootu oni simoo oowooy-
ingga netoyi ngu, ariya, ngu naluno, ene Wayin
biyomi bodaga nguno yunootenggo. Ene ge
Wayin metemi oolengo ngu gosiyowoku, ge ataga
kootu yolo ombulo, bayeteteku nga!

11 Kena ende Galili melako nguno, Yesusndo
koletelo damoni sungo oolengo gula onindo ma
teweloyim, ngu tewolo. Nguno enengo dulidalini
ngu etuyelootoni, enengo sulena oni ene damoni
yelo, Yesusno nowoondoyemo hamoo tewong-
gori.

12 Ngu nalu ngu kinitetoni, Yesus, nemi,
konebeyi, ko enengo sulena oni nguya,
Kaperniyam endemo ulo, nguno sa nalu gidalega
kengelo oluwonggo.

Yesusndo Oni Goobooyingo Yano Oo Uliyootoyi Oweyelowolo
(Matiyu 21:12-13; Mak 11:15-17; Luk 19:45-46)

13 Yuda onilo kengeweloyi kundingiyi
nalu oowooyi Pasowa, ngu namoko tete.
Ngundilo ngulo, Yesus yade oololo, Yerusalemno
oolouwolo.*
14 Yesus oololo, Yuda onilo goobooyingo ya
oowooyi Tempel, ngu newendemo ulo, oni Bul-
makau, Sipsip, nu kundirimanggowo uliyootoyi

* **2:13:** Pasowa nalu ngulo damoni ngandilo. Kulimi Anutndo sunggi kenolo dagayeloyingo nalu, Yuda onilo nalu kundingiyi.

yeyolo, ko oni bibiteweloyi yabano bibitelo, bobeye yowoolengolo yunootoyi yeyowolo.†

15 Yesusndo uto gisalu telo, ngu yolo, Bulmakau, Sipsip ko nusago bidodo musiyomo ooloo tenggoku oweyelowolo. Ngundilo telo, ene oni digi yowoolengowonggokuno oololo, bobeye siyakiyoni satoni, yaba bidodo wenggelemootoni, ukelo utoni oweyelowolo.

16 Ene oni nu kundirimanggowo uliyoyingo nguno ewolo. Ye nu yoya, musiyo nga yokoya sayi! Ye nolo Awanembolo yangga nga yeyi, oo uliyoweloyi musiyo ma tewelolo ewolo.

17 Yesuslo sulena oni ngu, ene Anut mandeno kuli oolooteku, ngu ingonduduwoolo ingowolo.
No gengo ya ngulo gome oolengo ingolo, ngulo no
ko yanggango oolengo tetoowega, gengo ya
gome olinilo ingootenolo ewolo. *Sam 69:9*

18 Ene Yuda onilo tabango, ngundo ngundilo kenolo, Yesusya mande yanggango elo ewonggori. Anutndo nga kongga ngano logogelowo tetoni ngu, asa, ge oo damoni sungo oolengo gula onindo ma teweloyi, ngu anangu tetooga, noole kenolo ingowato. Ngu hamoo, Anutndo ngu kongga nguno logogelowolo ingowato ewonggori.

19 Ene ngundilo etoyi, Yesusndo mande gumi elo ewolo. Yendo nga yolo yangga nga toongootoyi ngu, nobana nalu kabusagomo ko yewe dikawalo ewolo.

---

† **2:14:** Ndatelo ngulo, oni ende gidalegalo beye yolo, mayelo, Yerusalem ende ulungga ngulo beye yowoolengolo, Yuda beye yolo, ngundo oo nusago uliyolo, Anutno woolo yelo yemboongewelo. Ngu kongga ngu goobooyingo yano ngundilo tetoyi ngulo Yesus sanggili tewolo.

20 Ngundilo telo, Yuda onindo ewonggori. Oni
nga goobooyingo Tempel yangga nga yelood-
oyi, mooma nalu onibi namolaya, kandegula
ke gidembolo gulanangge (46) yokowonggori.
Ngundilomu, gedo ngu ko sa kabusa nanggemo,
ko yewelo ete? Elo ewonggori.

21 Ngu goobooyingo yangga Yesusndo ewoku
ngu, enengo goweyimbolo ewolo.
22 Ngundilo ngulo, kootusina, Anutndo
melenonggo Yesus ko yokutuwootoni, ko
ootookooyingo, nguno enengo sulena oni ko
ingondudu telo, Yesusndo mande kuli ewo,
ngundilo tunootetoni, nguno ingowolo. Ngundilo
tetoni, sulena oni ene Anutlo mande so uyi
nakango, ko Yesusndo mande ewoku, ngu bidodo
ingootoyi, nowoondoyemo hamoo oolengo
tewonggori.

Yesusndo Oni Simoo Bale Bidodo Damoniye Kuli Ingowolo

23 Yesus ngu Yerusalemno Pasowa nalu
kundingiyi ngu sobowoolo oodoni, oni simoo
bale oowooyingga oolengo, Yesusndo oo onindo
ma teweloyim ngu tetoni, kenolo, ngulo oni
ulungga oolengo, eneno nowoondoyemo hamoo
tewonggori.
24 Ene Yesusndo simoo bale bidodo
ingonduduye bulibali ingootenggoku, ngulo
ene ngu oningga, ngulo newendemo hamoo ma
tewonggori.
25 Ndatelo ngulo, Yesusndo ene oni simoo bale
bidodo damoniye, ingonduduye ingomukoote.

Yesus ene onilo ingonduduye, ngulo oni gulado ma etoni ingowa. Kini, ene bidodo ingomukoote.

3

Yesusndo Nikodimas Oningga Nguya Mande Ewoli

1 Oni gula oluwoku, ngu oowooyi Nikodimas. Ngu Nikodimas oningga ngu Parisi oni, ko Yuda onilo tabango nguya.

2 Ngu oningga ngu, suwoono Yesusno ombulo ewolo. Oo etuyeloyingo oni, noole ingooteto. Ge oo etuyelowelo, Anutndo sulenggelootoni ombuwolo. Ene Anutndo oni gulaya ma ootoolo ngu, ene oo sungo gula oni ma teweloyi, gedo teteku, ngu ma tewalo ingooteto.

3 Ene ngundilo etoyi, asa, Yesusndo mandeni gumi ewolo. Hamoo oolengo, no geno eteno. Oni gula ene newende buniyo keda ngundilo ma tunootelo ngu, asa, ene Anutlo endega enengo oni simoo balelo soboyelooteku, nguno ma ulo oluwalo ewolo.

4 Ene ngundilo etoni, asa, Nikodimasndo gumi ewolo. Ndatelo telogo, oni kuli dogoni yeyingo, ngundo ene ko yowoolengolo, oni buniyo ngundilo tunootewa? Ene mete nemi useyimo utoni, nemimbo ko yomoowa bine? Elo ewolo.

5 Ngundilo etoni, Yesusndo Nikodimaslo mande gumi ewolo. Hamoo oolengo, no geno eteno. Oni ene sono (kundingiyi), ko Yuka Kundingiyimo nguya, keda ma tunootelo ngu, ene Anutlo endega enengo oni simoo balelo soboyelooteku, nguno ulo ma oluwa.

6 Oni ene eweyi nemimbo kedaga yeli
tunootete. Ene Yuka Kundingiyimbo oni
newendemo ulo, ngundo yeni keda tunootewa.
7 Ge nondo mandega geno etenoku, ngulo
ingondudu ulungga telo, ma sosolewelo. Ye
komo yengo nowoondoye buniyo keda ngundiya
tunooteyi!
8 Doogo ngu enengo ingonduduni keyolo, doogo
yolo gulasina gulasina, oololo ombulo tete. Ge
kingo ngguyi nangge ingoote. Ene ndasinanggo
ombulo, ndasina oolouteku ngu, ge ma ingoote.
Oni bidodo ko keda Yuka Kundingiyimo tunoote-
wanggoku nguya, ngundilo nanggelo ewolo.
9 Ene ngundilo etoni, Nikodimasndo gumi
ewolo. Nga ooga nga ngu, ndatelo telogo
tunootewa?
10 Etoni, Yesusndo gumi ewolo. Ndatelo ngulo,
ge Iserel onilo oo etuyeloyingo oni, ge mande oo
nga ma wilikolo ingoote?
11 Hamoo oolengo, no geno eteno. Noole oo
kenolo ingootetoku, ngulo mandeni yootunolo
eteto. Ene noolendo mandega etetoku ngu, ye
ingowelo yokootenggo.
12 Nondo kuli mela ngalo oo nguno elo
etuyelowonoku ngu, ye ngulo nowoondoyemo
hamoo ma tewolo. Ngulo nondo Sambo ende oo
nguno mande elo etuyelowanoku ngu, ndatelo
telogo, ye nowoondoyemo hamoo tewanggo?
13 Oni gula ene Sambono oolelo, Sambo ende oo
damoni ma kenolo ingowolo. Kini, Oni Nangoni,
ngundo ene Sambo endemonggo ombuyingo,
ngundo nangge, Sambo ende damoni nenengo
oolengo, ye etuyeloweloyimbolo ombuwolo.

14 Kulimi Mosesndo oni kini, kingo melako
nguno sile gaboyiga telo, de bodaga sanganimo
yelo boolowoolo okootoni, oni ngu kenolo, ene
ma kumooyingo. Ngundilo nangge, Anutlo Nan-
goni Oni Kilalongo nguya, de sanganimo yelo,
okoolo boolowoowanggo.*
15 Oni simoo bale bidodo ngulo nowoondoyemo
hamoo tewanggoku ngu, ene suwoo suwoo sugi
sugi keda gome oluweloyi, ngu yowanggo.
16 Yo, Anutndo oni simoo bale mela ngano
oolootenggoku, ngu bidodo nowoondoyi ulungga
telo, ngulo enengo Nangoni gulananggega,
ngu oni simoo bale yunowolo. Ene ngundilo
tewongga nguno oni simoo bale bidodo
nowoondoyemo hamoo telo ngu, asa, ene ma
oonatewanggo. Ene ngundilo telo ngu, ene
suwoo suwoo sugi sugi keda oluweloyiga ngu
yolo, oni oni telo oluwanggo.
17 Anutndo enengo Nangoni ngu melako ngano
suleyootoni ombuwolo. Ene oni simoo bale
wilikoyelowelo ma ombuwolo. Kini, Anutndo
ngu mela ngalo oni simoo bale bidodo mbum-
buwanonggo ko yoyoni elo, suleyootoni ombu-
wolo.
18 Oni ene ataga newendemo hamoo teteku
ngu, asa, Anut doongeyimo oni nenengo
tunootete. Ene oni ene newendemo hamoo ma
teteku ngu, Anut doongeyimo ene mbumbuwano
oonatelo ooloote. Ndatelo ngulo, ene Anut
Nangoni gulananggega ngulo newendemo
hamoo ma tewoku, ngulo ene oonatewa.

---

* **3:14:** Ye silelo mande ngu Anutlo Mande Buk kulimi (Namba 21:4-9), nguno kandangelo ingowanggo.

19 Mande wilikoyingo damoni ngu ngandilo.
Solu himi ngu kuli melako ngano tunootewolo.
Ene onindo ngu ooleliko oluwelo ingolo, ngulo
ene solu himi ngu yokootenggo. Ndatelo ngulo,
enengo damoniye ngu biyomi oolengo.
20 Yo, ngundilo oni simoo bale ngu oole-
liko damoni biyomi ngu telo oluwelo, gome
ingootenggo. Ngundilo ngulo, ene solu him-
imo ombuwelo ma ingootenggo. Ndatelo ngulo,
enengo damoniye biyomi ngu solu himi ngundo
yootunoweloyi, ngulo ene yokootenggo.
21 Ene oni damoni hamoo teteku ngu, ene
solu himimo nguno ombute. Enengo damoni,
enengo koni, ngu Anutya ko teteliku ngu, oni
doongeyemo tunoo kenowanggolo ewolo.

Sonoyeloyingo Oni Yondo Yesus, Ngulo Ewolo

22 Ngu naluno nguno, Yesusndo enengo sulena
onikuya, Yudiya melasina oolouwonggori.
Nguno, Yesus enengo sulena oniya nguno
oode, oni simoo bale gidalega sono (kundingiyi)
gemuyunolo oluwonggo.
23 Ngu naluno nguno, Ayinon ende ngu, Salim
ende ngu tanggeyimo, nguno Yondo nguya, oni
simoo bale sono gemuyunowolo. Ngu melasina
nguno sono oowooyingga oolooteku, ngulo oni
simoo bale suwoo suwoo nguno mayelo, sono
(kundingiyi) yowolo.
24 Ngu naluno nguno, Herodndo Yon yolo ya
biyomimo ma yewolo.
25 Ngu naluno, longge mande gula Yonlo su-
lena oni, ko Yuda oni gulaya ngu kewooloyemo
tunootewolo. Ndatelo sono gemuweloyi, Yudalo

damoningga ngu keyolo ngu, ene Anut doongeyimo, namboyi tunootewatolo longgeyolo ewonggori.

26 Ngundilo telo, enengo sulena oni Yonno oololo ewonggori. Oo etuyeloyingo oni, kuli geya oningga Yodan sono anduloko ootoolo, gedo ngulo mandeni ewolo. Ngu oningga ngundo oni simoo bale sono (kindingiyimbo) sonowooyunootoni, simoo bale bidodo eneno ooloutenggolo ewonggori.

27 Ene ngundilo etoyi, asa, Yondo mandeye gumi ewolo. Anut Sambo endemo oolooteku, ngundo oni gula oo ma inootoni ngu, asa, ngu oningga ngu, ene mete ma yowa.

28 Nondo mandega yeno ewonomu, ye ngu kuli ingowonggo. No ngu oningga, Anutndo oni noole ko yoyowelo elo sunggi yewokungga, ngu kini. Ene no ngu, Anutndo ngu oningga ngulo ooleni yomosiyoyinoweloyimbolo elo, koletelo no sulenelootoni ombuwono.

29 Ngu ngandilo. Ene oni gula bale yowaku ngu, asa, ngu balega ngu, ene ngu simoongga ngulo baleyi. Ngu simoongga ngulo dobooyi ngu dikalo, sodeyelo, ataga bale yowoku oningga ngulo mandeni ingolo, oni oni tewa. Ngundilo nangge, no nguya nowoondonemonggo ngu oningga ombuyingo, ngulo no oni oni ulungga teteno. Ataga ngu engge oolengo tunootete.

30 Hamoo oolengo, ngu oningga ngu (Yesus), ngulo oowooyi ngu komo ulungga oolengo tunootetoni, nolo oowoone ngu komo ombulo bodaga telo, ameno uwalo ewolo.

31 Oni Sambono awunonggo ombuyingo ngu,

enengo damoni ngundo mela ngalo damoniye ngu bidodo dagayeloote. Oni mela ngano tunooteteku ngu, ene mela ngalomu. Ene mela ngalo oo ngulo nangge mandenilo tete. Yo, hamoo, oni ene Sambo endemonggo ombuyingo ngu, enengo damoni ngundo mela ngalo damoniye ngu bidodo dagayeloote.

32 Ene oo kuli kenowoku, ko ingowoku, ngulo elo yootunolo ete. Ene oni gulado ngu mandega elo yootunooteku, ngu ma yolo dowoote.

33 Oni ene mande ngu gome ingolo, yolo dowoolo ngu, asa, ene yo elo ewaku, ngu mandega nguno ngu, Anut ene hamoo mande nangge etelo etuyelowalo ewolo.

34 Ngu oningga Anutndo suleyootoni ombuwoku ngu, ene Anutlo mandeni nangge yootunolo ete. Ndatelo ngulo, Anutndo Yuka Kundingiyi ngu ulungga oolengo inowolo.

35 Eweyimbo enengo Nangonimbolo gome ingolo, nowoondoyi teyinolo, ngulo oo bidodo ene kandeyimo yelo inowolo.

36 Oni ene Nangonimbolo newendemo hamoo teteku ngu, ene suwoo suwoo keda sugi sugi oluweloyiga ngudodo ooloote. Ene oni Nangonimbolo mandeni ngu ma ingolo keyolo ngu, asa, ngu oningga ngu, Anutya nguno keda ma oluwali. Kini, Anutlo sanggilininga ngu eneno oluwa.

4

Yesusndo Sameriya Mela Ngulo Balegaya Mande Ewoliyo

1 Ngu nalunggano nguno, Parisi onindo mande
gula ngandilo ingowonggori. Yesusndo Yon
dagalo, sulena oni oowooyingga oolengo yoy-
olo, sono (kindingiyimbo) sonowooyunootelo in-
gowonggori.
2 (Ene Yesus enengombo ma sonoyelowolo.
Kini, enengo sulena onindo nangge oni
sonoyelowonggori.)
3 Yesus ene Parisi onilo mandeye ngu ingolo
ngu, ene Yudiya mela yokolo, ene ootookoolo,
Galili melako ko oolouwolo.
4 Yesus ngu ene ootookoolo, Sameriya mela
kewoolokuli oolega ngu keyolo oolouwolo.

5 Yesus ngundilo yade oololo, Sameriya mela
ngulo ende gula oowooyi Sayika, nguno tunoote-
wolo. Ngu endega ngu namoko mela gula Yekob-
ndo enengo nangoni Yosep kuli inowolo.
6 Yo, ngu musiyonggano nguno, Yekobndo kuli
sono melengga sewolo. Yesus oole yade yade
ombulo, moondeyi ogingoyingootoni, ngulo ene
sono melengga ngu tanggeyimo bibitewolo. Ngu
nalungga ngu, sa kewoolo (12 Klok).

7 Ngu naluno nguno, Sameriya mela ngulo bale
gula sono moondowelo ombuwolo. Ene ombu-
toni, Yesusndo ngu balega ngu kenolo, ngandilo
ewolo. Sono bodaga nunootooga newelo ewolo.
8 Ngu naluno ngu, Yesuslo sulena oniku bidodo,
oowali uliyowelo endemo umukowonggori.
9 Yesusndo ngundilo etoni, asa, Sameriya
balega ngundo gumi ewolo. Ge ngu Yuda oni,
ko no ngu Sameriya bale. Ngulo ge ndawugalo,
nono sonolo sumoo ete? Elo ewolo. (Ndatelo

ngulo, Yuda onindo Sameriya oniya doboo ma
yelo, goboolo ma endeyootenggo.)
10 Ene ngundilo etoni, asa, Yesusndo ngu balega
nguya gumi ewolo. Ene ge Anutndo oo kingo
duwoo gunooteku, ngu ingolo ngu, ko nga on-
ingga ngando geno ete, sono bodaga nunootooga
newe eteku, ngu nguya ingolo ngu, gebana eneya
ewa. Suwoo suwoo, keda oluweloyi sono ngu, no
nunootooga newe elo ewaku ngu, enendo suwoo
suwoo keda oluweloyi sono ngu gunootoni newa.
11 Ngundilo etoni, balega ngundo Yesuslo man-
deni gumi ewolo. Oni ulungga, ge sono moon-
doweloyi oo gula kini, nga sono melengga nga
ngu, mela newendemo oolengo amu. Ge sono
suwoo suwoo keda oluweloyiga, ngu ndanonggo
yowa?
12 Yekobndo nga sono melengga nga ngu, selo
yunowolo. Ngu enengombo enengo simoongo,
ko enengo nusagododo nga sonongga nga neloluwolo. Ge noolengo osinayi, Yekob, ngu dagalo
ulungga, bine? Elo ewolo.
13 Yesusndo balega ngulo mandeni ngu ingolo,
gumi ewolo. Oni bidodo nga sonongga nga nelo
ngu, ene kootusina sonolo ko ingolo hahange-
wanggo.
14 Ene oni gula nondo sonongga nga inootoowe
newaku ngu, asa, ene sonolo bungeyi ko ma
soliyetoni hahangewa. Nga sonongga nondo
inootenoku ngu, suwoo suwoo keda oluweloyi
sonongga ngu newendemo ngunonggo oolelo
oolelo, ene sugi sugi oluwalo ewolo.
15 Ene ngundilo etoni, asa, balegaku enebana
Yesusno ewolo. Oni ulungga, ge ngu sonongga

ngu, no nuno. Nunootoyi ngu, asa, kootusina, no
bungene soliyetoni, sonolo hahangelo, no sono
moondowelo, ngano ko ma ombuwanolo ewolo.

16 Etoni, Yesusndo mandeni gumi ewolo. Ge
oolouya, kamengge negongoya, yalingo ela ela
ngano ombuli! Elo ewolo.
17 Ngundilo etoni, balegakundo gumi ewolo.
No kamene moole kini. Etoni, Yesusndo bale-
gakuyalo ewolo. Ge ngandilo ete, no kamene kini,
ge ngu hamoo oolengo ete.
18 Ndatelo ngulo, kuli ge kamesumoongge kan-
degula. Ataga simoongga oolooteliku, ngu gengo
kamengge oolengo kini. Gengo mandega eteku,
ngu hamoo oolengo etelo ewolo.
19 Etoni, balega ngundo Yesusno ewolo. Oni
ulungga, ataga no ingooteno. Ge Anutlo in-
gondudu ewo oni.
20 Noole osi sambanayimbo nga mela pulimo
ngano gooboongoolo, Anutno yambo mande
tewonggori. Ene ye Yuda onindo ngu etenggo.
Oni gooboongoolo yambo mande teweloyi ngu,
Yerusalemno nanggelo etenggo.

21 Baledo ngundilo etoni, asa, Yesusndo man-
deni gumi ewolo. Ge bale, ge komo nolo mande
etenoku nga ingoya, nowoondogemo hamoo
teni. Nalu gula tunootetoningga ngu, ye nga
mela pulimo ngano, ko ye Yerusalemno nguya,
awanayimo yambo mande ma tewanggo.
22 Ye ngu, oo ye ma ingootenggoku, nguno
yambo mande tetenggo. Noole Yuda onindo
ngu oo ingootetoku, nguno yambo mande teteto.
Ndatelo ngulo, Anutndo ko yoyoweloyi koningga,

ngulo ingonduduga ngu, noole Yuda oni simoo
bale kandenayimo ooloote.
23 Nalu gula tunootetoni ngu, ngu nalung-
gaku ngu ataga kuli tunootewoku nga! Oni
bidodo hamoo yambo mande tewelo ngu, asa,
ene komo Yuka Kundingimbolo Awangga ngulo
yanggangoni, damonimo, nguno yambo mande
tewanggo. Ene damoni ngundilo tetenggoku ngu,
asa, Awando ngundilo oni ngulo gome ingoote.
24 Anut ngu Yuka oolengo. Ngulo oni simoo bale
komo Yuka Kundingiyi, ngulo yanggangonimo
ngu yambo mande tewanggo. Yo, ene komo
Anutndo damoni metemi tewelo ingooteku, ngu
nangge teyi.
25 Ene ngundilo etoni, asa, balegakundo man-
deni gumi ewolo. No ingooteno. Mesayiya
ombuwa. Ene Kristus, Anutndo noole ko yoyow-
eloyimbolo elo sunggi yewo oni, ngundo ombuya.
Ene ombuteku naluno nguno, ene oo bidodo
etoni, noole ingowatolo ewolo.
26 Balega ngundo ngundilo etoni ngu, Yesusndo
enengo mandeni gumi ewolo. Ngu nondo nangge,
no ataga geya mande eteloku nga! Elo ewolo.
27 Yesusndo balega nguya ngundilo etoni, asa,
ngu naluno nangge, enengo sulena oniku om-
bulo, yeyolo, ene ngulo ingondudu ulungga
tewonggori. Ene sulena oni gulado sumoo ewelo
ma ingowolo. Ge ndawuga yowelo erewete;
ngundi, ge ndawugalo eneya mande eteli? Elo
ingowolo.
28 Ariya, ngu balega ngu, enengo sono nggusi
nguno yokolo, ene kendutelo, endemo oololo, oni
simoo baleno ewolo.

29 Ye ombuya, ande oningga ande kenoyi! Ene
nondo oo kuli tewonoku, ngu bidodo yootunolo
ete. Ene Kristus bine? Elo ewolo.
30 Ene ngundilo etoni, ariya, oni simoo bale
endemo oluwonggoku, ngu bidodo ootookoolo,
ende yokolo, Yesus tanggeyimo ombuwonggori.
31 Ngu nalunggano nguno, sulena onindo
Yesusya oo neni elo, eriringolo ewonggori. Oo
etuyeloyingo oni, ge komo oowali ne! Elo ewong-
gori.
32 Ene Yesusndo ewolo. No oowali gidalega
moole, ye ngulo ma ingootenggo.
33 Ngundilo etoni, ngulo enengo sulena oni
enengo nangge elo ingolo ewonggori. Oni gulado
bine, oowali kuli yolo, mayelo inowo? Elo ewong-
gori.
34 Yesusndo enengo ingonduduye ngu kenolo
ingolo, ngulo ene ewolo. Nolo oowali ngu
ngandilo. No komo oni no sulenelootoni, ngano
ombuwonomu, ngulo ingonduduni ngu keyolo,
enengo koni ngu temukowano. Ngungga ngu,
nolo oowali nenengo.
35 Yendo ngandilo etenggo. Kombo namo-
laya yokolo ngu, kono oowali enggelo mandoni
yemukootoni, yolo, ngu neweloyi nalu. Ene no
yeno eteno. Ye komo ootookooya, doongeteya,
endeyoya, oowali koyi nga kenoyi. Oowali kuli
enggelo mandoni yemukowolo.*
36 Oni oowali engge yooteku ngu, ene enengo
uliyi yolo, ene suwoo suwoo sugi sugi keda

* **4:35:** Oowali engge mandoni ngu oni simoo bale Anutlo mande keda ingolo, nowoondoyemo hamoo tewelo ingootenggo.

oluweloyi, ngulo oowali ngu gooboongoolo
watayewa. Ngundilo ngulo, oni oo imiteku,
ko oni oo engge yooteku nguya, ene goboolo oni
oni tewali.
37 Ngundilo ngulo, nga mandega nga ngu
hamoo. Oni gulado ngu, oo yuwooyi imitoni, ko
oni gulado ngu oowali enggelo mandoni yetoni,
ngu yoote.
38 Nondo kuli ye suleyelootoowe, ye ko telo
oo ma imiyingomo, nguno oowali enggelo man-
doni yetoni yowanggo. Oni sungombo ko kuli
yanggango ko tetoyi, oowali oolelo enggewoku
ngu. Yendo ngu kongga nguno ulo, oowali engge
yowonggo. Yesusndo mande ngundilo ewolo.

39 Sameriya ende ulungga ngulo oni simoo
bale oowooyingga oolengo, balega ngulo man-
deni ngu ingolo, ngulo ene Yesusno nowoon-
doyemo hamoo tewonggori. Ndatelo ngulo,
balega ngundo ewolo. Nondo kuli oo biy-
omi telo endeyowonoku, ngu bidodo yootunolo
emukootelo ewolo.
40 Ngundilo etoni, Sameriya endemo oni simoo
bale ngu, ene Yesusno ombulo ewonggori. Ge
ombutooga nooledodo ngano oluwato. Ngundilo
etoyi, ngulo Yesusndo ngu endegano, nguno sa
elaya oluwolo.
41 Sa elaya nguno oodoni, nguno ngu, oni simoo
bale oowooyingga nguya Yesusndo mande etoni,
ngu ingolo, nowoondoyemo hamoo tewonggori.
42 Ene ngu balega nguya ewonggori. Noole
gedo etoyi ingolo, ngulo noole nowoondonayimo
hamoo ma tewootowolo. Kini, noole ngu noolen-
gombo enengo manggowoomo mandeni nguya

ingolo, ngulo noole nowoondonayimo hamoo teteto. Noole ingooteto. Nga oningga ngando nangge, ene mela ngalo oni simoo bale bidodo ko yoyoweloyi oni oolengolo ewonggori.

Yesusndo Gabman Onilo Tabango, Ngulo Nangoni Yomosiyowolo

43 Ngu sa elayaga nguno yokolo, ene ootookoolo Sameriya ende yokolo, yade yade ooleko oololo, Galili melako tunootewolo.
44 Yesus enengombololo ewolo. Anutlo ingondudu eyingo oni ngu, enengo ende damonimo oowooye bingami ma tunootewalo ewolo.
45 Ngundilo elo, Yesus ene yade oololo, Galili melako tunootewolo. Ene tunootetoni, Galili oni ngundo Yesus kenolo, ene oni oni tewonggori. Ndatelo ngulo, ene nalu kundingiyi nguno Yesusndo Yerusalemno ko oo tewoku, ngu ene nguya oololo kenowonggori.
46 Ngundilo telo, Yesus ene Kena ende Galili mela nguno mayelo tunootewolo. Ngu endega nguno ene kuli sono yowoolengootoni, Wayin tunootewolo. Ngu melako nguno ende gula oowooyi Kaperniyam. Nguno Gabman onilo sobosobo tabango gula oluwoku, ngu enengo nangoni ngu sayidodo oluwolo.
47 Ngu oningga ngundo Yesuslo mandeni ingowolomu ngu, Yudiya mela yokolo, ene mayelo, Galilino ooloote, elo etoyi, ingowolo. Ngulo, ene Yesus tanggeyimo oololo ewolo. Ge komo ombuya, nolo nangone kumoowelo namoko tete. Ngulo ge ombuya, yomosiyootooga mete tenilo ewolo.

48 Ene ngundilo etoni, asa, Yesusndo ewolo.
Ene yeno Anutndo oo sungo gula onindo ma
teweloyim teteku, ngu kenolo, ngulo ye nowoon-
doyemo hamoo ma tetenggolo ewolo.
49 Yesus ngundilo etoni, asa, Gabman onilo so-
bosobo oni tabangongga, ngundo Yesusno ewolo.
O oni ulungga, ge komo sodedo Kaperniyam
endemo ombu, no nangone kumoowelo teteku
nga! Elo ewolo.
50 Tabango oningga ngundo ngundilo etoni,
Yesusndo gumi ewolo. Ge mete oolou, gengo
nangongge ngu keda oluwa. Ene ngundilo etoni,
asa, ngu oningga ngu, ene Yesuslo mandeni ngu
ingootoni, hamoo tetoni, ngulo ene oolouwolo.

51 Ngu oningga ngu ene ooloutoni, enengo yano
sulena oni ooleko yeyootoni, ngundo ewonggori.
Gengo nangongge keda oolootelo ewonggori.
52 Ngundilo etoni, ngulo enengo sulena
oniku sumoo yunolo ewonggori. Kuyowo
ndawunalunggano ene sayimbo yokootoni,
ene metemi tewo? Ene ngundilo etoni, enengo
sulena onikundo gumi ewonggori. Ene kuyowo
sa gaboyi ngu nalu gulananggemo (1 klok),
moondeyi gookingo ulunggaku yokootoni, mete
tewo.
53 Ngundilo etoyi, eweyi ingoyingo, kuyowo
ngu nalunggano nguno nangge, Yesusndo gengo
nangongge ngu keda oluwa, eneno ewolo.
Ngundilo ngulo, ene Yesusno newendemo hamoo
tetoni, enengo keyimo oniku nguya eneno
nowoondoyemo hamoo temukowonggori.
54 Ngu naluno, Yesus ene Yudiya mela yokolo,
Galili melako mayelo, nguno ene oo sungo gula

onindo ma teweloyim, ngu tambu elayayiga, nguno tewolo.

5

Yesusndo Betsayida Sono Koongewomo Sayi Oni Gula Yomosiyowolo

1 Yuda onilo nalu kundingiyi gula tunootetoni, ngulo Yesus ene Yerusalemno oolouwolo.

2 Yerusalem ende oonggoo pawa ngulo yamako ngu oowooyi, Sipsiplo yamako. Ngu yamakongga ngu tanggeyimo nguno sono koongeyingo gula oluwolo. Ngu Hiburu mandeno ngu oowooyi Betsayidalo ewolo. Ngu sono koongewongga ngu, dabemimo ya tookoododo kandegula oluwolo.

3 Ngu ya tookoododo nguno, sayi oni oowooy-ingga oolengo oluwonggo. Oni doongeye kilin-gomu, oni kekandeye nggiminggameyimu, ko kekandeye bingo yeyingo oni, ngudodo nguno oluwonggo.

4 Nalu gidalegano, Anutlo Sambono Engel ngundo ombulo, sono newendemo ulo, sono tetoyi, lolingolo, ikakowoowolo. Oni gula ene koletelo oololo, sonono uwaku ngu, enengo sayini kinitetoni, mete tewa.

5 Ngu musiyomo nguno, oni gula ngu ya tookoododono oluwoku, ene sayidodo oodoni, mooma onibiga kande elaya kengga kegidembolo kabusa (38) nguno oluwolo.

6 Yesusndo oningga ngu kenootoni wetolo oodoni, ene ingowolo. Nga oningga nga, ene nalu pelungga ene sayidodo oluwolo. Ngundilo ingolo, Yesusndo oni sayidodoga nguya sumoolo

ewolo. Ge gengo gowege ngu gome metemi tewelo ingoote, bine? Elo ewolo.

7 Ene ngundilo sumoo etoni, sayi oninggakundo Yesuslo mandeni gumilo ewolo. Oni ulungga, sono koodo oolelo ikakooteteku naluno ngu, oni gula no hooloowenelolo, noyolo sonono noyeweloyi kini. No nenengombo oolouwelo ooloutoowe, oni sungombo oololo, no daganelolo, enendo sonono koletelo oololo utenggolo ewolo.

8 Etoni, asa, Yesusndo ngu oni sayidodoga nguya ewolo. Ge ootookooya, gengo yaba, oo ngu yoya, dikaya ooloulo ewolo.

9 Ene ngundilo etoni, ariya, sodedonangge ngu sayi oningga ngulo goweyi mete tetoni, ene ootookoolo, enengo yaba oo ngu yolo, dikalo oolouwolo.

Ngu kongga ngu Sabat nalu kundingiyimo tewolo.

10 Yuda tabango onindo, oni sayidodoga ko mete tewokungga nguya ewonggori. Ataga ngu nalu kundingiyi (Sabat). Moseslo mamana mandeno ngu, ge gengo yaba koolowoolo endeyoweloyi nguya loogulo ewonggori.

11 Ene ngundilo etoyi ngu, asa, ngu oni sayidodoga mete tewokungga, ngundo mandeye gumi ewolo. Oningga no yomosinelootoni mete tetenokungga, ngundo elo, nono ete. Gengo yaba oo ngu yoya, koolowooya ooloulo ewolo.

12 Ngundilo etoni, Yuda onindo sumoo inolo ewonggori. Ndawu oninggado geno ete, ge gengo yaba yoya, koolowooya ooloulo ete? Elo ewonggori.

13 Ene ngundilo sumoo etoyi, oni goweyi mete
tewokungga ngu, ene onendo tewoku ngu ma
ingowolo. Ndatelo ngulo, oni simoo bale oowooy-
ingga oolengo oodoyi, Yesus ene ngu kewooloye-
monggo kuli toongewolo.
14 Kootusina, Yesusndo ngu oninggaku goo-
booyingo yano kenolo ewolo. Ataga ngu ge mete
tewoku nga, ge mbumbuwa gula ma tewelo.
Kinitetoni ngu, kowuli gula ulungga oolengo ge
moondegemo tunootewalo ewolo.
15 Ariya, ngu oningga Yesuslo mandeni ingolo
ngu, ene oololo, Yuda onino ewolo. Nga on-
ingga ngando no yomosinelowoku, ngu oowooyi
Yesuslo ewolo.
16 Ngundilo etoni, Yuda onindo ngunonggo
Yesus yombuliyoweloyimbolo damoni yewong-
gori. Ndatelo ngulo, ngu ooga ngu Sabat nalu
kundingiyimo nguno tewoku ngulo.
17 Ene Yesusndo mandeye gumilo ewolo.
Awanembo ngu nalu bidodomo ko telo oolooteku,
ngundilo ngulo, no nguya ko tewanolo ewolo.
18 Ngundilo etoni, Yuda onindo ngu ene
komo Yesus uleyi kumooweloyimbolo yanggango
yewonggori. Ndatelo ngulo, Yesusndo Sabat
nalungga ngulo mamana mande ngu yombuliy-
olo, ko nguya Yesusndo ete. Anut ngu enengo
eweyi oolengolo ewolo. Ngu mandega eteku,
nguno ngu, enengombo Anut ngundilo tunootete.

Anut Nangoni Ngu Ene Ko Teweloyi Sunggidodo

19 Ariya, Yesusndo Yuda onilo mandeye gumi
ewolo. Hamoo oolengo, no yeno eteno. Nan-
gonimbo enengo ingondudunonggo oo gula ma

tewa. Kini, ene oo eweyimbo tetoni kenowoku,
ngu nangge tete. Eweyimbo oo bidodo teteku,
ngu enengo Nangonimbo nguya ngundilo nangge
tewa.
20 Eweyimbo Nangonimbolo gome ingolo,
nowoondoyi teyinolo, ngulo ene oo bidodo gome
etungootoni, Nangoni nguya tete. Eweyimbo ko
nga dagalo ulungga nguya etungootoni tewa.
Nguno ye nowoondoye soliyokolo, ingondudu
ulungga ingowanggo.
21 Eweyimbo oni kumooyingomu yokutu-
wootoni, ootookootoyi, keda oluweloyi ngu
yunoote. Ngundilo nangge, Nangonimbo nguya,
ene keda oluweloyiga ngu yunowelo ngu, ene
mete keda yunoote.
22-23 Eweyi Anutndo oni gulalo mandeni ma
wilikoote. Kini, oni wilikoweloyi ko ngu bidodo
enengo Nangoni kuli inowolo. Ndatelo ngulo,
oni bidodo Anut oowooyi bingami elo okootenggoku, ngundilo nangge, enengo Nangoni nguya
ngundilo oowooyi bingami elo okoowanggolo ingoote. Oni ene Nangoni oowooyi bingami ma
elo okooteku ngu, asa, ene Eweyimbo, Nangoni
suleyootoni ombuwoku, nguya oowooyi bingami
ma elo okoote.
24 Hamoo oolengo, no yeno eteno. Oni ene nolo
mandene ingolo, keyolo, Anutndo sulenelowoku,
nguya newendemo hamoo tewaku ngu, asa, ngu
oningga ngu, ene keda sugi sugi oluwa. Yo,
hamoo, ngundilo oningga ngu Anutndo oni nenengo etekungga ngu, kootusina, Anutndo ene ko
ma wilikowa. Kini, ene Anutya keda oluwali.
25 Hamoo oolengo, no yeno eteno. Nalu

tunooteweloyi ngu, ataga kuli tunooteteku nga,
oni kumooyingo ngu, ene Anut Nangoni ngulo
manggowo ingolo ngu, asa, ene suwoo suwoo
keda oluweloyi ngu yowanggo.
26 Eweyi enengombo ngu oni simoo bale
yoyeni, keda oluweloyi ngu tunootete. Ngu yang-
gangongga ngu nangge Nangoni inootoni, ngulo
ene nguya keda oluweloyiga ngu oni simoo bale
yunoote.
27 Ene Oni Nangoni, ngundilo ngulo, Eweyimbo
oni wilikoweloyi kongga ngu ene inowolo.
28-29 Ngu hamoo, tunooteweloyi naluno
tunootetoni ngu, oni bidodo kumooyingomu
meleno ooloootenggoku, ngu ene nenengo
manggone ingolo ootookoolo, endeloko
oolewanggo. Yo, hamoo, oni ene damoni gome
nenengo endeyolo oluwonggoku ngu, ene keda
ko ootookoolo Anutya sugi sugi oluwanggo.
Ene oni damoni biyomi telo oluwonggoku ngu,
ene ko ootookoolo, mandeye wilikoyingo onino
oololo, dikalo, ngunonggo ene Setanlo ende
biyomi nguno sugi sugi oluwanggo. Ye ngulo ma
soliyokolo tewelo.

Oni Gidalegado Yesuslo Mandeni Yootunolo Etenggo

30 Yesusndo Yuda oni tabango nguya mande
ngandilo ewolo. No nenengombo nenengo in-
gondudunemonggo oo gula ma tewano. Kini,
no Awanonggo mande ingowonomu ngu nangge
keyolo, no oni wilikoyelowano. Nolo mande wi-
likoyingo ngu nenengo oolengo. Ndatelo ngulo,
no nenengo ingondudune ma keyooteno. Kini,

Awando no sulenelootoni, ombuyingongga ngulo
manggowo nangge keyolo ko teteno.
31 Ene no gulanangge, nondo nangge nenengo
mandene wesiyolo elo ngu, asa, ngu mandega
wesiyolo ewonoku, ngu hamoo kini.
32 Ene gula (Anut) nguya oolooteku, ngundo ene
nolo mande elo yootunoote. Ngu nolo mandega
ewoku, ngu hamoo oolengolo ingooteno.
33 Kulimi, yendo oni gula suleyootoyi, Yonno
oololo, ene nolo mande wesiyolo etoni in-
gowonggo. Mande bidodo ingowonggoku ngu,
ngu hamoo mande nangge.
34 Oni dikalo, nolo mande, oowoone elo
yootunootenggoku, ngulo no ma ingondudu
teteno. Ene nondo ngu Anutndo ye ko yoyoni elo,
ngulo gome ingooteno. Ngundilo ngulo, nondo
nga mandega nga yeno etenoku, ngu Yonlo koni
ngulo mande ewolo.
35 Yon ngu solu ngundilo delo, oni simoo bale
himi gomemo yunowolo. Yengo nowoondoye
ngu mete tetoni, ye nalu ootuwoo bodaga enengo
himimbolo oni oni tewonggo.
36 Ene nolo kone, damonine, oo sungo gula
onindo ma teweloyim, ngu ye kewooloyemo
tewonoku, ngundo Yonlo mande hamoo ewoku,
ngu dagawolo. Ene ataga nolo damonine ngu
nga yootunolo ete. Ko bidodo awando no
nunowoku ngu, no temukowano. Yo, hamoo,
nondo ko tetenoku, ngu enengombo oni simoo
bale etuyelootoni, Awando no sulenelootoni, no
ombuwonolo ingowanggo.
37 Awando no sulenelootoni, ombuwonoku,
ngu enengombo no yootunonelolo, mande elo

yunowolo. Yo, hamoo, ye enengo manggowo
bodaga ma ingolo, ko enengo omukumundoongo
nguya ma kenowonggori. Ene enengo mande ngu
bukno ooloote.
38 Ene ye ngulo mandeni nowoondoyemo ngu
ma ooloote. Ndatelo ngulo, ye Anutndo no
sulenelootoni ombuwonoku, ye ngulo nowoon-
doyemo hamoo ma tewoowonggori.

39-40 Ye ngandilo ingootenggo. Anutlo mande
so uyi nakangoyingo, ngundo suwoo suwoo keda
oluweloyi kedaga ngu yunootoni, suwoo suwoo
gome oluweloyilo etenggo. Ngundilo ngulo, ye
mande bidodo ngu so uyi nakango ngu newen-
demo oolooteku, ngulo koyi telo erewetenggo.
Ene ngu oo naka, ngu nolo yootunolo ete. Ene
ye nono ombulo suwoo suwoo keda oluweloyiga
ngu ma yowelo ingootenggo.

41 No onindo bingamine eya okooyi elo, ma
sumoo yunooteno.
42 Ene nondo ye ingooteno. Yendo ngu,
yengo nowoondoyemo Anutno hamoo ma telo
oolootenggo.
43 No kuli awanembolo oowooyimo ombu-
wonoku, ene ye nolo mandene ma yolo in-
gootenggo. Ene oni gula enengo oowooyimo
elo ombuwaku ngu, ye ngulo mandeni ngu ye
hahangelo yolo ingowanggo.
44 Ye yengo bingamiye ngu yengo dobooguliye-
monggo yootenggo. Ene ngu bingamingga ngu
Anutndo yunowelo ingooteku, ngu ye yowelo ma
ingootenggo. Ngundilo ngulo, ye nowoondoyemo
hamoo ma telo, ngulo nguya ma ingootenggo.

45 Ye nowoondoyemonggo ngandilo ma ingowelo, nondo Awano ye wilikoyelowelo mande eweloyi kini elo, ma ingootenggo. Ye Mosesndo nangge ye hoolooweyeloweloyi elo, ingondudu tetenggo. Kini, ngu ingonduduga ngu nenengo kini. Mosesndo ngu yengo wilikoyeloweloyi oni.
46 Mosesndo nolo newendemo hamoo tewolo. Ngulo ngu, ye Moseslo mande nowoondoyemo hamoo telo ngu, ye nolo mandene nguya nowoondoyemo hamoo tewanggo. Ndatelo ngulo, Mosesndo ngu ene nolo mandene nakangowolo.
47 Ene ye Mosesndo mande nakangoyingo ngu nowoondoyemo hamoo ma telo ngu, ye ndatelo telo ngu, ye nolo mandene ngalo nowoondoyemo hamoo tewanggo? Ye ereremo kini! Ewolo.

6

Yesusndo Oni Simoo Bale Oowooyingga Oolengo 5,000 Oowali Yunowolo
(Matiyu 14:13-21; Mak 6:30-44; Luk 9:10-17)

1 Ngu mandega ngu kinitetoni, Yesus ene Galili mela ngulo sono koongeyingo oowooyi Tayibiriyas, (Galili) ngu anduloko nguno ulelewolo.
2 Nguno ulooletoni, oni simoo bale oowooyingga oolengo, ngundo Yesusndo oo sungo gula onindo ma teweloyim sayi onino tetoni, ngulo ene Yesus kenolo, keyolo endeyowonggori.
3 Ene ngundilo tetoyi, Yesusndo enengo sulena onikuya pulimo oolelo, nguno bibitewonggori.
4 Ngu naluno nguno, Yuda onilo Pasowa nalu kundingiyi, ngu namoko tete.

5-6 Yesus doongetelo, endeyolo, oni simoo bale oowooyingga oolengo yeyootoni, ene tanggeyimo ombuwonggori. Ombutoyi, Yesusndo oo teweloyi kuli ingolo, ngulo ene Pilip tewoongolo, ngandilo sumoo ewolo. Noole oomanongoyingo ndanonggo uliyolo, nga oni simoo bale nga yunootooye newanggo? Elo ewolo.

7 Pilipndo mandeni ngu ingolo, gumilo ewolo. Noole sa nalu onibiga (200) ko tetooye ngu, ko ngulo uliyi yowatoku, ngundo nga oni simoo bale ulungga ngalo oomanongoyingo bodaga uliyootooye, ma mete tewa. Hamoo oolengo kinilo ewolo.

8 Ngu naluno nguno, Yesuslo sulena oni gula, oowooyi Enduru, ngu Sayimon Pita koneyo, ngundo Yesusnolo ewolo.

9 Simoo kosiyi gula nooledodo ngano oolooteto. Ngundo ene oomanongoyingo kandegula ko iso elaya bodaga nguya moole. Ene ngundo oni simoo bale ngandilo ulungga nga ma mete tewalo ewolo.

10 Ene ngundilo etoni, asa, Yesusndo ewolo. Simoo baleno etoyiga, ene bibiteyi, so gome gome nguno oluwolo. Ene ngundilo etoyi ngu, asa, oniku nguno bibitewonggori. Ngu simoo ngu bidodo gooboongootoni, ngu ulungga oolengo (5,000).

11 Oni simoo bale bibitemukootoyi, Yesusndo ngu oomanongoyingoku yolo, Anutno esetelo, enengo sulena oni yunootoni, ngundo bayetelo, oni simoo bale yunowonggori. Ngundilo telo, Yesus ene iso elayagaku nguya yolo, Anutno esetelo, bayetelo yunootoni, nelo, ene useye mete

tewonggori.
12 Oowali netoyi mete tetoni, asa, Yesusndo
enengo sulena onikuno ewolo. Ye oowali netoyi
sosolango gumgum oolooteku, ngu yoya, ngu gula
ma yokootoyi biyomi yewelo ewolo.
13 Ngundilo etoni, ene oowali oomanongoyingo
gumgum gooboongoolo, siliyootoyi, si kande
elaya kegidembolo elaya hangewolo. Ngu oowali
oomanongoyingo kandegulaga, ngu netoyi, gumi
oodoni, ngundilo siliyowonggori.

14 Oni simoo bale ngu oo sungo gula onindo
ma teweloyim, ngu Yesusndo tetoni kenolo
ewonggori. Hamoo oolengo, nga oningga nga,
ene Anutlo ingondudu eyingo oni Mosesndo
sobowooyi, elo ewoku, ngu nga oninggaku nga!
Elo ewonggori.
15 Ene ngundilo etoyi ngu, ariya, Yesus ene
ingowolo. Oni simoo baledo ene dowoolo, enengo
mela nga oo bidodo sobosobo ulungga yeweloy-
imbolo ingowonggori. Ngundilo ngulo, Yesus
enesu nangge oololo, mela pulimo oolewolo.

Yesus Sono Koongeyingo Sanganiwoole Oolouwolo
(Matiyu 14:22-33; Mak 6:45-52)

16 Ngu nalungga ngu suwoo tetoni, Yesuslo
sulena oniku sono koongeyingomo uwonggori.
17 Ene wanggo gula sanganimo oolelo, ene
sono koongeyingo kewoolo oolengowoole
oolouwonggori. Ene Kaperniyam endemo
ulelewelo ooloutoyi suwootewolo. Suwootetoni,
Yesus eneno ma tunooteyingo.

18 Ngu naluno nguno, doogo yanggango
ulungga oolengo yootoni, sono koongeyingong-
gaku dookelo, pigipokuli ulungga yewolo.
19 Ene wanggo woosoolo bodaga yowoko (Kilo-
mita) kandegula (5) ngundi kandegula gidem-
bolo gulanangge (6) ngundilo oololo ngu, ene
Yesus kenootoyi, sono koongeyingo sanganiwoole
eneno ombuwolo. Yesus yade oololo, wanggo
tanggeyimo ombuwelo tetoni, ngulo enengo su-
lena oniku sosoleyingo ulungga oolengo tewong-
gori.
20 Ene Yesusndo enengo sosoleyingo, ngu yey-
olo ingolo, ngulo ene sodedonangge ewolo. Ye ma
sosolewelo! Nondo nangge, yeno ombutenoku
nga! Elo ewolo.
21 Ene ngundilo etoni, ariya, enengo sulena
onikundo Yesus wanggo sanganimo oolenilo
etoyi, ngulo ene sanganimo oolewolo. Ooletoni,
wanggo ngu naluno nangge, melangga sawelo
ewonggoku, nguno tunootewolo.

Oni Simoo Baledo Yesus Erewewonggori

22 Sengetoni, oni simoo bale sono koongewo
anduloko oluwonggo. Ene ngandilo ingowong-
gori. Kuyowo wanggo gulanangge oodoni, nguno
Yesus ooletoni, ngu ma kenowonggori. Kini,
enengo sulena oni ngundo nangge wanggo ngu
sanganimo oolelo sawonggori.
23 Ene ngu naluno nguno, wanggo gidega Tay-
ibiriyas endemonggo ngu mayelo, sakiko oni
simoo bale oolootenggoku, nguno gosiyowong-
gori. Ngu musiyonggano, nguno Yesusndo

kuli oomanongoyingo Anutno esetelo yunootoni,
newonggoku melanggano nguno.
24 Oni simoo baledo, ngu Yesus enengo su-
lena oni nguya, ereweyelolo, ene nguno ma
yeyowonggori. Ene ma yeyolo, ngulo ene
wanggo gidega sanganimo oolelo, Yesus erewelo
Kaperniyam endemo oolouwonggori.

Yesus Ngu Sambo Endebolo Oomanongoyingo Oolengo

25 Oni simoo bale ngu Yesus sono koongeyingo
anduloko kenolo, sumoo inolo ewonggori. Oo
etuyeloyingo oni ulungga, ge ndawu nalunggano
ngano mayewo? Elo ewonggori.
26 Ene ngundilo sumoo etoyi ngu, asa, Yesusndo
mande gumi ewolo. No hamoo oolengo, yeno
eteno. Ye oo sungo gula onindo ma teweloyim,
nondo tetoowe tunooteteku ngu, ye ma kenolo
ingolo, ngulo ye no erewenelootenggo. Kini, ye
no erewenelootenggoku ngulo damoni ngandilo.
Ye oomanongoyingo newonggoku, ngundo useye
bakini yewoku, ngulo ye no erewenelootenggo.
27 Ye oowali ngundilo biyomi yeweloyi, ngulo
nangge, ma koyi telo yowelo. Kini, ye komo
oowali sugi sugi oluweloyi ngulo koyi teya yoyi.
Ngu oowalingga ngu Oni Nangoni ngundo ye
yunowa. Yo, enengo eweyimbo ngu kongga ngulo
eneno elo sunggi yewolo ewolo.
28 Ngundilo etoni, enebana Yesusno sumoo in-
olo ewonggori. Noole komo ndatelo telo, noole
Anutlo ko ngu tewato? Elo ewonggori.
29 Ene ngundilo sumoo etoyi, asa, Yesusndo
gumi ewolo. Anutlo koni ngu ngandilo. Ye komo

nga oningga Anutndo suleyootoni, ombuyingo, ngulo ye nowoondoyemo hamoo teyilo ewolo.

30 Ngundilo etoni, enebana Yesusno sumoo ewonggori. Ge ndatelo oo sungo gula onindo ma teweloyiga ge tewaku, ngulo noole ngu kenolo, gengo mandege ingootooye, nowoondonayimo hamoo tewa? Ge ndawu kongga tete?
31 Noolengo osi sambanayi, ene kuli oni kini melako ootoolo, nguno ene oowali gula yolo newonggori. Ngu oowalingga ngu oowooyi Mana. Anutlo mandeno ngandilolo ewolo.

Ene Sambo endemo oowali ngu yunootoni, yolo newolo ewolo. *Eksodas 16:13-21*
32 Ngundilo etoyi, Yesusndo ewolo. Hamoo oolengo, no yeno eteno. Mosesndo Sambo endemo oomanongoyingo ye ma yunowolo. Kini, nolo Awane ngundo Sambo endemo oowali oolengo ngu ye yunowolo.
33 Nga oomanongoyingo hamoongga nga, ngu Anutndo Sambo endemonggo oningga suleyootoni ombuyingongga ngu. Ombulo, ngundo keda oolengo oluweloyi ngu oni simoo bale melako ngano oolootenggoku, ngu yunootelo ewolo.
34 Ngundilo etoni, onikundo Yesusno ewonggori. Oni ulungga, ge komo ngu oowali oomanongoyingongga ngu suwoo suwoo noole yunoyatolo ewonggori.
35 Ene ngundilo etoyi, asa, Yesusndo gumi ewolo. Nondo nangge, no suwoo suwoo keda oluweloyi ngulo oomanongoyingo oolengo. Oni ene nono ombulo ngu, ene oowalilo ko ma kumoowa.

Ngundilo nangge, oni nolo newendemo hamoo teteku ngu, ene sonolo ko ma ingolo hahangewa.

36 Nondo yeno eteno. Ye kuli no neyowong-goku, ene ye nono nowoondoyemo hamoo ma tewonggori.
37 Oni simoo bale bidodo ngu Awando no nunootoni, ene nono ombuwanggo. Oni nono ombuwanggoku, ngu nondo ene ma oweyelootoowe, sawanggo. Hamoo oolengo kini!
38 No Sambo Endemonggo ombuyingo ngu, no nenengo ingondudune keyowelo ma ombu-wonowo. Kini, no mela ngano ombuwonoku ngu, nolo Awane, ngundo no sulenelootoni, ombu-wonokungga, ngulo ingonduduni nangge keyolo ombuwonowo.
39 No sulenelootoni ombuyingo, Awanengga ngulo ingonduduni, ngu ngandilo. Oni simoo bale ene kuli no nunoyingo, no ngu gula ma yokowano. Kini, no komo nalu sosowoomo ko yokutuyelootoowe, ootookoowanggo.
40 Nolo Awanembolo ingonduduni ngu ngandilo. Oni bidodo nangoni kenolo, ngulo nowoondoyemo hamoo telo ngu, asa, ene suwoo suwoo sugi sugi kedaga ngu yowanggo. Nondo kootusina nalu sosowoomo ko yokutuyelootoowe ootookoowanggolo ewolo.

41 Yesusndo ewolo. No nangge, no nga oomanongoyingongga ngando Sambo ende ngu yokolo, ombuwonoku nga! Yesusndo ngundilo etoni, ngulo Yuda onindo ngu ingolo sanggili telo, mande mande ulungga eneya ewonggori.

42 Enendo ewonggori. Nga Yesus oningga nga,
ngu Yoseplo nangoni. Noole enengo eweyi nemi
nguya ingooteto. Ndatelo ngulo, ene ngandilo
ete. Nondo Sambo ende yokolo ombuwonowo,
elo ete? Elo ewonggori.

43 Ene mande ngundilo etoyi, asa, Yesusndo
mande gumi ewolo. Yengo nangge mande
oowooyingga elo, ma boguwoolo oluwelo.
44 Oni gula kingo nono ma ombuwa. Kini,
Awando no sulenelootoni, ombuwonoku,
ngu enengombo oni gula ingoyingo inootoni,
ngunonggo ene nono ombuwaku ngu, asa, nalu
sosowoomo, nondo yokutuwootoowe, ene ko
keda ootookoowa.
45 Mande nga ngu, Anutlo ingondudu eyingo
onilo nakayano ooloote.

Anutndo oni simoo bale bidodo etuyelowalo
ewolo. *Ayisaya 54:13*
Oni bidodo ene Awalo mandeni ingolo yooteng-
goku ngu, asa, ene nolo nguya ingootenggo.

46 Oni gulado ene no Awane kuli ma kenowolo.
Kini, nga oningga ngando nangge, ene Anut
tanggeyimonggo ombuwoku, ngundo nangge ene
Anut kenolo oluwoli.
47 Hamoo oolengo, no yeno eteno. Oni nolo
newende hamoo tewaku ngu, ene ngu suwoo
suwoo sugi sugi keda oluwa.
48 Nondo nangge, no oowali oomanongoyingo
oolengo suwoo suwoo keda oluweloyiga ngu!
49 Kulimi yengo osisambayebo, ene oni kini
melako oluwonggoku, nguno ene Sambononggo
Mana nelo, ene kuli kumoomukowonggori.

50 Ene nga oowali oomanongoyingo
hamoongga, ngu Sambo endemonggo yokootoni,
melako ngano ombuyingongga nga, oni ngu nelo
ngu, ene ma kumoowanggo.
51 No nga oomanongoyingongga nga ngu, su-
woo suwoo keda oluweloyiga nga Sambo ende
yokolo, melako ngano ombuwonowo. Oni
gula ene ngu oowali oomanongoyingongga ngu
nelo ngu, ene suwoo suwoo keda oluwa. Yo,
hamoo, nenengo gowene nga ngu, mela ngalo oni
simoo balelo woolo yeweloyimbolo yunootoowe,
ene nguno suwoo suwoo keda oluweloyiga ngu
yowanggolo ewolo.

52 Ngundilo etoni ngu, Yuda onindo enengo
nangge longgeyolo ewonggori. Ndatelo ngulo,
nga oningga ngando enengo songgiwi ngu
noolendo neweloyi yunowa? Elo ewonggori.

53 Ene ngundilo etoyi, ngulo Yesusndo Yuda
oninolo ewolo. Hamoo oolengo, no yeno eteno.
Ye Oni Nangoni, ngulo songgiwi ma nelo, ko ye
ngu oningga ngulo daloni nguya ma nelo ngu,
asa, ye suwoo suwoo kedaga ngu yengombo ma
yowanggo.
54 Oni ene nolo songgiwi nelo, ko dalone
nguya newaku ngu, ene suwoo suwoo gome
keda oodoni, nondo nalu sosowoomo yokutu-
wootoowe, ko keda ootookoowa.
55 Ndatelo ngulo, nolo songgiwine, ngu oowali
oolengo, ko nolo dalone ngu, neweloyi sono gome
oolengo.
56 Oni ene nolo songgiwine, dalone nelo ngu,
ene noya oodoni, no eneya oluwalo.

57 Awa ngu ene suwoo suwoo sugi
sugi oluweloyi keda ngudodo, ngundo no
sulenelootoni ombuwono. Ngulo ngu, no keda
yanggango Awanemo oolooteno. Ngundilo
nangge, oni no nonelo ngu, ene ngunonggo
yanggango yolo, ene noya sugi sugi keda oluwalo.
58 Ngangga nga, ngu ene oowali oomanon-
goyingo oolengo Sambo endemonggo suleyootoni
ombuwolo. Nga ngu kuli osi sambado oomanon-
goyingo nelo kumooyingo, ngundilo kini. Oni nga
oomanongoyingongga nga nelo ngu, ene suwoo
suwoo keda sugi sugi oluwalo ewolo.
59 Yesusndo Kaperniyam ende ngulo goo-
booyingo ya newendemo, nga mandega nga elo
etuyelowolo.

Yesus Ene Suwoo Suwoo Keda Oluweloyi, Ngulo Mande

60 Ariya, sulena oni oowooyingga Yesuslo man-
deni ngu ingolo ewonggori. Nga mandega nga
ngu, kowuli oolengo. Onendo ene mete ingowa?
Elo ewonggori.
61 Ene Yesusndo newendemonggo ingooteku
ngu, sulena onindo mande ngulo boguwootoyi,
ngulo ewolo. Nondo nga mandega etenoku,
ngando yengo ingonduduye yombuliyoote, bine?
62 Ariya, ye Oni Nangoni kuli Sambo endemo
oluwoku, nguno ko ooletoni, kenolo ngu, ye
ndatelo ewanggo?
63 Yuka Kundingiyi, ngundo oni suwoo suwoo
keda oluweloyi ngu yunoote. Ene oni enengombo
oni keda yunoweloyi ngu ereremo kini. Ene nga
mandega nondo ye yunolo etenoku nga ngu, ene

Yuka Kundingiyi ngundo yeni, ene suwoo suwoo
keda oluweloyiga, ngu yeno oluwa.
64 Ene Yesusndo ene kulimimonggo oni ene
kewooloyemo, nowoondoyemo hamoo kini ngu
ingolo, ko kootusina, oni ngundo ene dowoolo,
mundi oni kandeyemo yeweloyi nguya, ene kuli
ingowolo. Ngundilo ngulo, ene ngandilo ewolo.
Ye kewooloyemo nguno oni gidalega ngu, ene
nowoondoyemo hamoo ma tewolo ewolo.
65 Yesusndo mande ngu soweyolo ewolo. Ngu
damoninggano nguno, no yeno eteno. Ene
Awando yo elo ma etoni ngu, asa, ngu oningga
ngu ene nono ombuweloyi nguya kini. Ewolo.

66 Yesusndo mande ngundilo etoni, ngulo
enengo sulena oni ulungga ene Yesus yokolo,
enengo endemo ko sawonggori. Ene Yesus key-
olo, ko ma endeyowonggori.
67 Ngundilo tetoyi, Yesusndo yowoolengolo,
enengo sulena oni kande elaya kegidembolo
elayaga, nguno elo ewolo. Ye nguya bine, no
noyokolo sawanggo? Elo ewolo.

68 Ene ngundilo etoni ngu, Sayimon Pitando
gumi elo ewolo. Oo Bidodo Sembuli Sembunayi
Ulungga, noole ndawu oninggano oolouwato?
Gengo mandege ngu suwoo suwoo keda gome
oluweloyimbolo yunoote.
69 Noole nowoondonayimo hamoo tetoni,
ngandilo kuli inooteto. Ge nangge, oni kundingiyi
Anutndo sulenggelootoni ombuwolo ewolo.

70 Yesusndo enengo sulena onikulo mandeye
gumilo ewolo. Yo, hamoo, nondo ngu ye kande
elaya kegidembolo elayaga kuli logoyelowono.

Ene ye kewooloyemo nguno, oni gulano boolomboyoyingo biyomi eneno oolootelo ewolo.
71 Yesusndo ngu Yudas, Sayimon Iskariyoot nangoningga, ngulo ewolo. Ngu oningga ngu Yesus enengo sulena oni kande elaya kegidembolo elayaga ngulomu gula. Enendo kootusina Yesus dowoolo, me oni kandeyemo yetoni uleyi kumoowa.

7

Yesuslo Konedoboongombo Yesusno Nowoondoyemo Hamoo Ma Tewonggori

1 Ngu naluno, Yesus ene Galili mela nguwoole ko telo, oololo ombulo telo, ene Yudiya melasina ko oolouwelo ma ingowolo. Ndatelo ngulo, Yuda onindo ngu uleyi kumoowelo tewonggori.
2 Yuda onilo nalu kundingiyi, oowooyi Towimbo ya Tookoododo (Sel Ya) Nalu Kundingiyi, ngu namoko.
3 Ngundilo ngulo, enengo konedoboongombo Yesusno ewonggori. Ge komo ootookooya, nga endega nga yokoya, ge Yudiya melako oolou! Gengo sulena oni ngundo ene mete gedo ko teteku, ngu kenowanggo.
4 Oni gula ene tunoo oni doongeyemo oluwelo ngu, ene oo tewelo nguya, kombitelo ma tewa. Yo, ge ko oo nga tunoo tewaku ngu, asa, oni simoo bale bidodo doongeyemo ge tunoo dikalo, ko mete telo etuyelowalo ewonggori.
5 Yesus enengo konedoboongo nguya, Yesusno nowoondoyemo hamoo kini. Ngulo ene ngundilo ewolo.

6 Ngundilo ngulo, Yesusndo ewolo. Nolo
nalune, ngu ma tunootewolo. Ene nalu bidodo
ngu yengo naluye.
7 Mela ngalo oni simoo baledo yeya mundi ma
tewanggo. Kini, ene ngu nolo me oni tewanggo.
Ndatelo ngulo, nondo enengombo damoni biy-
omi tetenggoku, ngu yootunolo etenoku ngulo.
8 Yengombo oolouya, ngu nalu kundingiyingga
ngu kenoyi. Kootusina no nguya nalu kundingiy-
ingga nguno oolouwanoku, ene ataga no nguno,
no ma oolouwanolo ewolo.
9 Yesusndo ngundilo elo, ngulo ene sa nalu
gidega Galilino oluwolo.

Yesus Ene Tookoo Ya (Sel Ya) Yewoku Nalu Kundingiyi Ngu Kenowelo Oolouwolo

10 Yesus enengo konedoboongo ene nalu
kundingiyi ngu kenowelo kuli Yerusalemno
oolouwonggori. Kootusina, Yesus ene nguya
Yerusalemno oololo, ene oni doongeyemo tunoo
ma oolouwolo. Kini, ene tolige nalu kundingiyi
nguno oolouwolo.
11 Yuda onindo, nalu kundingiyi nguno, ene
erewelo ewonggori. Yesus oningga ngu ndano
ooloote? Elo ewonggori.
12 Oni simoo baledo Yesuslo mande mande
ulungga oolengo, enengo nangge ewonggori. Oni
gidalegado, ene oni gome, etoyi, gidalegado
ewonggori. Kini, ngu oningga ngundo simoo bale
ganaganayelolo endeyootelo ewonggori.
13 Ene Yuda tabango onilo sosolelo, ngulo oni
gulado Yesuslo mandeni tunoo ma elo endey-
owonggori.

14 Nalu kundingiyi ngu kewooloko, Yesus ene
goobooyingo ya ngulo yasiliko ulo, oni simoo
baleno mande elo etuyelowolo.
15 Yuda oni mandeni ngu ingolo, ngulo in-
gondudu ulungga telo ewonggori. Nga oningga
nga, ndanonggo ingoyingo nga yolo, ete? Ene kuli
ngu oo ngulo ingondudu yowelo ma Skul tewolo
ewonggori.
16 Ngundilo etoyi, Yesusndo enengo mandeye
gumi ewolo. Nga mandega nondo yeno etenoku
nga, nolo mandene kini. Nga mandega nga
ngu, Anutlomu. Enendo no sulenelootoni, no
ombuyingo ngulo mandeni eteno.
17 Ene oni gula Anutlo mandeni keyolo ingow-
elo ngu, ngu oningga ngu, ene nga mandega
elo etuyelootenoku, ngalo damoni ingowa. Ene
ngandilo ingowa. Nga mandega nga, ngu Anutlo
ingondudunonggo bine, ngundi no nenengo in-
gondudunemonggo eteno bine, ngu wilikoya in-
goyi.
18 Oni enengo ingondudunimonggo, mande
mande ewaku ngu, ene nguno oowooyi bingami-
dodo teweloyim tete. Ene oni ene suleyootoni,
ombuyingongga ngulo oowooye bingami elo
okoowaku ngu, asa, ene oni nenengo oolengo
telo, ene ebe ganagana ma ewa.
19 Kulimi Mosesndo mamana mande ye
yunowolo. Ene ye kewooloyemo nguno oni
gulado ngu mamana mandega ngu ma keyoote.
Ndawugalo, ye no nulewelo ingondudu tetenggo?
Elo ewolo.
20 Ene ngundilo etoni, simoo baledo mandeni
gumi ewonggori. Geno oo yuka biyomi gula

oolooteku ngu! Onendo ge guleni kumoowa? Elo
ewonggori.
21 Ene ngundilo etoyi ngu, Yesusndo mandeye
gumi ewolo. No kuli oo sungo gula onindo ma
teweloyi ngu tewonoku, ye ngu kenolo ngulo
soliyokowonggo.
22 Mosesndo goweye doongoolo, yomosiyow-
eloyi mande damoningga ngu, ye yunowolo.
Hamoo, ngu damoningga ngu Mosesno ma
tunootewolo. Kini, ngu damoningga, ngu osi
sambano tunootewolo. Ene yendo ngu yengo
nangosumooye ngu, Sabat naluno nguya goweye
doongootenggo.*
23 Yendo ngu Moseslo mamana mande ngu
keyowelo ingolo, ye nangosumooye gula Sabat
naluno tunootetoni ngu, asa, ye Sabat naluno
goweyi doongoolo yomosiyootenggo. Ariya,
nondo ngu Sabat naluno nguno, no oni gula sayi-
dodomu yomosiyootoowe ngu, yendo ndawugalo
ngulo noya sanggili tetenggo?
24 Ye oo doongeyembo nangge kenolo, ngulo
elo ma wilikowelo. Kini, ye komo oo bidodo
damoni gome nenengo nguno wilikowanggoku,
ngu metemilo ewolo.

Nga Oningga Nga Kristus, Binengga?

25 Yerusalem ende ngulo oni simoo bale gidale-
gado elo ewonggori. Ndatelo ngulo, nga oningga
nga nangge uleyi kumoowelo tetenggo?

---

* **7:22:** Moseslo mamana mandeno ngandilo elo ooloote. Yuda oni ene komo enengo nangosumooye ngu, nalu kandegula gidembolo kabusayi (7) nguno moondeye doongoolo yomosiyeloweloyi.

26 Kenoyi, ene mande mande tunoo oolengo
eteku nga, ene oni ululu ngundo mande gula
eneya ma etenggo. Ene nguya bine nga oningga
nga ene Kristuslo ingootenggo?
27 Ene noole nga oningga ngalo endeni ngu
noole ingooteto. Kristus tunootewelo naluno ngu,
oni gulado ngulo endeni ngu kenolo ingoweloyi
kinilo ewolo.
28 Yesus ngu Tempel ya newendemo ootoolo
ngu, onino mande elo etuyelolo oode, ngunonggo
ene manggalu telo ewolo. Yengo ingoyin-
goyemo ngu nolo ingolo, ko nolo endene nguya
ingootenggo. Ene no nenengo ingonduduno
ma ombuwono. Kini, Awando sulenelootoni,
no ngano ombuwono. Awa enengo damoni
ngu hamoo oolengo, ene yendo ngulo ma in-
gootenggo.
29 Ene nondo ngu Awane ingooteno. Ndatelo
ngulo, no kuli eneya oluwolo, enendo no su-
lenelootoni, ngano ombuwonolo ewolo.
30 Ngu naluno, ene dowoolo ya biyomimo
yewelo tewonggori. Ene Yesuslo nalu ma tunoote-
woku, ngulo oni gulado Yesus dowoowelo ma
tewonggori.
31 Ene oni simoo bale oowooyingga Yesusno
nowoondoyemo hamoo telo ewonggori. Kristus
ombulo ngu, nga oningga ngando oo sungo gula
onindo ma teweloyim teteku, nga dagalo, enendo
oo ulungga oolengo tewa, bine? Elo ewonggori.

Tabango Onindo Yesus Dowooya, Ya Biyomimo Yeyilo Ewonggori

32 Parisi oni ingootoyi, oni simoo baledo
Yesusya mande guladilo guladilo ewonggori.

Ngundilo ngulo, Anutno woolo yeweloyi ngulo so-
bosobo oni, ko Parisi oni nguya, ngundo enengo
kumba ootuwoo oni gidalega suleyelootoyi, Yesus
dowoolo, ya biyomimo yewelo oolouwonggori.
33 Ngu naluno nguno, Yesusndo ewolo. Nalu
bodaga nangge no yeya oode, Awando su-
lenelootoni, no ombuwonokungga, ngu tanggey-
imo no ko oolouwano.
34 No oolouwanoku, ene ye no erewenelolo,
ko ma neyowanggo. No oolootenoku endegano
nguno, ye nguya oolouweloyi kini. Ewolo.
35 Ene ngundilo etoni ngu, asa, Yuda oni enengo
nangge mande mandelo ewonggori. Ene nda-
woole utoni, noole ene ko ma kenowato? Ene
bine, noolengo doboogulinayi, Girik oni, enengo
mela kewoolokono ulo, nguno Girik oni, mande
yunolo etuyelolo oodoni, nguno noole ene ma
kenowato?
36 Mande eteku, ngulo damoni ndatelo ete? Ene
ngandilo ewolo. Ye no erewenelolo, ye no ma
neyowanggo. Nondo endega oolootenoku, nguno
ye nguya, ma oolouwanggolo ewolo.

37 Kundingiyi nalu wengangga, ngu enengo
nalu kundingiyi ulungga. Ngu naluno nguno,
Yesus ootookoolo, dikalo, manggalu telo ewolo.
Oni oowooyingga sonolo ingoya ngu ene komo no
tanggenemo ngano ombuya, sono nga neyi.
38 Ngungga ngu, Anutlo mande so uyi nakan-
goyingo, ngundo ngandilo ete. Oni ene nolo
ingootoni newendemo hamoo telo oolooteku ngu,
ene newendemo ngunonggo suwoo suwoo sugi
sugi keda oluweloyi, ngulo sono ulungga oolelo
ulooluwalo ewolo.

39 Yesusndo Yuka Kundingiyi oo ngulo ewolo.
Oni simoo bale ene Yesusno nowoondoyemo
hamoo telo, ngundo ngu Yuka Kundingiyi
yowanggo. Ene ngu nalunggano nguno, Anutndo
Yesus enengo dulidalini ngu yolo ma teyinowolo.
Ngulo ngu, Anutndo Yuka Kundingiyi nguya ma
suleyootoni ombuwolo.
40 Oni simoo bale gidalega, ngu mandega ngu
ingolo ewonggori. Hamoo oolengo, nga oningga
nga ngu, ene Anutlo ingonduduni eyingo oni,
noole sobowootetokungga ngundolo ewonggori.
41 Ene ngundilo etoyi, gidalegado ewonggori.
Ene Kristus Anutndo noole ko yoyoweloyi sunggi
yewo oni ngu! Ewonggori. Etoyi, ene oni gi-
dalegado ewonggori. Galili melako nguno Kristus
mete tunootewakulo bine?
42 Kini, Anutlo mande so uyi nakangoyingo
ngundo kuli ete. Kristus ngu Dewitlo soweni ngu-
lomu. Ngu Betelehem endemo nguno tunootewa.
Ngu endega ngu Dewitndo kuli oluwolo ewolo.
43 Ngulo ngu, simoo bale usowoolo, wata
elayaga tetoyi, wata gulado Yesusya sanggili telo,
mundi tewonggori.
44 Yo, hamoo, oni gidalegado dowoolo, ya
biyomimo yewelo ewonggori. Ene oni gulado
kandeyi sodedo Yesusno ma yelo dowoowolo.
45 Ngundilo ngulo, kumba ootuwoo oni ene
Tempelno ko ooloutoyi, woolo yeweloyi sobosobo
onindo, ko Parisi onindo ene yeyolo ewonggori.
Ye ndawugalo, Yesus oningga ngu yolo ma om-
buyingo? Elo ewonggori.
46 Ene ngundilo etoyi ngu, asa, kumba ootuwoo
onikundo mande gumi elo ewonggori. Kulimi oni

gulado ngundilo ingondudu mandega ande on-
ingga andedo mande eteku, ngundilo ma ewololo
ewonggori.
47 Ngundilo etoyi, Parisi onindo sanggili telo,
mande gumi ewonggori. Enendo ye nguya
ganayeloote bine?
48 Noole tabango oni, ko Parisi oni nga ke-
woolokono gula kenootoyi, ene ngu Yesus on-
ingga, ngulo newendemo hamoo tete, bine?
Hamoo oolengo, kini!
49 Ene nga oni simoo bale nga ngu, ene
mamana mande ma ingootenggo. Ngulo ene
Anut doongeyimo kuli biyomi yemukowonggolo
ewonggori.
50 Nikodimas ngu nalu gulano, Yesus tanggey-
imo oolouyingo, ene nguya ngu tabango oni ngu-
lomu gula, ngundo sumoo ewolo.
51 Noolengo mamana mande ngando oni man-
deni ma ingolo, nguno mete wilikowa, bine? Kini,
koletelo noole enengo mandeni wilikolo ingologo,
nguno ngu, noole mete oo enendo teteku, ngu
gome oolengo ingowatolo ewolo.
52 Ene ngundilo etoni ngu, asa, tabango
onikundo mandeni gumi ewonggori. Ge nguya
Galili oni, binengga? Anutlo mande nakangoyin-
gomo oolooteku, ngu gome kandangeya ingo.
Anutlo ingondudu eyingo oni gula Galili melako
ma tunootewalo ewonggori.
53 Ariya, oni bidodo enengo yano ko
oolouwonggori.

8

Ooleko Ooleko Bale Gula Yolo, Yesusno Mayewonggori

1 Oni simoo bale bidodo enengo yano
samukootoyi, ene Yesus Olib pulimo oolewolo.
2 Sengetoni suwoononggo, Yesus ene
ootookoolo, Tempel yasiliko oolouwolo. Nguno
oni simoo bale bidodo Yesus tanggeyimo ombulo
gooboongootoyi, Yesusndo mande elo etuyelolo
bibitelo oluwonggori.
3 Ngu naluno, mamana mande etuyeloyingo
oni, ko Parisi oni, ngundo ooleko ooleko bale gula
enengo kameyi yano oodoni, ene oololo simoo gu-
laya wedoni, kenowonggori. Ngundilo oo biyomi
tetoni, ngulo kenolo, yolo ombuwonggori. Oni
Yesusya gooboongoolo oodoyi, ngu kewooloyemo
yeyi dikawolo.
4 Ene ngundilo telo, Yesusno ewonggori. Oo
etuyeloyingo oni, nga balega nga ngu enengo
kameyi oodoni, ene oololo, simoo gidalegaya
bosebalese telo endeyootoni kenowonggo.
5 Moseslo mamana mande ngundo nooledodo
ngandilo ete. Bale gula ngundiya tetoni nga ngu,
asa, digi yoya, yudoyiga kumooyilo ewolo. Ene
gedo ngu ndatelo ete? Elo ewonggori.
6 Ene Yesus tewoongowelo elo ngundilo
tewonggori. Ene nguno Yesusndo mande
biyomi gula etoni, ene ngunonggo Yesus yolo,
mande wilikoyingo onino yelo, ene ganangolo,
mande ebe ganaganangga etoningga ingowootolo
tewonggori. Ene ngundilo sumoo etoyi, Yesus ene
nenetelo, melasina penggootelo, kandedibiyibo
mela bungomo oo nakangowolo.
7 Ene ngundilo tetoni, tabango onikundo

sumoo sumoo ulungga elo oodoyi, asa, Yesusndo
ootookoolo ewolo. Ye kewooloyemo nguno,
oni gula ene mbumbuwani kiningga, ngundo
ene mete koleteya, digi yoya, nga balega nga
bungomo oolongoonilo ewolo.
8 Yesusndo ngundilo elo yokolo, asa, ene
melako ko penggootelo, mela bungomo ko nakan-
gowolo.
9 Tabango oniku mande ngundilo ingolo, ene
bidodo gulanangge nangge endesina oolewong-
gori. Oni tabango ulungga ene mande damoni
yelo ewoku, ngundo oolelo toongetoni, sungoku
bidodo ende oolelo samukowonggori. Yesusndo
enesu nangge penggootelo oodoni, ko balega
ngundo nangge Yesus tanggeyimo dikalo olu-
wolo.
10 Yesus ootookoolo, dikalo, balegakuyalo
ewolo. Bale, oni geya ewonggoku, ndano? Oni
gula ngano, gengo biyomingga, ngu eweloyi
nguya kini, bine? Elo ewolo.
11 Ene mande ngundilo etoni ngu, balega
ngundo gumi ewolo. Oni Ulungga, ngano oni gula
kini. Etoni, Yesusndo gumi ewolo. No nguya
gengo biyomingga ngulo ma ewano. Ge toongelo,
kootusina mbumbuwa gula ma tewelolo ewolo.

Yesus Ngu Mela Ngalo Solu Himi

12 Yesusndo ene ko ewolo. No ngu mela ngalo
solu himi. Oni ene no neyolo kenelolo ngu,
ene ooleliko ma endeyowa. Kini, enengo keda
oluweloyiga ngu, ene solu himidodo oluwalo
ewolo.

13 Ene mande ngundilo etoni, asa, Parisi onindo
Yesusdodolo ewonggori. Ge, gengombolo man-
dege elo wesiyoote. Ngundilo ngulo, gengo man-
dege ngu hamoo kinilo ewonggori.
14 Yesusndo mandeye ngu ingolo, gumi ewolo.
Ngu hamoo, nondo nenengo mandene yootunolo
eteno. Ene nolo mandega ngu hamoo oolengo.
Ngundilo ngulo, no nenengombo ootookoolo
ombuwonomu endega ngu ingooteno. No
nganonggo nguno oolouweloyi ngu, no
ingooteno. Ene yendo nolo ende damoni ngu
ma ingootenggo. No ndawoole toongewanoku
nguya, ye ma ingowanggo.
15 Yendo ngu mela ngalo damonimo oni
wilikoyelootoyi, ene nondo ngu oni ma
wilikoyelooteno.
16 Ene nondo oni wilikowelo ngu, no oni gome
nenengo wilikowano. Ngundilo ngulo, nondo
noso nangge oni ma wilikoyelooteno. Kini,
Awane no sulenelootoni ngano ombuyingongga,
ngu noya goboolo ko tetelo.
17 Yengo mamana mandeno ngu ngandilo
ooloote. Oni elaya enengo mandeyali elo wesiy-
ooteliku, ngu gulanangge etoli ngu, asa, ngu oni
elayaga ngulo mandeyali, ngu hamoolo ewolo.
18 No nenengo mandene wesiyolo etoowe ngu,
Awando no sulenelootoni ombuwonomu, ene
nguya nolo mande wesiyolo etelo ewolo.
19 Ene ngundilo etoni ngu, asa, ene Yesusno
sumoo ewonggori. Gengo Awangge ndano
ooloote? Etoyi, Yesusndo mandeye gumi ngandilo
ewolo. Ye nolo ma ingootenggo. Ngulo ngu, ye
nolo Awane nguya ma ingootenggo. Ene ye nolo

ingolo ngu, ye Awanembolo nguya ingowanggolo
ewolo.
20 Yesusndo nga mandega nga ngu, Beye
yeweloyi ya gumimo ewolo. Ene oni simoo
bale Tempel ya newendemo oolootenggoku, ngu
mande elo etuyelolo oluwolo. Ene oni gulado ene
dowoolo, ya biyomimo ma yewonggori. Ngundilo
ngulo, Yesuslo naluni ma tunootewolo.

Ye Nondo Endega Ooloutenoku, Nguno Ye Nguya Ma Oolouwanggo

21 Yesusndo ko ewolo. No toongetenoku nga,
ye no erewenelolo ma neyowanggo. Ye mbum-
buwa telo oode ngu, asa, ye kumoowanggo. Ye
nondo musiyongga ooloutenoku nguno, ye ma
oolouwanggolo ewolo.
22 Ngundilo etoni, Yuda tabango onindo
enengo nangge mandelo ewonggori. Ndatelo
ngulo, Yesusndo ete? Ye nondo musiyongga
ooloutenoku, nguno ye ma oolouwanggo, ete.
Enengombo enengo uleni kumoowelo bine ete?
Elo ewonggori.
23 Ene ngundilo etoyi, Yesusndo gumi ewolo. Ye
ngu ameno, no ngu awuno. Yo, hamoo, ye ngu
mela ngalomu, ene no ngu mela ngalomu kini.
24 Ngundilo ngulo, no yeno kuli ewonoku
ngu. Ye kumootoyi ngu, yengo mbumbuwa ngu
yengomo oluwa. No tambu elaya yeno eteno.
Ye no nga oningga ngando yeno etenoku, ngu
nowoondoyemo hamoo ma telo ngu, ariya, ye
kumootoyi ngu, yengo mbumbuwaye yengomo
oluwalo ewolo.

25 Ene ngundilo etoni, asa, Yuda onindo gumi
ewonggori. Ge onendo? Ngundilo etoyi, Yesus-
ndo gumi ewolo. Nondo, no nga oningga ngando
no kuli yeno ewonoku ngu!
26 No mande oowooyingga, no komo yengomo
yengo damoniyemo ewono. Nondo yengo da-
moniye ngu, mande wilikoyingo oni ngundilo
mandeye wilikowano. Ene oni no sulenelootoni
ombuwonomu, ngu enengo damoni ngu hamoo
oolengo. Mande bidodo no eneno ingowonomu,
ngu nangge, no mela ngalo oni simoo baleno elo
etuyelootenolo ewolo.
27 Yesusndo eweyimbolo mande ewoku ngu,
Yuda onindo ngu nenengo ma ingowonggori.
28 Yesusndo ewolo. Kootusina, yendo Oni
Nangoni dowoolo, boolowoowanggoku, ngu
nalunggano nguno, ye nolo tunoo oolengo
ingowanggo. Nondo nenengo ingonduduno ko
oo gula ma teteno. Kini, no mande elo, wesiyolo
etuyelootenoku nga ngu, Awando ene kuli no
etuneloyingo, ngu nangge eteno.
29 Awando no sulenelootoni, no mela ngano
kuli ombuwonomu ngu, ene Awa noya ooloote.
Ene no ma noyokootoni, noso nangge ma
oolooteno. Kini, suwoo suwoo no Awando oo
nondo tewelo ingooteku, ngu nangge tetenoku,
ngulo ene oni oni tetelo ewolo.
30 Yesusndo ngundilo etoni, oni simoo bale
ulungga oolengo, enengo mandeni ngu ingolo,
nowoondoyemo hamoo tewonggori.

Hamoo Mande Ngundo Oni Yeni Newende Imakelo Oluwa

31 Yesusndo Yuda oni ene kuli enengo nowoon-
doyemo hamoo tetenggoku, nguno ewolo. Ye nolo
mandene nga gome ingolo yolo, dowoolo, keyolo
ngu, ariya, ye ngu nolo sulena oni oolengo.
32 Ye ngu Anutlo hamoo mande ngu
ingowanggo. Hamoo mande, ngundo ye
hoolooweyelootoni, yengo endeyoyingo ngu
gome sobowoolo, nguno ye kingo ko oni ma
oluwanggolo ewolo.

33 Yuda onindo Yesuslo mande ngu ingolo,
gumi ewonggori. Noole ngu Ebarahamlo soweni.
Noole nalu gulano, oni gulalo kingo ko oni ma
tewooto. Ndatelo ngulo, ge ngundilo ete, ge kingo
ko oni ma oluwanggolo ete?

34 Etoyi, Yesusndo mande gumi ewolo. Hamoo
oolengo, no yeno eteno. Oni bidodo mbum-
buwa tetenggoku, ngu ene mbumbuwalo yang-
gangoni, ngundo gosiyelolo wetumooyelootoni
oolootenggo.
35 Hamoo, kingo ko oni ngu, ene ya sembuli
ngulo nangoni ngundilo kini. Kini, enengo nan-
goni oolengo, ngundo nangge ene suwoo suwoo
sugi sugi oluwa.
36 Ngulo ngu, Anut Nangoni, ngundo yengo
mbumbuwa ngu andangeyunootoni ngu, asa,
ngundo hoolooweyelootoni, ngunonggo yengo
mbumbuwalo yanggangoni ngu andangelo
yokootoyi, ngundo ye ko ma soboyelowelo.

37 No ingooteno. Ye Ebarahamlo soweni,
ene nolo mandene nga ngu, ye nowoondoyemo
nguno ma ooloote. Ngundilo ngulo, ye no nuleyi
kumoowelo tetenggo.

38 No mande wesiyolo elo etuyelootenoku
nga ngu, no kuli Awanembo oo etunelootoni,
kenolo ingowonoku, ngu elo etuyelooteno. Ene
yendo ngu yengo awayemonggo mande damoni
yoyingo, ngu tetenggolo ewolo.

39 Ene ngundilo etoni, asa, Yuda onindo gumi
ewonggori. Noolengo awanayi, ngu Ebaraham!
Etoyi, Yesusndo gumi ewolo. Hamoo ye Ebara-
ham simoongo tetoni ngu, ye komo Ebarahamlo
damoni ngu yoya keyoyi.
40 Nondo kuli hamoo mande bidodo Anutlo
manggowoomonggo ingowonomu ngu, yeno elo
etuyelowonoku ngu. Ene yendo ataga no nuleyi
kumoowelo tetenggo. Ebarahamndo ene damoni
ngundilo ma tewolo.
41 Ye ngu yengo awayembolo mande damoni
nangge tetenggo. Yesusndo mande ngundilo
etoni, asa, Yuda onindo gumi ewonggori. Namo
galodo ene kuli bulibali endeyolo, nguno noole
ma yomoowonggori. Hamoo oolengo, noole ngu
awanayi gulanangge, ngu Anut! Elo ewonggori.
42 Ene ngundilo etoyi, Yesusndo gumi ewolo.
Ngu hamoo, Anut ngu yengo Awaye tetoningga
ngu, asa, ye nolo nguya ingowanggo. Ndatelo
ngulo, no Anutya oode, ngunonggo no nenengo
ingondudunemonggo ma ombuwono. Kini, Anut-
ndo no sulenelootoni, no ombuwolo.

43 Ndatelo ngulo, ye nolo mandene ngalo ma
ingondudu telo, nowoondoyemo siliyootenggo?
Ngulo damoni ngu ngandilo. Ye nolo mande
nga ingowelo yokolo, ngulo ye nowoondoye ukin-
gootenggo.

44 Ye ngu, awaye Setan ngulo simoongo! Ye
ngu awayengga ngundo yendo oo tewelo in-
gootenggoku, ngu nangge tewelo gome ingolo,
koyi tetenggo. Kulimi ngu, ene oni yuleyi ku-
mooweloyi, ngulo nangge oluwolo. Ene damoni
hamoo nenengo ngu ma keyowolo. Ndatelo
ngulo, damoni hamoo nenengo ngu eneno kini.
Ene mande ebe ganagana eweloyi damoningga
ngulo sembuli oolengo.
45 Ngu damoningga ngunonggo nangge, ye
nondo hamoo mande nga elo etuyelootenoku,
ye ngulo nowoondoyemo hamoo ma yolo siliy-
ootenggo.
46 Ye kewooloyemo nguno oni gulado nondo
mbumbuwa tewonoku, ngu ingowoku ngu, ariya,
wesiyoya etoningga noolengododo ngu wilikolo
kenowato. Ene nondo mbumbuwa ma teyingo
tetoni ngu, ndatelo ngulo, nondo hamoo mande
elo etuyelootoowe, ye ngulo nowoondoyemo
hamoo ma tetenggo?
47 Hamoo, Anutlo simoongo ngu, ene Anutlo
mandeni gome ingootenggo. Ene ye ngu Anutlo
simoongo kini. Ngundilo ngulo, ye enengo man-
deni ma ingootenggoku ngu! Elo ewolo.

Ebaraham Ma Tunooteyingomo, No Oluwonowo

48 Yuda onindo Yesuslo mandeni ngu ingolo,
sanggili telo gumi ewonggori. Noole hamoo
oolengo, geno eteto. Ge ngu Sameriya ende ngulo
oni gula. Ngulo ngu, geno oomboolo biyomi gula
oolooteku ngu! Elo ewonggori.

49 Ene ngundilo etoyi ngu, asa, Yesusndo mande
gumi ngandilo ewolo. Nono ngano oo yuka biy-
omi gula ma ooloote. Kini, no nenengo Awanem-
bolo oowooyi bingami elo okooteno. Ene yendo
nolo oowoone ngu yombuliyootenggo.
50 No nenengo bingamine elo ma okooteno. Ene
oni gulado (Anut) nolo bingamine elo okoote. Ngu
oningga ngundo nolo damonine wilikonelowa.
51 Hamoo oolengo, no yeno eteno. Oni gula
ene nolo mandene nga keyolo ngu, asa, ene ma
kumoowalo ewolo.
52 Yesusndo ngundilo etoni, asa, Yuda onindo
gumi ewonggori. Noole ataga ingooteto. Geno
oo yuka biyomi gula oolooteku ngu! Ebara-
ham ngu kuli kumooyingo, ko Anutlo ingondudu
eyingo oni nguya kuli kumoomukoyingo, ene
gedo ngandilo ete. Oni gula ene nolo mandene
gome keyolo ngu, ene ma kumoowalo ete.
53 Ndatelo ngulo? Gedo bine noolengo osi-
nayi Ebaraham dagate? Ene kuli kumoowolo.
Anutlo ingondudu eyingo oni nguya, ene kuli
kumoomukowonggori. Gengombo ngu ge oone,
elo ingoote? Elo ewonggori.
54 Yesusndo mandeye ngu ingolo, gumi ewolo.
Nondo nenengo oowoone bingami nangge
okoowanoku ngu, asa, nolo oowoone bingamine
ngu kingo oo ngundilo tewa. Ene Awanembo
nolo oowoone bingamine elo okootekungga, ngu
yendo noolengo Anut, elo etenggo.
55 Ene yendo ngulo ma ingootenggoku, ene
nondo ngu, no ene ingooteno. Ene nondo ene
ma ingootenolo ewanoku ngu, asa, no yendo
etenggoku, ngundilo ebe ganagana oni tewano.

Ene no enengo kuli ingootenoku, ngulo ngu, no
enengo mandeni ngu gome keyooteno.
56 Yengo osiye Ebaraham ngu, ene no
tunooteweloyi nalune nga kenowelo, ene oni
oni oolengo telo, sobowoolo hahangelo oluwolo.
Ebaraham ene kuli ingowoku hamoo oolengo
no ombuwanolo, ene newendemonggo gome
ingowololo ewolo.
57 Ene ngundilo etoni, asa, Yuda onindo mande
gumi ewonggori. Gengo mooma onibi elaya
kande elaga (50) kini, nguno ge Ebaraham kuli
kenowonolo ete? Hamoo oolengo kini! Elo
ewonggori.
58 Ene ngundilo etoyi, asa, Yesusndo gumi
ewolo. Hamoo oolengo, no yeno eteno. Kulimi
oolengo, Ebaraham ma tunooteyingo naluno, no
kuli oluwonolo ewolo.
59 Yesusndo mande ngundilo emukootoni ngu,
Yuda onindo sanggili telo, digi yolo, ngundo Yesus
ulewelo oolongoowonggori. Ene Yesusndo ngu
oni ngu kewooloyemonggo ene kombitelo, tolige
oololo, Tempel yasili pawa ngu yokolo, endesina
oolewolo.

9

Oni Doongeyi Biyomi Kilingongga Oo Kenowolo

1 Yesus ngu ene oololo, oni doongeyi kilingo
gula kenowolo. Ngu oningga ngu nemimbo
doongeyi kilingo ngundilo yomoowolo.
2 Yesus enengo sulena onikundo sumoo inolo
ewonggori. Oo etuyeloyingo oni, onendo mbum-
buwa tetoni, ngulo nga oningga nga nemimbo
ngandilo doongeyi kilingo yomoowolo? Nga

oningga enengombo mbumbuwa tetoni, ngundi
enengo eweyi nemimbo mbumbuwa tetoli, bine?
Elo ewonggori.

3 Ene ngundilo sumoo etoyi, Yesusndo mande
gumi ngandilo ewolo. Nga oningga ngando
mbumbuwa ma tewo, ko enengo eweyi nemimbo
nguya mbumbuwa ma tewoli. Kini, nga ooga
nga ngu, ngano Anutlo koni damoni nguno tunoo
oolengo teweloyim tunootewolo.
4 Mela himi oodoningga, noole komo
Anutndo no sulenelootoni ombuwonoku, ngulo
enengo koni tewato. Ndatelo ngulo, suwoo
tunooteweloyimbolo ngu, oni gulado ene ko
teweloyi kini.
5 No mela ngano oolootenoku naluno ngu,
simoo balelo oole etuyeloyingo, ngulo solu himilo
ewolo.

6 Ngundilo elo, Yesusndo melako muketelo,
muke ngu tetoni, nogoluyi yetoni, ngu yolo, oni
doongeyi kilingongga ngu doongeyimo yewolo.
7 Yesusndo ngu oningga nguya ewolo. Ge
oolouya, Silowam sono koongeyingo ngu gemulo
ewolo. Silowam mandega ngulo damoni ngu
ngandilo. Ene suleyootoyi oolouwolo. Asa, ngu
oni doongeyi kilingongga ngu oololo, Silowam
sonono sono gemulo ombutoni, doongeyi mete
tetoni doongetelo oo kenowolo.

8 Ngu oningga doongeyi kilingongga ngu,
enengo ende goboolo oni, ngundo ene kuli kenolo
ingowonggori. Nga oningga nga, ene oni simoo
baleno bobeye oolo kalongoyelo, yemboongelolu-
wolo ingowonggori.

9 Oni gidalegado ewonggori. Yo, nga oningga
ngando nangge. Etoyi, gidalegado ewonggori.
Kini, nga oningga ngandilo, ene ngu oningga ngu
gula. Etoyi, ene ngu doongeyi kilingo oningga ngu
enengombo ewolo. Ngu nondo nanggelo ewolo.
10 Ene ngundilo etoni, simoo baledo oning-
gakuya ewonggori. Ndatelo telo, ge doongengge
mete tewo? Elo ewonggori.
11 Ngu oni doongeyi kilingongga, ngundo
mandeye ngu ingolo, gumi ewolo. Ngu on-
ingga oowooyi Yesus elo etenggoku, ngundo no
doongenengga nga, melako muketetoni, nogoluyi
yetoni, ngundo no doongenemo nogolu yongg-
lumoolo sulenelolo ewolo. Ge oolouya, Silowam
sono koongeyingomo sono gemulo ewolo. Etoni,
ngulo no oololo, sono gemutoowe, doongene
mete tetoni, no doongetewonolo ewolo.
12 Ene ngundilo etoni ngu, onikundo ngu oni
doongeyi kilingongga nguya ewonggori. Ngu
oningga ngu ndano ooloote? Etoyi, ngu oningga
ngundo gumi ewolo. No watayi kinilo ewolo.
13 Ariya, ngu naluno, ene ngu oningga kuli
doongeyi kilingongga ngu yolo, Parisi onino
oolouwonggori.
14 Ngu nalunggano nguno, Yesusndo mela yeni
nogoluyi yetoni, ngundo oni doongeyi yeni, mete
teyingo nalungga ngu Sabat nalu.
15 Ariya, Parisi onindo sumoo inolo ewong-
gori. Ge doongengge ndatelo telo, ko mete tewo?
Ewolo. Etoyi, ngu oningga ngundo gumi ewolo.
Ene mela nogoluyi yolo, doongenemo yetoni, no
sonono oololo sonowootoowe, nguno doongene
mete tetoni, no mete oo kenootenolo ewolo.

16 Ngundilo etoni, Parisi oni gidalegado ewonggori. Anutndo ngu oningga ngu, ma suleyootoni ombuwolo. Ndatelo ngulo, ene Sabatlo mamana mande ngu ma keyowolo. Etoyi, Parisi oni gidalegado ewonggo. Ndatelo telogo, mbumbuwadodo onindo, ngundilo oo sungo gula onindo ma teweloyi, ngu tewa? Ngundilo elo, Parisi oni usowoolo, wata elaya tunootewoliyo.
17 Ariya, ngu naluno, Parisi onindo ko yowoolengolo oni doongeyi kilingongga nguno ewonggori. Ngu oningga doongengge yeni mete tewokungga nguya, ge ndatelo ete? Ewolo. Etoyi, enebana ewolo. Ngu oningga ngu, ene Anutlo ingondudu eyingo oni gulalo ewonggori.
18 Ngu hamoo, kuli ngu oningga ngu, ene doongeyi kilingo oolengo, ene ataga ngu doongeyi mete tete. Ene Yuda onindo ngulo nowoondoyemo hamoo ma tewonggori. Ngulo ngu, oni doongeyi kilingongga, mete tewokungga, ngulo eweyi nemi negoyelowonggori.
19 Ene oningga ngulo eweyi nemi sumoo yunolo ewonggori. Nga oningga nga yali nangoyali, bine? Nga doongeyi ngundilo kilingo biyomi, nemi gedo ngundilo yomoowoolo, bine? Ariya, ndatelo telo, ngulo ene ataga oo mete kenowa? Elo ewonggori.
20 Ngundilo sumoo etoyi ngu, eweyi nemimbo mande gumi ewoliyo. Noole ingootelo, nga ngu noolengo nangonali. Nemimbo yomootoni, ngunonggo doongeyi ngundilo kilingo yeyingomu, ngu noole ingootelo.
21 Ene ataga ngano doongeyi mete teteku nga, ndatelo ngundilo tewoku, ngu noole nguya

watayi kini. Onendo doongeyi yeni mete tewoku, ngu nguya noole watayi kini. Ene kuli oni ulungga ngulo enengo sumoo inoya ingoyilo ewoliyo.

22 Oningga ngulo eweyi nemi ngu, Yuda onilo tabango oni ngulo sosolelo, ngulo ene ngundilo ewoliyo. Yuda onindo mande gulanangge ngandilo elo gosiyowonggori. Oni gulado, Yesuslo Kristus elo ewaku ngu, asa, Yuda onilo tabango, onindo ngu oningga ngu, goobooyingo yanonggo owetoyi, oolelo toongewalo ewonggori.

23 Ngu damoningga ngulo nangge, eweyi nemimbo ewoliyo. Ene kuli oni ulungga nga, ngulo ye komo enengo sumoo inoya, mande nenengo oolengo ingoyilo ewoliyo.

24 Ngu oni doongeyi kilingongga ngu tambu elayayigaku negongolo, nguno ewonggori. Ge komo Anutlo oowooyimonggo, ngunonggo ge mande nenengo oolengo, nooleno etooga ingowooto. Noole kuli ingooteto. Ngu oningga ngu gengo doongengge yomosiyowoku ngu, ene mbumbuwadodo oni! Elo ewonggori.

25 Ene ngundilo etoyi, oni doongeyi kilingongga ngundo gumi ngandilo ewolo. Ene bine mbumbuwadodo, ngundi kini, no ngulo watayi kini. Ene nondo ngu oo gulanangge ingooteno. Kulimi, no doongene kilingo oluwonoku, ene ataga nga ngu no doongene mete tetelo ewolo.

26 Ene mande ngundilo etoni, asa, Yuda onindo ngu doongeyi biyomi oningga nguya ko ewonggori. Enendo geno ndatelo tewo? Enendo ndatelo telo doongengge yeni mete tewo? Elo ewonggori.

27 Ene mandeye ngu ingolo, gumi ewolo. No
yeno kuli ewono. Ene ye ngu ma ingowonggo.
Ndawugalo ye ko ingowelo? Ye nguya enengo
sulena oni tewelo, bine? Elo ewolo.
28 Ene mandeni biyomi eyinolo gumi ewong-
gori. Gedo nangge enengo sulena oni teya ootoo!
Ene noole ngu Moseslo sulena oni telo ooloote-
toku ngu!
29 Noole kuli ingooteto. Anutndo Moses mande
kuli inowolo. Ene ngu oningga ngu ndanonggo
tunootewoku, ngu noole ma ingootetolo ewong-
gori.
30 Tabango onindo mande ngundilo etoyi,
oni doongeyi kilingongga ngundo gumi ewolo.
Yengo mande etenggoku, ngu nenengo kini!
Yendo ewonggo. Ngu oningga ngu ndanonggo
mayewoku, noole watayi kini ewonggo. Ene ngu
oningga, ngundo no doongene yeni mete tewolo.
31 Noole ingooteto. Anutndo mbumbuwadodo
onilo manggoye ma ingowa. Ene oni gula ene
Anutno yambo mande telo, ngulo ingonduduni
manggowo keyootoni ngu, asa, Anutndo ngu on-
ingga ngulo mandeni nguya ingowa.
32 Kulimimonggo ombulo, ataga nga, oni
gula nemimbo doongeyi kilingo yomootoni, oni
gulado kootusina doongeyi yomosiyoyingomu,
ngulo mandeni ma ingooteto.
33 Hamoo oolengo, Anutndo ngu oningga ngu
ma suleyootoni, ombulo ngu, asa, ene ngandilo
ko nga tewelo ngu, ene ereremo kini! Elo ewolo.
34 Ene ngundilo etoni, asa, Yuda tabango
onindo sanggili telo, mande gumi ewonggori.
Gengo nanggebo, ge mbumbuwa damonimo

yomoonggelootoni, ge mbumbuwalo oni oolengo telo ooloote! Ene ataga gedo noole mande yunolo damoni gome ngu etuyelowelo ete, bine? Yuda onindo ngundilo elo yokolo ngu, ene oni doongeyi kilingongga, doongeteyingo oningga ngu goobooyingo yanonggo owelo, ko eneya yambo mande ma tewelo elo, loogu teyinowonggori.

Oni Nowoondoyemo Hamoo Kini, Ngu Oni Doongeyi Kilingo Ngundilo

35 Yuda onindo ngu oni doongeyi kilingongga owetoyi toongetoni, Yesusndo ngu ingolo, ene ngu oningga ngu erewelo kenololo ewolo. Ge Oni Nangoni, ngulo nowoondogemo hamoo tete bine, ngundi kini? Elo ewolo.
36 Ene ngundilo etoni, ngu oningga ngu enebana gumi ewolo. Oni ulungga, Oni Nangoni ngu oone? Ge nono etooga, no ene kenolo, nowoondonemo hamoo tenilo ewolo.
37 Yesusndo mandeni ngu ingolo, gumi ewolo. Ge kuli kenowolo. Ngu nga oningga ataga geya mande mande etelikungga nga! Ewolo.
38 Yesusndo mande ngundilo etoni, ngu oningga ngundo gumi ewolo. Oo Bidodo Sembuli Sembunayi, no nowoondonemo hamoo tetelo, ene Yesus keyi damonimo penggootelo, eneno yambo mande tewolo.

39 Yesusndo ewo, No melako ngano ombuwonomu ngu, simoo balelo mbumbuwa yootunolo etuyelowelo ombuwono. Ngundilo ngulo, oni doongeye kilingo ngu ene doongetewanggo. Ene oni doongeye mete oo

kenootenggoku, ngu doongeye kilingo yetoni oo
ma kenowanggolo ewolo.*
40 Parisi gidalega, Yesus tanggeyimo oluwong-
goku, ngundo enengo mande ngu ingolo, sumoo
inolo ewonggori. Noole nguya doongenayi
kilingo bine? Elo ewonggori.
41 Ene ngundilo sumoo etoyi, asa, Yesusndo
gumi ewolo. Ye doongeye kilingo telo ngu, ye
mbumbuwaye kini. Ene yendo ngandilo etenggo.
Noolengo doongenayi ngu metemi elo eteng-
gokulo, ngulo yengo mbumbuwaye, nguya sugi
oolootelo ewolo.

10

Yesus Ngu Sipsiplo Sobosobo Gome Oolengo

1 Yesusndo ngandilo ewolo. Hamoo oolengo,
no yeno eteno. Oni ene Sipsip ngulo sisipawa
newendesina yamakowoole ma uwaku ngu, ene
sisipawa kalongolo, sisipawa newendemo uteku,
ngu oningga ngu, ene Sipsip yakakayi yolo, yutolo
yoyoweloyi oni.
2 Ene oni Sipsiplo sisipawa ngulo
yamakowoole, newendemo uteku ngu, asa, ngu
oningga ngu Sipsip ngulo Sembuli.
3 Sisipawa ngulo sobosobo, ngundo ngu Sipsip
sembuli yamako goosooyinoote. Ene yamako
goosootoni, Sipsip ngundo sembuye manggowo
ingootoyi, sembuyebo enengo Sipsip oowooye elo
mudiyelootoni, keyolo, endesina ooletenggo.

---

* **9:39:** Oni ene Anutlo mande ingolo, yolo nowoondoyemo ma siliyoyingo, ngundo oni doongeye metemimu ko kootusina doongeye kilingo tunooteteku ngundilo.

4 Ene Sipsip bidodo yoyolo, ende oolemukolo
yokolo, ariya, sembuyebo koletelo ooloutoni, Sip-
sip ngu, sembuye manggowo ingolo, ene keyolo
kootu ooloutenggo.
5 Ene Sipsip ngu, oni gula manggowo sungo
ingolo, ene ma keyootenggo. Kini, ene sosolelo
sungo sungo sawanggo. Ngundilo ngulo, ene
oni sungo gulalo manggowo ma ingootenggolo
ewolo.
6 Yesusndo ngu mande yamonggawo ngu etoni,
ene onindo mandeningga ngulo damoni ma in-
gowonggori.
7 Ngulo ngu, Yesusndo mande yootunolo, oni
simoo baleno ko ewolo. No yeno hamoo oolengo
eteno. Nondo nangge, Sipsiplo sisipawa ngulo
yamako.
8 Oni bidodo no koletenunolo ombutenggoku,
ngu ene yakaka oni, ko yutolo enengo oo
udayelolo yoweloyi oni. Ndatelo ngulo, Sipsip
ngundo enengo manggoye ma ingowonggori.
9 No nenengombo nangge no yamako. Oni gula
ene nono ombulo sisipawa newendemo uwaku
ngu, ene imakeyingo ootoolo, ene oni oni telo, ene
sisipawa newendemo ulo, ko endeloko oolelo,
oowali gome yolo nelo oluwa.
10 Ene yakaka oni ngundo Sipsip yomosiyelow-
elo ma ombute. Kini, ene Sipsip yakakayi
yoyolo, yombulibaliyelolo yuleyi kumooweloy-
imbolo nangge ombutenggo. Ene nondo om-
buwonomu ngu, no yoyolo, suwoo suwoo keda
oluweloyi kedaga ngu yunoweloyimbolo ngulo
ombuwono. Yo, hamoo, oni ene nolo newendemo
hamoo tetoni ngu, asa, no eneya keda oluweloyi

kedaga ngu inootoowe, eneno hangelo oolelo,
ngunonggo sugi sugi hooloowelo oluwa.
11 Yo, hamoo, no Sipsip ngulo sobosobo gome
oolengo. Sipsip ngulo sobosobo gome ngu, ene
enengo Sipsip ngu hoolooweyelolo, kumooweloy-
imbolo meyelo oluwa.
12 Oni ene ulilo nangge ko telo oolooteku, ene
Sipsip ngulo sembuye kini. Ngulo ngu, ene se
goki oo biyomi ombutoni, ngu kenolo ngu, ene
sosolelo toongewa. Ene ngundilo toongetoni,
se goki oo biyomi, ngundo ombulo, Sipsip ngu
yutolo, yoonelo, yombuliyelootoni, ngulo Sipsip
sungo sungo sawanggo.
13 Ngundilo ngulo, ngu oningga ngu ene ulilo
nangge ko teteku ngulo. Yo, hamoo, ene Sipsip
ngulo ma ingondudu telo nowoondoyi yunowa.
14 Nondo nangge no Sipsip sobosobo gome
oolengo. No nenengo Sipsip ngulo ingootoowe, ko
nolo Sipsip ngundo nguya, ene nolo ingootenggo.
15 Ngu ngandilo, Awando nolo ingootoni, nondo
ngu Awalo nguya no ingooteno. No nenengo
Sipsip ngu hoolooweyelolo, nenengo kedaga, ngu
yokolo, hoolooweyelolo kumoowano.
16 Nolo Sipsip gidalega, nga sisipawangga,
ngano ma oolootenggoku, ngu nguya yoyolo,
ombulo, nga sisipawano ngano yoyetoowe, ene
nguya nolo manggone ingowanggo. Ngundilo
telo, Sipsip wata gulanangge, ko Sipsip ngulo
sobosobo nguya gulanangge oluwa.*
17 Awando nolo gome nowoondoyi tenunolo,

* **10:16:** Sipsip gidalega nga sisipawangga ngano ma oolootenggoku, ngu oni sowe gidalega Yuda oni kini.

newende no nunoote. Ngundilo ngulo, no kumoolo nenengo kedaga ngu yokolo ngu, ene no kedaga, oluweloyi ngu ko yowano.
18 Oni gulado, nolo kedaga oluweloyiga, ngu ma andangewanggo. Kini, no nenengombo ngu kedaga ngu yokowano. No kumooweloyimbolo yanggangonedodo, ko no keda ootookooweloyi, ngulo nguya yanggangonedodo. Ngu mamana mandega ngu, no Awanemonggo yowonowolo ewolo.

19 Yesusndo mande ngundilo etoni, ingolo, Yuda oni simoo bale kewoolo usowoolo wata elaya tunootewonggori.
20 Oni oowooyingga ewonggori. Oo yuka biyomi eneno oodoni, ngundo yeni kapeteteku eke. Ndatelo ngulo, ye enengo mandeni ingolo keyootenggo? Elo ewonggori.
21 Ene ngundilo etoyi, gidalegado ewonggori. Nga ngu oni mboolomboyoyingo, ngulo mandeni ngundilo kini. Oo yuka biyomidodo, ngundo ene mete oni doongeyi kilingomu ngu yeni, doongeyi mete telo, ko doongetewa, bine? Hamoo oolengo kini! Elo ewonggori.

Yuda Oni Yesusya Sanggili Telo, Mundi Tewolo

22 Yerusalem ende ulungga nguno nalu kundingiyi tunootewolo. Ngu ngandilo. Anutlo goobooyingo ya oowooyi Tempel ngu yelo goosooyingo, ngulo ingondudu teweloyi naluwo tunootewolo. Ngu nalungga ngu, doogo dokiki gingo yewo naluwolo.

23 Ngu naluno nguno, Yesus ene Tempel ya
koneyo oowooyi Solomon, ngu newendekuli
oolouwolo.
24 Ngundilo tetoni, Yuda oni ombulo, Yesus
pawangolo, sumoo inolo ewonggori. Nalu
ndatelo, ge noole nowoondonayi yeyi bulibali
teloluwato? Ge Kristus tetoningga ngu, asa, ge
komo nooleno nenengo oolengo tunoolo ewong-
gori.
25 Yesusndo mandeye ngu ingolo, gumi ewolo.
No yeno kuli ewonoku ngu, ene ye ngulo nowoon-
doyemo hamoo ma tewonggori. Nondo oo sungo
gula onindo ma teweloyim, ngu bidodo awane
oowooyimo tewono. Ngundo nolo damonine
yootunoote.
26 Ye nondo oo sungo gula tetenoku, ngulo
nowoondoyemo hamoo ma tetenggoku ngu,
ndatelo ngulo, ye nolo Sipsip kini.
27 Nolo Sipsip bidodo ngu, ene nolo manggone
ingootoyi, nondo nguya enengo ingootoowe, ene
no kenelolo endeyootenggo.
28 Ngulo ngu, nondo suwoo suwoo sugi sugi
keda oluweloyi ngu yunootoowe, ene ma oonate-
wanggo. Ngu oni ngu, oni gulado no kanden-
emonggo, hamoo oolengo ma andangelo yoyowa.
29 Nolo Awanembo ngu oni ngu, ene kuli no
nunowoku ngu. Awane ngu, ene oo bidodobolo
koleteyingo awuno oolengo. Oni gulado Awa
kandeyimonggo ene andangeyelolo yoyoweloyi
nguya kini.
30 No nenengo Awane nguya noole
gulananggelo ewolo.
31 Ngundilo etoni ngu, asa, Yuda onindo sang-

gili ulungga telo, ngulo ene digi yolo, ngundo
Yesus uleyi kumoowelo tewonggori.
32 Ngundilo tetoyi, Yesusndo eneno ewolo.
Nondo Awalo oo sungo gula onindo ma teweloyi,
ngu oowooyingga telo etuyelowono. Nondo
ngundilo etuyelootoowe, ngunonggo nondo
ndawu ko metemingga tetoowe, kenolo, yendo
ko ngulo ndatelo ingondudu telo, ngulo ye digi
yolo, no bungomo oolongoolo nuleyi kumoowelo
tetenggo? Elo ewolo.

33 Yesusndo mande ngundilo etoni, Yuda
onindo eneno gumi ewonggori. Noole gengo
ko gome gulalo ingolo, noole digi ge bungomo
ma oolongooteto. Kini, gedo Anut kootuyisina
yumooyinolo mande etoyi ngulo. Ge ngu
oni oolengo nangge. Ene gedo ngandilo ete,
gengombo no Anut, elo etelo ewonggori.

34 Onindo mande ngundilo etoyi ngu, asa,
Yesusndo gumi elo ewolo. So uyi nakangoyingo,
ngu yengo mamana mandeno nakangolo, Anutlo
ewolo. Nondo kuli ewono. Ye ngu anut ngundilo,
elo ewolo.
35 Noole kuli ingooteto. Anutlo mande bidodo
bukno oolooteku, ngu hamoo mande nangge, ngu
sugi sugi oluwa. Ngu bukno nguno, Anutndo oni
mande yunolo, ngu oni nguya anut ngundilo elo
ewolo.
36 Ene awa enengombo no logonelowolo.
Enendo no sulenelootoni, no melako ngano
ombuwonowolo. Asa, nondo eteno, no Anut
Nangoni, ngulo ndawugalo yendo etenggo, ge
Anut kootuyisina yumooyinolo mande ete, elo
etenggo? Elo ewolo.

37 Ene no nenengo Awanembolo koni ma
tetoowe ngu, ariya, ye mete nolo mandene ngalo
nowoondoyemo hamoo ma tewanggo.
38 Ene no enengo koni tetoowe ngu, ye nolo
mandene ngulo nowoondoyemo hamoo ma teya
ngu, asa, ye mete nondo oo sungo gula onindo
ma teweloyim tetenoku, ngulo nowoondoyemo
hamoo teni. Ngulo ngu, ye mete ingondudu
metemi ngu, ngandiya ingoyi. Awando noya
oodoni, nondo Awaya oolootelolo ewolo.
39 Yesusndo mande emukootoni ngu, asa, Yuda
onindo sanggili ulungga telo, Yesus ko tewoon-
golo, dowoolo, ya biyomimo yewelo tetoyi, ene
Yesus Yuda oni kandeye dagalo, tolige toonge-
wolo.
40 Yesus toongelo, oololo, Yodan sono
ko wongoolo, gidaleloko ulelelo, ene yade
oololo, kuli Yondo oni sono (kindingiyimbo)
sonowooyunoyingo endega, nguno tunootelo,
nguno oluwolo.
41 Ngu naluno, oni simoo bale oowooyingga
oolengo, ene Yesusno mayelo, mande enengombo
ngandilo ewonggori. Hamoo oolengo, Yondo oo
sungo gula onindo ma teweloyim gula ngu ma
tewoku, ene Yondo nga oningga, ngalo mande
ewoku, ngu hamoo nenengolo ewonggori.
42 Ngu mela gumisina nguno, oni simoo bale
oowooyingga oolengo, ene Yesusno nowoon-
doyemo hamoo tewonggori.

11

Lasaras Sayi Yolo Kumoowolo

1 Oni gula oowooyi Lasaras ene sayi yowolo.
Lasaras ngu Mariya, Mata, elaga ngulo gumooy-
ali, enengo endeyali oowooyi Betani.
2 Ngu Mariyangga ngundo ene kuli bo ulumi
(Sanda) Ulungga Oo Bidodo Sembuli Yesus,
ngu keyimo wendolo, enengo uyimbo yongg-
lumooyingongga ngu. Ngu enengo gumooni
Lasaras ngu sayidodo tewolo.
3 Ngundilo ngulo, kuwookuwooyi
elayagakundo mande Yesusno suleyolo ewoli.
Ulungga Oo Bidodo Sembuli, gengo oningga
ngulo gome ingootekungga, ngu ene sayidodo
telo oolootelo ewoli.
4 Ene mande ngundilo soweyootoli ngu, asa,
Yesusndo ngu mandega ngu ingolo ewolo. Ngu
sayingga ngundo oni yeni ma kumoowa. Kini,
ngu sayingga ngundo tetoni, oni simoo baleno
Anutlo dulidalini tunootewa. Ngu oo nguno
Anutlo Nangoni ene dulidalinidodo tunootelo,
enengo oowooyi bingamidodo oluwalo ewolo.
5 Yesusndo Mariya, Mata, elabasa ko gumooyali
Lasaras, ngulo gome ingoote.
6 Ene mande etoyi, Yesus ingowolomu ngu,
Lasaras sayi kumoolo oolootelo etoyi ingolo ngu,
ene sa elaya nguya ngu endega oluwokungga,
nguno oluwolo.
7 Ngu naluno nguno, Yesusndo enengo sulena
onikuno ewonggori. Noole Yuda melasina ko
oolouyigalo ewolo.
8 Ene ngundilo etoni ngu, asa, sulena onikundo
eneno ewonggori. Oo etuyeloyingo oni, kuyowo
yange nga, Yuda onindo, digibo gulewelo tewong-
goku, nguno ge ataga ko oolouwelo ete? Elo

ewonggori.
9 Etoyi, Yesusndo gumi ewolo. Sa gulanangge
nangge ngu sa ooloote. Oni ene sano endeyolo
ngu, ene digino ma yulewa. Ndatelo ngulo, ene
melangga ngalo himimo mela kenolo endeyowa.
10 Ene oni suwoono endeyolo ngu, ene digi
wongosogulumoolo welewa. Ndatelo ngulo, ene
solu himi kini ngulo ewolo.

11 Yesusndo ngundilo elo, kootusina ene mande
gula soweyolo ewolo. Noolengo doboonayi
Lasaras kuli wetolo kapengoye yewolo. Ene
nondo oololo, yokutuwootoowe ootookoowalo
ewolo.
12 Ngundilo telo, sulena onindo ewonggori. Oo
Bidodo Sembuli Sembunayi, ene wetolo, kapen-
goyelo ngu, ene ko mete telo oluwalo ewonggori.
13 Yesusndo ngu Lasaras ngu kuli kumootoni,
ngulo ngundilo ewolo. Ene sulena onindo ngu,
Lasaras ngu hamoo wetolo kapengoyelo oodoni,
ngulo etelo ingowonggori.

14 Ngundilo tetoyi, Yesusndo yootunololo
ewolo. Lasaras doboonayi ngu hamoo
kumoowolo ewolo.
15 Ene no yengo ingolo, nowoondoyemo yang-
gango yunowelo, ngulo no anduno eneya ma
ootoolo, ngulo no oni oni teteno. Ariya, ataga
noole mete ene tanggeyimo oolouyigalo ewolo.

16 Yesusndo mande emukolo ngu, Tomas
oowooyi gula Didimas, ngundo sulena oni
gidalegaya ewolo. Ariya, noole ootookootoyiga,
oolouya, enendo Yesus uleyi kumootoni ngu,
noole eneya goboolo kumoowootolo ewolo.

Oni Ko Ootookooweloyi, Ko, Oni Sugi Sugi Suwoo Suwoo Keda Oluweloyi, Ngu Yesus Sembuli

17 Ariya, Yesus enengo sulena oniya yade
oololo, Betani endemo tunootelo ingoyingo,
Lasaras bingo ngu meleno nalu kuli namolaya
oluwolo.
18 Betani endega ngu Yerusalem ende ulungga
ngu tanggeyimo. Ngulo logo ngu 3 (Kilomita),
ngundilo nangge.
19 Yuda oni simoo bale oowooyingga oolengo
Mariya, Mata, elagano gumooyali kumoowoku
naluno nguno mayelo, enengo nowoondoyali
yeyi imakeweloyimbolo oluwonggori.
20 Ngu naluno nguno, Matando ingowolomu
ngu, Yesus mayewolo. Ngulo, Mata ootookoolo,
Mariya yokolo, ooleko oololo, Yesus kenowolo.
21 Matando Yesus kenolo, eneno ewolo.
Ulungga Oo Bidodo Sembuli, ge ngano oodoyi
ngu, nolo gumoone ma kumoowa.
22 Ene no ingooteno. Ge oo gulalo Anutno
yemboongewaku ngu, asa, ngu ooga ngu, ene ge
gunowalo ewolo.
23 Ene ngundilo etoni ngu, Yesusndo Matano
gumi ewolo. Gengo gumoonggega ngu ko
ootookoowalo ewolo.
24 Ene ngundilo etoni, Matando eneno gumi
ewolo. No ingooteno. Ene nalu sosowoomo ko
ootookoowa. Ngu nalunggano nguno, oni simoo
bale melenonggo ko ootookoowanggolo ewolo.
25 Ene ngundilo etoni, Yesusndo gumi ewolo.
Ko ootookooweloyi ngu nondo nangge, ko keda
sugi sugi suwoo suwoo oluweloyi nguya, nondo
nangge. Oni ene nolo ingootoni, newendemo

hamoo telo, nguno ene kumoowaku ngu, asa, ene
noya keda oluwalo. Yo, ene keda ko ootookoolo
sugi sugi oluwa.
26 Oni bidodo doongeye keda ootoolo,
ngunonggo nolo nowoondoyemo hamoo telo
oolootenggoku ngu, ene ma kumoowanggo. Kini,
ene suwoo suwoo sugi sugi keda oluwanggo. Ge
ngulo nowoondogemo hamoo tete bine, ngundi
kini? Elo ewolo.
27 Etoni, Matando eneno ewolo. Yo, Ulungga
Oo Bidodo Sembuli, no nowoondonemo hamoo
ge Kristus, Anut Nangoni, ge nga oningga nga
Anutndo mela ngano sulenggelootoni ombuwolo
ewolo.
28 Matando ngundilo elo yokolo, ene ko
oololo, Mariya yolo, sungo oololo ewolo.
Oo etuyeloyingo oningga ngu ombulo, ge
negogelootelo ewolo.
29 Mariyando mandeni ngu ingolo, ene sodedo-
nangge ootookoolo, Yesusno oolouwolo.
30 Ene Yesus endemo ma tunootewolo. Kini,
Yesus ngu Mataya mande ewoliku, musiyongga,
nguno nangge oluwolo.
31 Yuda oni Mariyadodo yano ootoolo, ene
ngunonggo Mariya newende yeyi imakeweloy-
imbolo oluwonggori. Ngundo Mariya kenootoyi,
sodedonangge ootookoolo, endesina ooletoni,
ngulo ene keyolo, ene nguya endesina oolewong-
gori. Ndatelo ngulo, Mariya ngu meleno sendow-
elo ooloutelo ingowonggori.
32 Mariya ngu ene Yesus oluwoku mela musiy-
onggakuno oololo, kenolo ngu, ene Yesus keyi da-
monimo penggootelo ewolo. Ulungga Oo Bidodo

Sembuli, ge ngano oodoyi ngu, nolo gumoone ma
kumootonilo ewolo.
33 Ene ngundilo etoni ngu, asa, Yesusndo
Mariya ko Yuda oni Mariya keyolo oolouwong-
goku nguya sendootoyi yeyowolo. Ngundilo yey-
olo, Yesus newendemonggo, enengo nowoondoyi
yunowolo.
34 Yesusndo ngundilo telo ewolo. Ye enengo
bingo yolo ndano melengoowonggo? Etoni
enebana ewonggori. Ulungga Oo Bidodo Sembuli,
ombuya kenolo ewonggori.
35 Yesusndo sendowolo.
36 Ngundilo tetoni, Yuda onindo kenolo ewong-
gori. Kenoyi, ene ngu oningga ngulo gome in-
gootelo ewonggori.
37 Etoyi, ene oni gidalegado ewonggori. Nga
oningga nga ngu, oni doongeye kilingo yomosiy-
ootoni doongetetenggo. Ene Lasaras hooloowe-
toni ngu, ene bine ma kumoowolo ewonggori.

*Yesusndo Lasaras Melenonggo Ko Yokutu-
wootoni, Ootookoowolo*

38 Ariya, Yesus ngu newende kowuli oolengo
yetoni, oni mele tanggeyimo oolouwolo. Ngu
oni melengga ngu, digi kowu ulungga newen-
demo oni meleyi yomosiyolo, oni nguno melen-
goolo, digi ulungga yolo, ngundo mele manggowo
ukingowonggori.
39 Yesusndo ewolo. Ye digiga mele mang-
gowo ukingoyingongga ngu andangeyi. Ngundilo
etoni, oni kumooyingongga ngulo kuwooyi, Mata
ngundo Yesusno gumi ewolo. Ulungga Oo Bidodo
Sembuli, ene kumootoni, melengooyingo ngu
noole nalu namolaya kuli yokowooto. Ngundilo

ngulo, ndindingo ukayi biyomi melenonggo
oolewa! Elo ewolo.
40 Matando ngundilo etoni ngu, asa, Yesusndo
eneno gumi ewolo. No kuli geno ewonoku, ge
nowoondogemo hamoo tetoni ngu, ge Anutlo
dulidalini yanggangoni ngu kenowalo ewolo.
41 Ariya, ene Yesuslo mandeni ingolo, ngulo ene
digigaku andangewonggori. Ngundilo andange-
toyi, Yesusndo randolo doongetelo ewolo. Awa,
ge nolo yemboongene ingowoku, ngulo no geno
eseteteno. Ndatelo ngulo, ge nolo yemboonge ngu
kuli ingowoku ngu!
42 No kuli ingooteno, ge suwoo suwoo nondo
mande etenoku, ngu ingolo ooloote. Ene nondo,
ataga nga oni simoo bale dikatenggoku, ngando
ngu ingoya, ene nowoondoyemo hamoo teton-
ingga, gedo nangge kuli no sulenelootoyi, om-
buyingo, ngulo elo, meno yanggango telo, yem-
boongewolo.
43 Yesusndo yemboongewo ngundilo elo yokolo
ngu, ene meno ewolo. Lasaras, ge endesina oole!
Elo ewolo.
44 Ariya, Yesusndo mande ngundilo etoni ngu,
oni kumooyingonggaku ootookoolo, endesina
oolewolo. Keyi kandeyi, omukumundoongo ngu
towikumbabo doobengolo mbimboongolo gosiy-
owonggori. Ene ngundilo oodoni, Yesusndo
ewolo. Towikumba ngu wesiyoya yokootoyiga
oolouni! Elo ewolo.

Tabango Onindo Mande Gulanangge Yesus Uleyi Kumooweloyimbolo, Elo Gosiyowonggori
(Matiyu 26:1-5; Mak 14:1-2; Luk 22:1-2)

45 Ariya, ngundilo tetoyi, Yuda oni oowooy-
ingga ene kuli mayelo, Mariyadodo oluwong-
goku, ngundo ngu oo Yesusndo teteku ngu kenolo,
ene ngulo nowoondoyemo hamoo tewolo.
46 Ene Yuda oni gidalega kewooloyemo ngundo
Parisi onino oololo, Yesusndo oo tewoku, ngulo
ewonggori.

47 Ngundilo ngulo, Anutno woolo yeyingo onilo
sobosobo oniku, ko Parisi oni, ngundo Yuda
tabango oniya gooboongoolo ewonggori. Noole
ndatelo tewato? Ngu oningga ngundo ene oo
sungo gula onindo ma teweloyim, ngu oowooy-
ingga tete.
48 Ene noole doongenayimbo nangge kenowa-
toku ngu! Ngu oningga ngu yokootooye ngu, asa,
ene ko ngundilo ulungga tewa. Ngundilo tetoni
ngu, simoo bale oowooyingga enengo nowoon-
doyemo hamoo tewanggo. Ngundilo tetoyi,
asa, Rom onindo ombulo, noolengo goobooyingo
ya kundingiyi oowooyi Tempel, ko noolengo
Yuda oni simoo bale kenayimo nguya yombu-
liyelowanggolo ewonggori.

49 Ene mande ngundilo etoyi, asa, oni gula
ene kewooloyemo, ngu oowooyi Kayiyapas, ngu
oningga ngu, ene ngu moomangga nguno, ene
Anutno woolo yeweloyi ngulo sobosobo tabango
oluwolo. Ngundo mandelo ewolo. Ye in-
gonduduye kini.
50 Ye oo gula ma ingootenggoku, ngu mete
oni gulananggebo oni simoo bale hoolooweyelolo
kumoowa. Kini tetoni ngu, noolengo kenayimo
Yuda oni simoo bale nga oonatewanggolo ewolo.

51 Kayiyapasndo, enengo ingondudunonggo
ma ewoku, enendo kootusina oo tunooteweloyi
ngulo ewolo. Kini, Kayiyapas ngu moomangga,
nguno ene Anutno woolo yeweloyi ngulo so-
bosobo sunggi yetoyi, Yesuslo mande ngulo ene
koletelo ingondudu telo ewolo. Yesusndo Yuda
oni simoo bale hoolooweyelolo kumoowa.
52 Ene Yuda oni nangge hoolooweyelowelo
nangge ma kumoowa. Kini, ene kumoow-
eloyingga ngu Anutlo simoongo mela bidodomo
oolootenggoku, ngu goobooyelootoni, wata gu-
lanangge tunootewanggo.

53 Ariya, ene ngu sa nalungga nguno, oololo,
ene Yesus uleweloyimbolo mande elo oole erewe-
wonggori.
54 Ngundilo ngulo, Yesus ene Yuda oni ke-
wooloyemo tunoo ma endeyowolo. Kini, Yesus
ngu, ene ngu endega ngu yokolo, oololo, oni kini
kingo mela ngu tanggeyimo, Ipirim ende bodaga,
nguno enengo sulena onidodo nguno oluwonggo.

55 Yuda onilo sunggi Anutndo dagayeloyingo
naluwo, Pasowa, ngu namoko tewolo. Pa-
sowa ma tunooteyingomo, oni oowooyingga en-
deni endenimonggo, Yerusalem endemo mayelo,
nguno enengo yoyeyi, Anut doongeyimo, mete
teweloyim mayewonggori. Ndatelo ngulo, ene
Moseslo mamana mandeni ngu nenengo keyolo
oolootenggo.
56 Mayelo, ene Yesuslo doongetelo, erewelo
ewonggori. Ye ndatelo ingolo etenggo? Yesus
ene nalu kundingiyi ngalo mayewa, ngundi kini,
bine? Elo ewonggori.

57 Yuda onindo Yesus erewewo ngu damoni
ngandilo. Anutno woolo yeyingo onilo sobosobo
oni, ko, Parisi oniya mande ngandilo kuli ewong-
gori. Onindo Yesus ndano oolooteku ngu ingoya
ngu, asa, ene komo mayeya etoni, ingolo, nguno
dowoolo, yolo, ya biyomimo yewatolo ewonggori.

12

Mariyando Yesus Keyimo Bo Ulumi Wendolo, Ngundo Yesus Keyi Sonowoowolo
(Matiyu 26:6-13; Mak 14:3-9)

1 Nalu kundingiyi ngu ma tunooteyingomo,
nalu kandegula gidembolo gulanangge oodoni,
Yesus nguno ene Betani endemo oolouwolo. Be-
tani endega ngu, Lasaraslo ende. Ngu Lasaras
oningga ngu, kuli Yesusndo melenonggo ko yoku-
tuwootoni, ootookoowokungga ngu.
2 Ene Yesuslo oo simbo gula ngu endemo nguno
kawonggori. Mata ngu ene oowali moondootoni,
Lasarasndo ngu oniya nguya bibitelo, Yesusndo
oowali newolo.
3 Ene oowali netoyi, Mariyando kumu bo
ulumi gula oowooyi Nard, ngu ndindingo gome,
(Kilo) gumi nangge yolo, ngundo Yesus keyi
sonowoowolo. Ngundilo sonowoolo, enengo ta-
bango uyimbo yonggulumoowolo. Ngu kumu
bo ulumngga ngulo ulini ngu ulungga oolengo.
Yo, ndindingo ngu gome, ngunonggo ndindingo
gomengga ngu yangga ngu nangge tewolo.
4 Ene sulena oni gula, ngu oowooyi Yudas
Iskariyoot, ngu oningga, ngundo kootusina Yesus
yootunolo, me oni kandeyemo yelo yunowaku,
ngundo boguwoolo ngandilo ewolo.

5 Ndawugalo ngulo, noole nga kumu bo ulum-
ngga nga oni yunolo, ngulo ulini ngu, mooma
gulanangge ko telo, bobeye yolo, owoolongo oni
ma yunoyingo? Elo ewolo.
6 Ene Yudasndo owoolongo onilo ingondudu
telo ma ewolo. Kini, ene ngu yakaka oni, ene ngu
bobeye sobowoolo, ngunonggo ene beye onindo
yetoyi, enendo yakakayi gidalega yololuwolo.

7 Ngundilo etoni, Yesusndo gumi ewolo. Nguno
yokoyi! Ye nga balega ngando teteku, ngulo ma
ewelo. Ndatelo ngulo, no kumootoowe, meleno
melenelowelоyi nalungga, ngu yootunoote.
8 Yo, hamoo, owoolongo oni ngu, ene yeya
suwoo suwoo oluwanggo. Ene nondo ngu yeya
suwoo suwoo ma oluwatolo ewolo.

Anutno Woolo Yeyingoku Ngulo Sobosobo Oni, Ngundo Lasaras Uleyi Kumooweloyimbolo Ewonggori

9 Yuda oni simoo bale oowooyingga ene Yesus
Betanino oolooteku ngu ingolo, ngulo ene nguno
ombuwonggori. Ene Yesus kenowelo nangge kini.
Yesusndo ene kuli Lasaras melenonggo yokutu-
wootoni ootookooyingo, ngulo ene Lasaras nguya
kenowelo ombuwonggori.
10 Ngundilo ngulo, Anutno woolo yeyingo oni
ngulo sobosoboku, ngundo Lasaras nguya uleyi
kumooweloyimbolo mandelo gosiyowonggori.
11 Ndatelo ngulo, Yuda oni oowooyingga,
ene Lasaras kenolo ingolo, ngulo ene Yesusno
nowoondoyemo hamoo tetoyi, enengo tabango
oni yoyokowonggori.

Yesusndo Bingamidodo Yerusalem Endemo Oololo Uwolo
(Matiyu 21:1-11; Mak 11:1-11; Luk 19:28-40)

12 Sengetoni, oni simoo bale ulungga oolengo
ene nalu kundingiyi ngu kenowelo mayelo
oolootenggo. Ngu nalungga nguno, ngu simoo
bale ngundo Yesus ene Yerusalemno ombuteku
ngu ingowonggori.
13 Ngundilo ngulo, ene toonggoo uyi toon-
goolo yolo, ilosarayi dowoolo, umamingolo, Yesus
oowooyi bingami okoolo oololo, ooleko Yesus
kenolo, meno mogulu ulungga telo ewonggori.

Hosana! Gengo oowoongge awuno oolengo!
Nga oningga nga ngu, ene Oo Bidodo
Sembuli Sembunayi, ngu oowooyimo om-
buteku nga! Ene Iserel onilo oo bidodo
sobowooyingo oni ulungga! Elo ewong-
gori.

14 Yesus ngu Hos gula oowooyi donki nangoni
gula kenolo, yolo, nguno bibitewolo. Ngu Anutlo
mandeno ngandilo ewolo.

15 Ye Sayon (Yerusalem) endemo oni simoo
bale, ye ma sosolewelo! Kenoyi! Yengo oo
bidodo sobosobo oni ombuteku ngu! Ene donki
nangoningga sanganimo bibitelo ombute! Elo
ewolo. (Sekarayiya 9:9)
16 Yesus enengo sulena oni ngu, ene ngu mandega
ngulo damoni ma ingowonggori. Ene, Yesus
ko ootookoowongga, ngu dulidalinidodo tunoote-
toni, ene nguno nowoondoyemo ingondudu
tewonggori. Ngu naluno nguno, sulena onindo
Anutlo mandeno ewoku, tunoo oolengo ingolo,

ngunonggo onindo Yesusno teyingomu ngulo ingondudu tewonggori.

17 Kuli Lasaras kumootoni melengootoyi, nguno oodoni, oni simoo bale ulungga oolengo Yesusndo oode, ngunonggo Lasaras negongootoni, ko ootookootoni kenowonggori. Ngu oni simoo bale ulungga, ngundo ene ngu ko mande oo Yesusndo tewoku, ngulo mande mandeni elo yootunowonggori.

18 Ene ngundilo mande mandeni yootunootoyi, oni simoo bale oowooyingga ene Yesusndo kuli oo sungo gula onindo ma teweloyim tewoku, ngu kenolo ingolo, ngulo ene oololo, ooleko Yesus kenowelo oolouwonggori.

19 Ngundilo tetoyi, Parisi onindo enengo nangge mande elo ingolo ewonggori. Nga kenoyi! Oni simoo bale ene oololo, Yesus keyolo endeyootenggoku nga! Noolendo oo tetetoku ngu, kingo oo ngundilo tunootete! Elo ewonggori.

Yesusndo Enengo Kumooweloyilo Ewolo

20 Oni simoo bale ene Yerusalem endemo oolelo, nalu kundingiyimo nguno Anutno yambo mande tewelo ooletoyi, Girik oni gidalega nguya yambo mande tewelo, ngulo ene Yerusalemno oolewonggori.

21 Ngu Girik oni ngu, ene Pilipno ombulo ewonggori. Ulungga, noole Yesus kenowelolo ewonggori. Pilip oningga ngu, ene Betsayida ende Galili mela ngunonggo ombuwolo.

22 Ariya, Pilipndo enengo mandeye ngu ingolo oololo, Enduruno elo enengo ela ela oololo, Yesusno Girik onilo mande ewoli.

23 Ene ngundilo etoli ngu, asa, Yesusndo
mandeyali gumi ewolo. Anut Nangoni Oni Kila-
longo ngulo nalu ombutoni, ene dulidalinidodo
ngu yoweloyi nalungga ngu kuli tunootete.
24 Hamoo oolengo, no yeno eteno. Nggile
yuwooyi melako ulo ma kindangelo ooletoni ngu,
asa, enesu nangge oluwa. Ene oo yuwooyi
kindangelo oolelo ngu, oo engge oowooyingga
tunootewa.*
25 Oni enengo goweyi ngulo nangge ingolo
sobowoolo oluwaku ngu, ngu oningga ngulo keda
oluweloyiga ngu oonatewa. Ene oni enengo
kedaga ngu mela ngano kootu inolo, ene do-
booguliyi nowoondoyi yunolo, Anutlo koni ngu
telo hoolooweyelolo ngu, asa, ene suwoo suwoo
keda sugi sugi oluwa.
26 Ene oni gula nolo kone nga dowoow-
elo telo ngu, ene komo no keneloni. Ene
ngundilo kenelolo ko tetoyi ngu, asa, nondo
endega oolootenoku, nguno nolo ko oni nguya
noya goboolo oluwalo. Yo, ene ngundilo telo
no hooloowenelolo ko telo oodoole ngu, nolo
Awanembo ene oowooyi bingamidodo inowa.
27 Ataga, nolo nowoondone kowuli oolengo
yetoni, ngulo no ingondudu oowooyingga teteno.
Ngulo no ndatelo ewano? Nondo bine ewano,
Awa ge nono oo ataga tunooteweloyiga nga
andangenuno, ewano? Kini, no ngundilo ma
ewano. No ngu kowulingga ngu koolowoowelo,
ngulo nangge no melako ngano ombuwono.

---

* **12:24:** Nga mandega nga ngu damoni ngandilo: Yesus enengombo kumoolo ko ootookooweloyi, ngulo ewo.

28 Awa, gengo oowoongge yega ulungga
tunooteni! Yesusndo ngundilo etoni, Anutndo
Sambononggo ngandilo meno ewolo. Nondo
nenengo oowoone kuli yewe ulungga
tunootewoku, ko kootusina nguya no oowoone
yewe ulungga oolengo tunootewalo ewolo.
29 Ene ngundilo etoni, asa, oni simoo bale
oowooyingga oolengo ene tanggeyimo dikayingo,
ngundo ngu ingolo ewonggori. Gululu gusiloga
ngguyi utelo ewonggori. Oni gidalegado ewong-
gori. Sambono Engel oninggado eneno mande
etelo ewonggori.
30 Ene ngundilo etoyi, Yesusndo mande gumi
ewolo. Kini, nolo Awanembo mandega eteku
nga ngu, no hooloowenelowelo ma ete. Kini, ye
hoolooweyeloweloyimbolo ngulo ete.
31 Ataga nga nalunggano ngu, Anutndo mela
ngalo oni simoo bale wilikoyelolo ete. Yengo
damoniye ngu biyomi nanggelo ete. Ataga ngu
mela ngalo damoni biyomi ngulo sobosobo ta-
bangongga, ngu Anutndo andangelo owewa.
32 No ataga melako ngano oolooteno. Ene koo-
tusina, onindo nowokoolo awuno noyetenggoku,
nalungga nguno, oni simoo bale bidodo yoyewe,
nono ombuwanggolo ewolo.†
33 Yesusndo ngundilo ewokungga ngu, enengo
kumooweloyi, ngulo damoni tunoo yootunolo
ngundilo ewolo.
34 Ngundilo etoni, oni simoo bale ulungga,
ngundo Yesuslo mande gumi eneno ewonggori.
Noole mamana mandeno, mande eteku, ngu

† **12:32:** Yesus de mombimo boolowooweloyi ngulo ewo.

ngandilo ingooteto. Kristus, ene Anutndo simoo bale ko yoyowelo sunggi yeyingo oningga ngu, ene ngano ombulo, sugi sugi oluwa. Ndatelo ngulo, gedo ete, oni ene komo Oni Nangoni, ngu okoolo boolowoowanggo? Etoni, ngu Oni Nangoni oningga, ngu oone? Elo ewonggori.

35 Ene ngundilo sumoo inootoyi, Yesusndo ngandilo ewolo. Nalu bodaga nangge nolo solu himi ngu yeya oluwa. Ataga ngu ye solu himidodo oolootenggo. Ngulo ngu, ye komo solu himimo endeyoyi. Kini tetoni ngu, suwoo ooleli biyomi, ngundo ombulo ye wiliyelowa. Oni ene ooleliko endeyooteku ngu, ene oole oolouteku, ngu kenolo, ma ingootenggo.
36 Ataga, ye nolo solu himidodo oolootenggo. Ngulo ngu, ye komo, nondo solu himi yolo ombuyingo, ngulo nowoondoyemo hamoo teyi! Ye ngundilo telo ngu, asa, ye nolo simoone ngulo solu himimo nguno endeyowanggo. Yesusndo ngu mandega ngu elo yokolo, ene musiyo sungosina oni nguno kini nguno oololo kengewololo ewolo.

Yuda Oni Oowooyingga Yesuslo Nowoondoyemo Hamoo Ma Tewonggori

37 Oni ene Yesus kenootoyi, oo sungo gula onindo ma teweloyim, ngu ulungga tetoni kenolo, ngulo ene nowoondoyemo hamoo ma tewonggori.
38 Ngundilo ngulo, Anutlo ingonduduni eyingo oni, Ayisayalo mandeni, ngulo engge tunootete. Ayisayando kulimi ngandilo ewolo.

Ulungga Oo Bidodo Sembuli Sembunayi, onendo
ngu noolengo mandenayi ngalo newen-
demo hamoo tewa? Ulungga Oo Bidodo
Sembuli Sembunayi, ngundo enengo yang-
gangoni ngu oone etungowo? Elo ewolo.
Ayisaya 53:1
39 Ene Yesusno nowoondoyemo hamoo ma
tewonggori. Ngulo damoni ngu, Ayisayando so
uyi nakangoyingo gulano ngandilo nakangowolo.
40 Anutndo enengo doongeye ngu, kuli
ukingoyingo, enendo tetoni nowoondoye
yeni digi ngundilo gagiwi oolengo yewolo.
Ngundilo ngulo, ene doongeyembo
oo kenolo, nowoondoyemo hamoo
ingoweloyi nguya kini. Nguno ngu, ene
nowoondoye ma yowoolengootoyi, nondo
ma yomosiyelowanolo ewolo. *Ayisaya 6:10*
41 Anutndo Yesuslo dulidalini tunootelo teweloyi,
ngu Ayisaya etungootoni, kenolo, ngulo ene
Yesuslo mandeni ewolo.
42 Hamoo, oni tabango ulungga nguya Yesuslo
nowoondoyemo hamoo tewonggori. Ene Parisi
onilo sosolelo, ngulo enengo nowoondoyemo
hamoo ngu, ene yootunolo ma ewonggori. Ene
tunoo etoyi ngu, asa, Parisi onindo yambo
yanonggo oweyelolo, yambo mande teweloyi
ngulo loogu teyunolo, elo ingolo, ngulo ngundilo
tewonggorilo ewolo.
43 Ene tabango onindo enengo ingonduduye
ulungga ngu simoo baledo enengo oowooye
eya okooyi elo, gome ingootenggo. Yo, hamoo,
ngundilo ingoyingongga, ngundo Anutndo
oowooyi okooweloyiga, ngu dagate.

Yesuslo Mandeni, Ngundo Onilo Mandeye Ngu Wilikowa

44 Yesusndo manggalu telo ewolo. Oni ene
nolo newendemo hamoo teteku ngu, ene nolo
Awane no sulenelootoni ombuwonoku, ngulo
nguya newendemo hamoo tete.
45 Oni ene no neyolo ngu, ene nolo Awane
no sulenelootoni, no ngano ombuwonoku ngu
nguya kenowa.
46 No ngu mela ngano ombuwonoku, ngu solu
himi ngundilo ombuwono. Ngulo ngu, oni bidodo
ene nolo nowoondoyemo hamoo tewanggoku
ngu, ene ooleliko ma oluwanggo.
47 Ene oni gula nolo mandene ingolo, ene
ngu ma keyolo ngu, asa, no nguya ene ma wi-
likowano. Kini, no mela ngalo oni simoo bale
wilikoyelowelo ma ombuwono. Kini, nondo ngu
enengo mbumbuwanonggo andangeyelolo yoy-
oweloyimbolo ombuwono.
48 Oni ene no kootu nunolo noyokolo, ene
nondo mande ewonoku, ngu ma ingolo, yolo
dowoolo ngu, asa, nalu sosowoomo, nondo man-
dega ewonoku, ngundo ene wilikowa.
49 Nondo nenengo ingondudunonggo mande
nga ma eteno. Kini, Awane enengombo no
sulenelootoni ombuwonoku, ngundo oo bidodo
nunootoni mete temukowanoku, ngu no ngu
nangge yootunolo eteno.
50 No ngu ingooteno. Awalo mamana mandeni
ngundo suwoo suwoo sugi sugi keda oluweloyiga,
ngu oni Awalo nowoondoyemo hamoo teteng-
goku, nguno yeni tunootete. Ngundilo ngulo,
nondo mande bidodo etenoku nga ngu, Awando

kuli etoni, ingowonoku, ngu nangge etenolo ewolo.

13

Yesusndo Enengo Sulena Oni Keye Sonowoowolo

1 Nalu kundingiyi oowooyi Pasowa, ngulo naluwo namoko tetoni, nguno Yesus ene ngandilo ingowolo. Ene komo nga melangga nga yokolo, ene eweyi tanggeyimo, ko ooleweloyi naluwo ngu tunootewolo. Enengo oni simoo bale mela ngano oolootenggoku, ngulo nowoondoyi yunowolo. Ene bidodo nowoondoyi yunolo oode oololo, ene kumooyingo naluno wenga.

2 Suwootetoni ene oowali nelo oodoyi, Setando ingondudu biyomimu, kuli Yudas Iskariyoot, Sayimon oningga ngulo nangoni, nguno yewolo. Yo, hamoo, Setando Yudas eriringootoni, ngu Yesus yolo, me oni kandeyemo yeweloyimbolo oole yomosiyowolo.

3 Yesusndo ngu ene kuli ingowolo. Eweyimbo oo bidodo ene kandeyimo yelo inowolo. Eweyimbo ene suleyootoni, ombuyingomu, ngu Eweyi tanggeyimo ko oolewa.

4 Ngundilo ingolo, Yesus ene oowali nelo yokolo, ootookoolo, enengo towi pelungga nengguloyi ngu andangelo yelo, ene sono gemuweloyi towingga yolo, wanggangomo gosiyowolo.

5 Yesusndo ngundilo telo, ene sono yolo, koondo gulano wendolo, sono ngundo enengo sulena oni keye damonimo yelo sonoyelowolo. Ngundilo sonoyelolo, enengo

wanggangomo sono gemuweloyi towingga,
ngundo yonggulumooyunowolo.

6 Yesusndo ngundilo telo, yade Sayimon Pitano
ombutoni, Pitando Yesus sumoo inolo ewolo.
Ulungga Oo Bidodo Sembuli Sembunayi, ge no
kene nguya sonowoowelo, bine? Elo ewolo.

7 Ene ngundilo sumoo etoni, Yesusndo mandeni
gumi ewolo. Nondo ataga oo tetenoku nga, ge
ngulo damoni ge ma ingoote. Ene kootusina ngu
ge ngalo damoni ingowalo ewolo.

8 Ngundilo etoni, Pitando mande gumi ewolo.
Ge nolo kene hamoo oolengo ma sonowoow-
elo. Etoni, Yesusndo gumi ewolo. Nondo ge
ma sononggelowanoku ngu, ge noya goboolo ma
oluwalolo ewolo.
9 Etoni, Sayimon Pitando eneno gumi ewolo.
Ulungga Oo Bidodo Sembuli Sembunayi, ge kene
nangge ma sonowoowelo. Kini, ge komo kene,
kandene, tabane nguya sonowoomukolo ewolo.
10 Etoni, Yesusndo gumi ewolo. Oni ene goweyi
bidodo sono gemuwoku ngu, ene sugabo kini.
Ene mete keyi nangge sonowoowaku ngu, asa,
ene goweye moondeye bidodo namboyi. Yo, ye
bidodo mete oolootenggo. Ene, ye kewooloyemo,
ngano oni gulanangge ene mete kinilo ewolo.
11 Yesus ene kuli ingoote. Ngu oningga
ngundo ene yootunolo, me oni kandeyemo yewa.
Ngundilo ngulo, ene ngandilo ewoku, ye ke-
wooloyemo oni gula ngu mete kinilo ewolo.

12 Ariya, Yesusndo keye sonowoolo yokolo,
enengo nenggulogaku yolo telo, bibitelo, enengo
sulena oniku sumoo yunolo ewolo. Ye bine

nga kongga yeno tetenoku ngalo damoni in-
gootenggo?
13 Yendo noya ngandilo etenggo. Oo
etuyeloyingo oni, ko, Oo Bidodo Sembuli
Sembunayilo etenggo. Ngu yendo hamoo
etenggoku, no ngu nangge.
14 Ngu hamoo, no ngu yengo Ulungga Oo
Bidodo Sembuli, ko, no yengo Oo Etuyeloyingo
oni nguya, nondo yengo keye sonowootenoku
ngu, ariya, yendo nguya dobooguliye keye
sonowooyi.
15 Nondo ataga ye etuyelootenoku damoningga
ngu, kingo gaboyi nangge etuyelooteno. Yendo
nguya ngu damoningga ngu teyaliyi.
16 Hamoo oolengo, no yeno eteno. Ko oni ngu,
enengo sobosobo oningga ngu dagalo awuno ma
oluwa. Ngundilo nangge, oni gula ko gulano
oololo ngu, enengo oningga suleyootoni kono
oolouteku, ngu dagalo awuno ma oluwa.
17 Ene ye nga oo nga ingolo, ye nguya ngundilo
telo ngu, asa, ye mete oni oni tewanggo.
18 Nondo ye bidodo ma eteno. Nondo oni
nenengo sunggi yewonoku, ngulo ingooteno.
Ene ngu ooga, ngu Anutlo mande, ngu engge
tunootete. Anutlo mandeno ngandilo ete.
Oni ene noya oomanongoyingo goboolo nelo, ene
no nowoondowelo keyi okoowalo ewolo.
Sam 41:9
19 Ngu ma tunooteyingomo, no yeno eteno. Ngulo
ngu kootusina ngu tunootetoni, asa, ye nowoon-
doyemo hamoo teweloyi ngu no nga oningga nga.
20 Nondo hamoo oolengo yeno eteno. Oni nondo
ko oni suleyootoowe, oolouteku ngu yolo, gome

telo, yomosiyolo ngu, asa, ngu oningga ngu, ene no nguya noyolo yomosinelowa. Yo, ngu oningga ngu no noyolo ngu, ene nolo Awane no sulenelootoni, ombuwonomungga, ngu nguya yowalo ewolo.

Yudasndo, Yesus Yootunolo, Me oni Kandeyemo Yewolo
(Matiyu 26:20-25; Mak 14:17-21; Luk 22:21-23)

21 Yesusndo ngundilo elo yokolo, ene newende kowuli oolengo yetoni, ngulo ene yootunolo ewolo. Hamoo oolengo, no yeno eteno. Ye kewooloyemo nganonggo gulado no yootunonelolo, mundi oni kandeyemo noyewalo ewolo.
22 Yesusndo ngundilo etoni, sulena oni enengo nangge ebe keno keno telo, ngu ooneya etelo ingowonggori.
23 Ene ngundilo tetoyi, sulena oni gula, Yesusndo ngulo gome oolengo ingooteku, ngundo Yesus tanggeyimo oluwolo.
24 Ngundilo oodoni, Sayimon Pitando tabangombo telo, eneno ewolo. Gedo sumoo ino ene ooneya etelo ewolo.
25 Ariya, ngu oni Yesus tanggeyi oolengomo bibitewonggokungga, ngundo Yesus tanggeyi oolengomo oololo, sumoo inolo ewolo. Oo Bidodo Sembuli, ge ooneya ete? Elo ewolo.
26 Ene ngundilo sumoo etoni, Yesusndo mandeni gumi ewolo. Nondo oomanongoyingo gumi gula oo sonoyimo yelo yolo, oni gula inootoowega ngu, ngu oningga ngu! Ngundilo elo, ene oomanongoyingo gumi gula yolo, oo sonoyimo

yelo, yolo, Yudas Iskariyoot, Sayimonlo nangoni,
ngu inowolo.
27 Yudas oowali ngu yolo netoni, ngu naluno,
Setando newendemo utoni, Yesusndo Yudasya
ewolo. Ge oo tewelo ingooteku, ngu ge komo
sodedo ngundiya te! Elo ewolo.
28 Yesusndo mande ngundilo Yudasya etoni,
oni oo neweloyi yabano bibitewonggoku, ngundo
mande ingolo, ene ngulo damoni ma ingowong-
gori.
29 Yudasndo ngu, Yesus galo ngu bidodobolo
bobeye ngulo si, ngu enendo sobowoote. Yesuslo
sulena oni gidalegado ngu, Yesusndo mande ngu
etoni, ene ingowonggori. Nalu kundingiyi ngulo
oo gula uliyoni, ngundi, oo gula owoolongo oni
yunoni, elo eteku, ngu elo ingowonggori.
30 Ariya, Yudas oomanongoyingo gumingga
ngu yolo, ene ende oolelo toongewolo. Ngundilo
toongetoni, ngu nalungga ngu, suwoo ooleli
tewolo.

Mamana Mande Keda

31 Yudas endesina oolelo toongetoni, ngu
naluno, Yesusndo ewolo. Ataga Oni Nangoni, ene
bingaminidodo tetoni, ngunonggo Anut nguya
enengo nangonimonggo bingaminidodo tete.
32 Ene Anutndo enengo nangonimonggo
bingamidodo yolo ngu, asa, Anutndo
bingamidodoga ngu yolo, enengo Oni Nangoni
nguya ko inootoni, enengo ela ela sodedonangge
bingamiyalidodo tunootewali.
33 Ye simoone, nalu bodaga nangge, no yeya
oode, kootusina, ye no erewenelowanggo. No

kuli Yuda onino ewonomu, ngundilo nangge,
ataga yeno nguya eteno. Ye nondo endega
ooloutenoku, nguno ye ma oolouwanggo.
34 Ene ataga nondo mamana mande keda gula
ye yunooteno. Ye komo dobooguliye nowoon-
doyi teyunoyi! Yo, nondo yengo nowoondoyi
yunootenoku, ngundilo nangge, ye komo do-
booguliye nguya nowoondoyi yunoyi!
35 Ye dobooguliye nowoondoyi tewanggoku
ngu, asa, oni simoo bale bidodo ye yeyolo in-
gowanggo. Ye ngu nolo sulena oni oolengolo
ewolo.

Yesusndo Pitaya Ewolo. Ge No Kootu Nunowalo Ewolo
(Matiyu 26:31-35; Mak 14:27-31; Luk 22:31-34)

36 Sayimon Pitando Yesusno ewolo. Oo Bidodo
Sembuli, ge ndawoole ute? Etoni, Yesusndo man-
deni gumi ewolo. Nondo endega ooloutenoku,
nguno ge no kenelolo oolouweloyi, ngu ereremo
kini. Ene kootusina, ge no kenelolo nguno
oolouwalo ewolo.
37 Ene ngundilo etoni, Pitando gumi ewolo.
Oo Bidodo Sembuli Ulungga, ndatelo ngulo, no
ataga ge ma kenggelolo oolouwano? No ne-
nengo kedaga, ngundo ge hooloowenggelowelo,
ingootenolo ewolo.

38 Ene ngundilo etoni, Yesusndo mandeni gumi
ewolo. Gedo gengo kedaga ngu yokolo, no
hooloowenelowelo ete? Hamoo oolengo, no geno
eteno. Kootooli ma eyingomo, ge no oowoone
tambu kabusa elo oongoonelowalo ewolo.

14

Yesus Ngu Awano Oolouweloyi Oole

1 Yesusndo enengo sulena onino mande
gula ewolo. Yengo nowoondoye soliyokolo ma
sosolewelo. Ye Anutlo nowoondoyemo hamoo
tetoningga, ngunonggo ye komo nolo nguya
nowoondoyemo hamoo teyi.
2 Nolo Awanembolo yangga ngu, ya gumi
kowookowoo ooloote. Ngundilo kini ngu, asa,
no kuli yeno ewano. No yeno hamoo eteno. No
yengo musiyo yomosiyoyunowelo oolouteno.
3 No oololo, yengo musiyo yoonenengolo yokolo
ngu, asa, no ko ombulo, ye yoyolo oolelo,
noya goboolo oluwato. Yo, nondo musiyongga
oolootenoku, nguno ye nguya noya goboolo
oluwato.
4 Yo, hamoo, nondo ngu endemo nguno
oolouweloyi ooleyiga ngu, ye kuli ingootenggolo
ewolo.
5 Ene ngundilo etoni, Tomasndo mande
gumi ewolo. Ulungga Oo Bidodo Sembuli, ge
ndaruwelo ete? Noole ma ingooteto. Ariya,
ndatelo telogo, noole ngu oolega ngu kenolo
ingowato? Elo ewolo.
6 Etoni, Yesusndo gumi ewolo. No, nondo
nangge no oole. No nangge hamoo mande
ngulo Sembuli. Nondo nangge, suwoo suwoo
keda oluweloyi ngulo Sembuli. Oole gulanonggo
Awa tanggeyimo oolouweloyi kini. Hamoo
oolengo kini. Nononggo nangge Awa tanggeyimo
oolouweloyi.

7 Ene ye kuli nolo ingootenggoku, ngulo ngu, ye
nolo Awanembolo nguya ingootenggo. Ataga ye
damoni yelo, ye ene ingolo kenootenggolo ewolo.

8 Ene ngundilo etoni, Pilipndo eneno ewolo. Oo
Bidodo Sembuli Sembunayi, ge Awangge etuyelo!
Ge ngundilo etoyi ngu, asa, noole mete elo in-
gowatolo ewolo.
9 Ene ngundilo etoni, Yesusndo gumi ewolo.
Pilip, nalu pelungga no yeya goboolo oluwootoku,
ge nolo ma ingoote? Oni ene no neyooteku ngu,
ene Awane nguya kenoote. Ndatelo ngulo, ge
Awangge noole etuyelo, elo ete?
10 No Awano oodoowe, ko, Awando ene nono
oolooteloku, ngulo ge nowoondogemo hamoo ma
tete, bine? Nondo mande yeno etenoku nga ngu,
nondo nenengo ingondudunonggo ma eteno.
Kini, Awa noya ootoolo, ngunonggo enengo in-
gondudunimonggo nangge enengo koni ngu tete.
11 Ye ngu komo nga mande ngalo nowoon-
doyemo hamoo teyi. No awano oodoowe, ko,
Awa ene nono ooloote. Ye ngulo nowoondoyemo
hamoo mete ma tetoni ngu, asa, ye komo nondo
oo sungo gula onindo ma teweloyi tetenoku, nga
bidodo ingondudu teya, ngulo ye komo nolo
nowoondoyemo hamoo teyi.

12 Hamoo oolengo, no yeno eteno. Oni ene
nolo newendemo hamoo tetoni ngu, nondo ko
oo tetenoku nga, ene nguya ngu ko oo ngu
mete tewa. Ene ko ulungga oolengo telo,
ene nondo kongga tewonoku, ngundo no da-
ganelowa. Ndatelo ngulo, no Awa tanggeyimo
oolouteno.

13 Yendo oo bidodo no oowoonemo yem-
boongewanggoku ngu, no ngu ooga ngu tewano.
Ngundilo ngulo, Awa ngu enengo nangonimo ene
bingami dulidalinidodo tewa.
14 Yo, hamoo, ye no oowoonemo oo gulalo
yemboongelo teni ewanggoku ngu, asa, no ngu
ooga ngu komo hamoo tewanolo ewolo.

Yesusndo Yuka Kundingiyi Suleyootoni Ombuweloyi, Ngulo Mandelo Gosiyowolo

15 Yesusndo ngandilo ewolo. Ene ye nowoon-
doye no nunolo ngu, ariya, ye nolo mamana
mandene ngu gome keyowanggo.
16 Nondo Awano yemboongetoowe, enendo
ngu oo gula ye hoolooweyelolo yanggango
yunootoni (Yuka Kundingiyi), ngundo yeya
suwoo suwoo sugi sugi oluwanggo.
17 Ngungga ngu, hamoo mande eweloyi
Yuka. Mela ngalo oni simoo bale ngu,
ene ma yowanggo. Ndatelo ngulo, ene
nowoondoye hamoo ma teyingo, ngulo ene
kenolo ingoweloyi nguya, ereremo kini. Ene
yendo ngu ingootenggo. Ene yeya goboolo
ootoolo, ngunonggo ye nowoondoye newendemo
ulo, yeya oluwanggo.
18 Nondo ye yoyokootoowe, ye awanamoye kini
koogewa ngundilo ma oluwanggo. Kini, no ye
tanggeyemo ombulo, yeya oluwato.
19 Nalu bodaga nangge, mela ngalo oni simoo
baledo, ngu no ma neyowanggo. Ene yendo
nangge no neyowanggo. Ndatelo ngulo, nondo
keda sugi sugi oluwanoku, ngundilo nangge, ye
nguya sugi sugi kedaga nguno oluwanggo.

20 Yo, hamoo, ngu naluno nguno, ye ingowanggo. No Awanemboya oodoowe, ko, yendo
ngu noya oodoyi, nondo yeya oluwato.
21 Oni ene nolo mamana mande yolo, gome
keyooteku ngu, ngu oningga ngu ene newende
no nunoote. Oni ene newende no nunooteku
ngu, Awando newende nguya ene inowa. Nondo
nguya nowoondone ene inolo, nenengo damonine, ene doongeyimo yootunolo etungootoowe,
ene no neyolo ingowalo ewolo.
22 Yesusndo ngundilo etoni, Yudas gula, Yudas Iskariyoot kini, ngundo Yesusno ewolo. Oo
Bidodo Sembuli Sembunayi, ndatelo ngulo, ge
noole doongenayimo tunootewelo eteku, ene ge
mela ngano oni simoo bale doongeyemo ma
tunootewa? Elo ewolo.
23 Yudas ngundilo sumoo etoni, asa, Yesusndo
mandeni gumi ewolo. Oni ene newende no
nunolo ngu, ene nolo mande gome keyowa. Ene
ngundilo keyootoni ngu, asa, nolo Awanembo
nguya, ngu oningga ngu, newende inootoni,
noole eneno ombulo eneya suwoo suwoo sugi
sugi oluwato.
24 Oni ene newende no ma nunolo ngu, ene nolo
mandene gome nga ma keyoote. Nga mandega
yendo ingootenggoku nga, ngu nolomu kini. Nga
ngu Awa no sulenelootoni ombuyingongga, ngulo
mandeni.
25 No ataga yeya goboolo ootoolo, ngunonggo
mande oo nga tunooteweloyi ngu yeno elo
etuyelootenoku nga.
26 Ene ye hamoo oolengo Hoolooweyeloyingo
ngu, Yuka Kundingiyi. Ngu no oowoonemo

ngu Awando yengo suleyootoni ombuwa.
Enengo koni ngu ngandilo. Ngundo ngu oo
bidodo etuyelolo, nowoondoye yokutuwootoni,
ngunonggo nondo mande yeno ewonoku, ngu
bidodo tunoo oolengo ingomukowanggo.

27 Ariya, no ye yoyokowelo, ngulo nolo nowoon-
doyi imakeyingo oolooteku, ngu yeno nguya
yewe tunootelo oluwa. Nondo yengo nowoon-
doyiga ko nowoondoyi imakeyingo yunootenoku,
ngundo mela ngalo oni simoo baledo nowoon-
doyi imakeyingo yunootenggoku, ngu dagate.
Ngulo ye nowoondoye ma soliyokolo sosolewelo.
28 Ye nga mandega nga ngu etuyelowonoku,
ngu ye kuli ingowonggo. No ye yoyokolo oolelo,
no ko yeno ombuwanolo ewonoku, ngu ingoyi.
Ene kuli ye nowoondoye no nunowonggoku ngu,
asa, ye ingolo oni oni tetoyi, no Awano ko
oolouwano. Ndatelo ngulo, Awando no da-
ganelolo, ene Ulungga oolengo.
29 Ataga oo ngu ma tunooteyingomo, no yeno
kuli elo etenoku nga. Ngundilo ngulo, kootusina
oo ngu tunootetoni ngu, asa, ye nguno nowoon-
doyemo hamoo tewanggo.

30 Ariya, no yeya mande mande ulungga ko ma
elo ingowato. Ndatelo ngulo, mela ngalo ngulo
sobosobo tabango ulungga ngu ombute. Enengo
yanggangoni ngundo no ma sobonelowa.
31 Ene mela ngalo oni simoo bale ngu komo
ingowanggo. No nowoondone Awane inooteno.
Ngundilo ngulo, no Awando oo teweloyi mande
elo no nunowoku, ngu nangge teteno. Ariya, ye
ootookootoyiga oolouwooto! Elo ewolo.

15

Yesus Ngu Ene Wayin De Oolengo

1 Yesusndo mande gula ewolo. No ngu Wayin
de oolengo. Awanembo ngu ene Wayin kongga
ngulo Sembuli.
2 Nolo kandene ngu ma enggetoni ngu, Awando
andangelo yokowa. Ene ko kandene bidodo
enggeteku ngu, Awando gome toongoolo, gome
yomosiyowa. Ngundilo tetoni, engge gome
oowooyingga oolengo enggewanggo.
3 Ye ngu nondo mande ngu elo etuyelowonoku,
ngundo ye nowoondoye yeni gome namboyi
tunootewonggo.
4 Ye komo no dowoolo oodoyi ngu, asa, nondo
nguya ye yodowoolo oluwato. Wayin dega ngu
kandeyi wembuyi bungomo ma dowoolo ngu,
ene enggeweloyi nguya kini. Ngundilo nangge, ye
nguya nono ma ootoolo ngu, ye ma enggewanggo.
5 No de Wayin. Ye ngu Wayin de ngulo
kandeyi. Oni ene nono oodoni ngu, no nguya
eneya oodoole, ene ngunonggo gome ulungga
enggewanggo. Ene ye no noyokolo ngu, asa, ye
oo gula nguya ma tewanggo.
6 Ene oni gula nono ma oluwaku ngu, asa, ene
ngu de kandeyi ngundilo andangelo yokootoyi
aliyewa. Yo, onindo ngu de kandeyi, ngu goo-
boongoolo siyakiyolo, de nombono katoyi de-
mukowa.
7 Ene ye noya oodoyi, nolo mandene yeya
oodoni ngu, ariya, ye oo gulalo ingolo yem-
boongewanggoku, ngu oo ngu ngundilo yeno
tunootewa.

8 Ene yendo gome ulungga enggewanggoku
damoningga nguno, ye nolo sulena oni kilalongo,
ngu simoo bale etuyelowanggo. Ngundilo da-
moni gomengga, ngunonggo nolo Awane ngulo
oowooyi bingaminidodo tunootewa.
9 Awando newende no nunoyingo, ngundilo
nangge, nondo yengo kuli nowoondone nguya
yunowono. Ngulo, ye komo nolo mandene nga
suwoo suwoo ingolo oodoyi, ngu nondo hamoo
nowoondone ye yunowano.
10 Nondo kuli Awanembolo mamana mandeni
gome keyowonoku, ngulo ngu, no Awane enengo
nowoondoyiningga ngu newendemo oolooteno.
Ngundilo nangge, ye nolo mamana mande
gome keyowanggoku ngu, ariya, ye nguya nolo
nowoondoyinengga ngu newendemo oluwanggo.
11 No ngandilo ingooteno. Nolo oni oningga ngu
yeno oodoni, ye nowoondoyemo nguno hangeya
manggowoomo ooleni, elo ngundilo ingooteno.
Ngundilo ngulo, no nga mandega nga yeno eteno.
12 Nolo mamana mande ngu ngandilo. Nondo
yengo nowoondoyi yunootenoku, ngundilo
nangge, ye komo dobooguliye ngundiya teyi!
13 Ene oni gulado ene dobooguliyi
hoolooweyelowelo, enengo kedaga ngu
yokowaku ngu, ariya, nowoondoyi teyingo
damoningga, ngundo nowoondoyi teweloyi
damoni gidalega, ngu hamoo oolengo
dagayeloote.
14 Ye nondo etenoku damoningga nga tetoyi
ngu, asa, ye ngu nolo dobooguline.
15 Ko oni ngu enengo oni ulungga, ngundo
ko oo teteku ngu ma ingoote. Ngundilo ngulo,

nondo yeya ko oni elo ma ewano. Kini, mande bidodo nondo Awanonggo ingowonoku, ngu yeno etoowe, ingomukowonggoku ngu! Ngulo nondo yeya ngu doboogulinelo ewano.

16 Yendo no ma logonelowonggori. Kini, nondo ye ngu nenengo logoyelowonoku, ngulo ye komo oolouya, gome oolengo enggewanggo. Yengo enggeyega ngu gome sugi sugi oluwanggo. Ye ngundilo telo, ngunonggo ye oo gula yowelo, no oowoonemo Awano yemboongetoyi ngu, asa, Awando ngu ooga ngu, hamoo oolengo, ye yunowa.

17 Nondo nga mamana mandega nga ye yunooteno. Ye komo dobooguliye nowoondoyi teyi! Elo ewolo.

Oni Nowoondoyemo Hamoo Kini, Ngundo Yesuslo Ko Oni Nguya Mundiyi Tewanggo

18 Yesusndo ngandilo ewolo. Mela ngalo oni simoo bale ngando yeya mundiyi tetoyiga ngu, asa, ye ingoyi! Ene noya koletelo mundi tewonggoku, ngulo yeno nguya tewanggo.

19 Ene hamoo ye mela ngalo damoni biyomi ngu keyootoyi ngu, ariya, mela ngalo damoni biyomi tetenggoku oni simoo baledo, ene mete yengo ingowanggo. Ye enengo keyemo oni ngulo, elo ingowanggo. Ene ye ngu damoni biyomimbolo oni kini. Kini, nondo ye kuli logoyelowonoku ngu, ye mela ngalo damoni biyomi yokootoyi, yoyolo, sungo yoyewono. Ngundilo ngulo, mela ngalo oni simoo bale, ngundo yeya mundi tewanggo.

20 Ye komo nondo mandega yeno ewonoku, ngulo ingondudu teyi! Ko oni ngu enengo oni

ulungga ngu dagalo ma oluwa. Ngulo ngu, no noyolo yombulinelolo, no keyonelowonggoku ngu, asa, ye nguya ngundilo keyoyelolo yombuliyelowanggo. Ene nolo mandene keyolo ingolo ngu, asa, yengo mande nguya keyolo ingowanggo.

21 Ene nolo Awanengga no sulenelootoni, no ngano ombuyingo, ngulo nowoondoyemo hamoo ma tetenggo. Ngundilo ngulo, ene nolo nowoondoyemo hamoo ma tetoyi ngu, asa, ene yeno nguya damoni biyomi tewanggo.

22 Hamoo, nondo kuli ma ombulo mande gome nenengo ngu ma etuyelootoowe ngu, ariya, ene mbumbuwaye telo ngulo damoni ma ingowanggo. Ene ataga, ene oole gulano mbumbuwaye oongooweloyi kini.

23 Oni ene noya mundiyi tetenggoku ngu, ene nolo Awanemboya nguya mundiyi tetenggo.

24 Ko oowooyingga, oni sungombo kuli ma tewoku ngu, nondo ngu ko ngu ene kewooloyemo kuli tewono. Ngu hamoo, nondo ko ngundilo ngu ma tetoowe ngu, ariya, ene mbumbuwaye telo, ngulo damoni ma ingowanggo. Ene ataga ngu, ene kuli kenolo yokolo, ngulo ene noya ko Awanemboya nguya mundiyi telo boguwootenggo.

25 Ene ngundilo damoniyengga tetenggoku, ngundo enengo mamana mandeno nakangoyingo ngu, ataga engge tunootete. Ngu mandega ngu ngandilo.

Ene noya kingo mundiyi tetenggolo ewolo. *Sam 35:19; 69:4*

26 Ene, ye Yanggango Teyunolo
Hoolooweyeloweloyi oningga ngu (Yuka
Kundingiyi) ene Awaya goboolo oolooteli.
Nondo ngu suleyootoowe, yeno ombulo, ngundo
nolo mandene nolo damonine elo yootunolo
etuyelowa.
27 Ngundilo ngulo, yendo nguya komo nolo
mandene, nolo damonine nguya yootunolo, we-
siyolo ewanggo. Ndatelo ngulo, kuli ye noya
oluwootokuno, no ko damoni yetoowe, ye nguno
oode oode ombulo, ataga nga naluno ngalo ewolo.

16

Yesusndo Enengo Sulena Onino, Oo Kootu Tunooteweloyi Ngulo Ewolo

1 Yesusndo ngandilo ewolo. Nondo ngandilo
ingooteno. Ye nowoondoye kiyayi yelo, nowoon-
doyemo hamoo ngu yokoweloyi, ngulo ma in-
gooteno. Ngundilo ngulo, no nga mandega nga
yeno kuli ewonoku ngu!
2 Kootusina nalu gula tunootetoni, ene
onindo Yudalo goobooyingo yanonggo ye
oweyelowanggo. Yo, hamoo, onindo ye yuleyi
kumooweloyi, ngundo ingolo ewanggo. Nga oni,
ngando ene mbumbuwa tetenggolo ingowanggo.
3 Hamoo, ene nolo Awane, ko, no nguya ma in-
gootenggo. Ngundilo ngulo, ene ngu damoningga
ngu tewanggo.
4 Oo ngu ma tunootewonoku, nondo yeno kuli
etoowe ingowonggo. Ariya, kootusina ngu oo ngu
tunootetoningga ngu, asa, ye nondo ewonoku,
ngu ingonduduyemonggo ko ingoyilo ewolo.

Yuka Kundingiyimbolo Koni

5 Ene no ataga oni no sulenelootoni, no ngano
ombuwonomungga nguno ko oolouteno. Ene ye
kewooloyemo ngunonggo oni gulado, no sumoo
nunolo, ngandilo ma ewolo. Ge ndarute? Elo
ewolo.
6 Nondo nga mandega yeno etenoku ngalo, ye
ataga nowoondoye kowuli oolengo yetenggo.
7 Ene nondo hamoo oolengo yeno eteno. No ye
yoyokolo oolouwanoku ngu, Hoolooweyeloyingo,
yewe yeno ombuwa. Ngulo no ma
oolouwanoku ngu, asa, oni ye Yanggango Yunolo
Hoolooweyeloweloyi Yuka Kundingiyi ngu yeno
ma ombuwa. Ene no oololo ngu, ariya, nondo
ene suleyootoowe, yeno ombuwa.
8 Enendo ombulo, mela ngalo oni yoyeni,
mbumbuwa ngulo damoni yootunolo, nolo
damoni gome nenengo ngulo damoni, ngu
wilikoyeloweloyi naluwo tunooteweloyi, ngulo
nguya etuyelowa.
9 Onilo weti mbumbuwaye, ngulo damoni
ngandilo. Ene no kootu nunolo nolo nowoon-
doyemo hamoo ma tetenggo.
10 Koletelo, ngu no Awanonggo ombuwonoku,
kootusina no ko Awano oolewano. Ngungga
ngu, damoni gome nenengo ngulo hamoo ngu
simoo bale melako ngano ngu ma ingootenggo.
Ngulo no Awano ooloutoowe ngu, ye no ko ma
neyowanggo.
11 Wilikoyeloyingo ngulo damoni nguya ene
watayi kini. Yo, hamoo, Anutndo mela nga
sobowooteku, ngulo tabango oowooyi Setan, ngu
ene kuli oonateweloyi ngulo sunggi yete.

12 No mande mande ulungga ye yunowelo
ingootenoku, ene yendo ataga ingolo yoweloyi
nguya, ereremo kini.
13 Ene Yuka Kundingiyingga ngundo
ombulo ngu, hamoo mande Anutlomu, ngu
bidodo etuyelolo yunowa. Enendo enengo
ingondudunonggo nangge ma ewa. Kini, mande
ene ingowoku ngu nangge ewa. Enendo ngu
oo kootusina tunooteweloyi, ngu nguya elo
etuyelowa.
14 Ene nononggo mande yologo yeno yootunolo
ewa. Ngu damoningga nguno ene nolo oowoone
bingamine elo okoowa.
15 Awanembolo oo bidodo ngu nolomu, ngulo
no yeno eteno. Yuka Kundingiyi ngu nononggo
mande yologo, yeno yootunolo ewalo ewolo.

Nowoondoye Kowuli Ngu Yowoolengootoni, Oni Oni Teweloyi Tunootewa

16 Nalu bodaga nangge ye no ma neyowanggo.
Kootusina, nalu bodaga nangge ye ko no ney-
owanggolo ewolo.
17 Yesusndo mande ngundilo etoni ngu, asa,
sulena oni gidalegado enengo nangge mande
mande ngandilo ewonggori. Ene ngu mandega
ngu, ndawu mande damoninggalo, ene mande
ngu nooleno ete? Enendo ngandilo ete. Nalu
bodaga nangge, ye no ma neyowanggo. Koo-
tusina nalu bodaga nangge, ye no neyowanggo.
Ndatelo ngulo, no hamoo oolengo Awanemo
ooloutenolo ewonggori.
18 Asa, enengo sulena, onindo mande gula
nguya ewonggori. Nalu bodaga nangge elo eteku,

mandega nga ndatelo? Noole ngu mandega
eteku, ngulo damoni ma ingootetolo ewonggori.
19 Yesus ene ingoyingo, sulena onindo ene
sumoo inowelo tetoyi, ngulo ene ewolo. Ye bine
nondo mandega etenoku, ngulo sumoo ewelo
etenggo? Nondo ngandilo ewono. Nalu bodaga
nangge, ye no ma neyowanggoku, kootusina,
nalu bodaga nangge, ye no ko neyowanggolo
ewono.
20 Hamoo oolengo, no yeno eteno. Kootusina,
ye sendo mogulu ulungga telo, ebe sendosendo-
lutelo oluwanggo. Yo, yendo ngundilo tetoyi, ene
mela ngalo oni simoo bale ngu, ene ngulo oni oni
telo oluwanggo. Ene yendo nowoondoye kowul-
ingga ngu yowoolengootoni, ye nowoondoye oni
oni oolengo tunootewa.
21 Bale simoo yomooweloyi naluno ngu, ene
komo ogingoyingo ingolo, newende kowuli in-
gowanggo. Ene kootusina simoongongga ngu
yomootoni, melako soletoni ngu, ene newende
mete ingolo, ogingoyingo ngulo ma ingowa. Kini,
ene simoongongga ngulo oni oni tewa.
22 Ngundilo nangge, ataga ye nguya nowoon-
doye kowuli yetenggo. Ene nondo ye ko yey-
ootoowe, nguno ye nowoondoye ko oni oni
tewanggo. Ngundilo tewanggoku, oni gulado
yengo oni oningga ngu ma andangelo yowa.
23 Ngu nalunggano nguno, ye oo gulalo no ma
sumoo nunowanggo. No hamoo oolengo, yeno
eteno. Ye oo gula Awando noole yunoni elo,
no oowoonemo yemboongewanggoku ngu, asa,
Awando ngu ooga ngu, ye yunowa.
24 Kuli ye oo gula yowelo no oowoonemo

ma yemboongeyingo. Ene ye ngandilo yemboongelo ngu, ye oo yowanggo. Ngundilo telo ngu, yengo nowoondoyemo oni oningga ngu yeyi gome oolengo tunootewalo ewolo.

Yesusndo Mela Ngalo Damoni Ngu Kuli Dagawolo

25 Nondo mande ngalo kuli mande yamonggawononggo nangge elo ewonomu ngu. Kootusina no mande yamonggawomonggo yeno ko ma ewano. Kini, no Awalo mande tunoo yootunolo yeno ewano.
26 Ngu naluno nguno, ye no oowoonemo Awano yemboongewanggo. Ye ngundilo tetoyi ngu, asa, nondo ye hoolooweyelolo, Awano ma yemboongewano. Kini, ye mete yengombo Awano nenengo yemboongeyi. Ngulo ngu, nondo ngu ye hoolooweloolo ma yemboongewano.
27 Yendo ngu nolo nowoondoyemonggo gome ingolo, yengo nowoondoye hamoo tetoni, ngulo no Awaya oode, ngunonggo ombuwono. Ngundilo ngulo, Awando yengo gome ingoote.
28 Kulimi no Awaya oode, no ngunonggo ene yokolo, no melako ngano ombulo oolooteno. Ataga ngu no mela nga yokolo, Awano ko oolewelo ingootenolo ewolo.
29 Yesus ngundilo etoni ngu, enengo sulena onikundo mande gumi ewonggori. Ataga ge mande yamonggawo ma ete. Kini, ge mande tunoo oolengo eteku ngu!
30 Ataga noole ingooteto. Ge onindo sumoo ewanggo elo ma soboyelolo, ge ngu noolengo ingondudu kenolo ingomukoote. Kini, ge oo

bidodo ingomukoote. Ngundilo ngulo, noole ge
kuli Awanggeboya oode, ngunonggo ombuyingo,
ngulo nowoondonayimo hamoo teteku ngalo
ewonggori.
31 Ene mande ngundilo etoyi ngu, asa, Yesusndo
mandeye gumi ewolo. Ye ataga nowoondoyemo
hamoo tetoni, gome ingomukootenggo?
32 Ingoyi! Nalu kuli namoko tunoo tewelo tete.
Yo, ene kuli tunoo telo namoko teteku ngu! Ene
ye oweyelootoyi, ye sungo sungo yengo endemo
sawanggo. Nguno ngu, ye no noyokootoyi, noso
nangge oluwano. Ene nondo noso nangge ma
oluwano. Kini, nolo Awane ene noya oluwaloku
ngu.
33 Nondo ngandilo ingolo, yeno eteno. Yengo
nowoondoye ngu nono yetoyi oodoyi ngu, ariya,
yengo nowoondoyemo nguno nguya, nolo
imakeyingongga ngu yeno oluwa. Ngundilo
ngulo, no nga mandega nga, ngu yeno ewonoku
ngu! Oni melako ngano ye ogingoyingo
kowuliyedodo yunowanggo. Ene ngundilo
yunowanggoku, ene yengo nowoondoye ngu,
ye komo oni oni teya yanggango oliyi. Ndatelo
ngulo, nondo mela ngalo damoni yanggangoni,
ngu hamoo oolengo bidodo wongoowe uwoku
ngu! Elo ewolo.

17

Yesusndo Sulena Oni Hoolooweyelolo Yemboongewolo

1 Yesusndo mande ngundilo elo yokolo, ene
sambosina doongetelo yemboongelo ewolo.

Awane, nalu kuli tunootete. Gengo dulidalige
no nunoyingomu, ngu oni simoo bale melako
ngano oolootenggoku, ngu etuyelo. Ngunonggo
gengo nangongge nguya, gengo dulidalige simoo
baleno yootunolo etuyelowa.
2 Ndatelo ngulo, gedo ene simoo balelo tabango
ulungga kuli ene sunggi yewolo. Ngulo ngu, ene
mete simoo bale gedo kuli elo sunggi yewoku,
ngundo sugi sugi keda oluweloyiga ngu yunowa.
3 Suwoo suwoo keda oluweloyi ngu ngandilo.
Ene gengo ingootenggoku, ge gulanangge hamoo
Anut oolengo. Ngundilo nangge, ene no Yesus
Kristusndo, gedo gengo sunggi yeyingo oni,
ge kuli sulenelootoyi, ngano ombuyingo, ngulo
nguya ene nowoondoyemo hamoo tetenggo.
4 Gedo ko elo nunoyingoku, ngu no kuli
temukowono. Ngundilo tewonoku ngundo gengo
dulidalige simoo bale doongeyemo yootunolo
tunoo oolengo etuyelowolo.
5 Awa, kuli mela oo nga ma tunooteyingomo,
no geya oluwoloku naluno, no bingamine dul-
idalinedodo. No ataga nguya ngu dulidaline
bingaminengga, ngu ko nunolo ingooteno.
6 Nondo gengo damoningge, mela ngalo oni
gedo no nunowoku, nguno kuli elo etuyelowono.
Gengo oni ngu, gedo kuli no nunowolo. Ene
gengo mandege ngu gome keyootenggo.
7 Ataga ene ingootenggo. Oo bidodo gedo
no kuli nunowoku ngu, ngu genonggo nangge
ombuwolo.
8 Mande bidodo gedo no nunowoku ngu,
nondo ene kuli yunomukootoowe, ene yolo, ene
hamoo oolengo ingowonggo. Kuli no geya oode,

ngunonggo no ombutoowe, ngulo ene gengo
nowoondoyemo hamoo tetenggoku, gedo no su-
lenelootoyi, no ngano ombuwonolo ingowong-
gori.
9 Nondo ene hoolooweyelolo yemboongeteno.
Nondo ataga mela ngalo oni gengo ma ingooteng-
goku, ngulo ma eteno. Kini, no ataga gedo oni
no nunowoku, ngulo no geno yemboongeteno.
Ndatelo ngulo, ngu oni ngu gengomu.
10 Nolo oni nono nowoondoyemo hamoo tetoyi,
ngu gengomu nguya. Ngundilo nangge, oni ngu
gengomu, ngu nolomu nguya. Yo, ene nolo
nowoondoyemo hamoo tewokungga, ngulo ene
oowoone bingamine elo okootenggo.
11 No ataga mela nga yokolo, geno ko
oolouwanoku ngu, ene gengo nowoondoye
hamoo teyingo oni melako ngano oluwanggo.
Awa, ge kundingiyi oolengo! Gengombo gengo
yanggangongge no nunowoku, ngundilo ge
ene soboyelowa. Ge ene soboyelootooga,
ene nowoondoye gulanangge, noole geya
nowoondonali ngundilo, gulanangge oluwanggo.
12 No enedodo oluwootoku naluno, nondo
gengo yanggangongge no nunowoku, nguno ene
gome soboyelowono. Yo, hamoo oolengo, no
gome soboyelootoowe, ngulo ngu, ene bidodo ma
oonatewonggo. Kini, oni (Yudas Iskariyoot) ene
ge kootu gunolo, ngulo ene oonateweloyi musiy-
omo nguno oololo, enendo nangge oonatete.
Gengo mande nakayano oolooteku, ngulo engge
tunooteweloyimbolo tete.
13 Ataga no ge tanggegemo ma oolouyingo
naluno nguno, nondo melako ngano ootoolo,

nguno nga mandega nga eteno. Ndatelo ngulo,
nolo nowoondonemo oni oni telo oolootenoku,
ngundo nolo oni simoo baleno ngu oni oni
tewokungga, ngundilo nangge eneno hangelo
oolenilo, ngulo gome ingooteno.
14 Gengo mandege nunowoku ngu, nondo kuli
elo yunowono. Ngundilo ngulo, mela ngalo oni
simoo baledo kowuli yunootenggo. Yo, no mela
ngalo damoni biyomi, nguno no ma endeyolo
oolooteno. Ngundilo nangge, no kenelootenggoku, simoo bale nguya, ene mela ngalo damonimo ma endeyootenggo.
15 Gedo mela nganonggo ene andangeya
yoyo, elo ma yemboongeteno. Kini, gedo
ene soboyelolo, ngulo yemboongeteno. Awa,
gedo oni damoni biyomi eweyingga, (Setan)
ngu yokootoyi, ngundo ene nolo simoo bale
ma yutolo yombuliyelowelolo, ngulo no geno
yemboongeteno.
16 Yo, no mela ngalo damoni biyominimo no
ma endeyooteno. Ngundilo nangge, nolo kenemo
simoo bale nguya, ene mela ngalo damonimo ma
endeyootenggo.
17 Awa, ge nolo keneloyingo simoo bale ngu
yoyega, ene gengo mandege nguno nowoondoye
bidodo, nguno damooya, ngunonggo ene oni
kundingiyi tunooteyi. Yo, gengo mandege, ngu
hamoo mande oolengo engge.
18 Kuli ge no sulenelootoyi, no oni simoo bale
kewooloyemo, mela ngano ombulo oolooteno.
Ngundilo nangge, no ene suleyelootoowe, ene
oololo mela mela oni simoo bale kewooloyemo,
gengo mandege wesiyolo elo etuyelowanggo.

19 No nenengombo nowoondone bidodo gedo
kongga nunowoku, nguno domoolo ngu telo,
kundingiyi oolooteno. No ngundilo tetenoku,
ngunonggo gengo simoo bale kosiyingo, ene
hoolooweyeloweloyimbolo, ngulo ene nguya
enengombo gedo kongga yunowoku, nguno
nowoondoye bidodo nguno domoolo ngu
kundingiyi telo, ngunonggo ene ko tewanggo.
20 Yo, nondo oni nolo nowoondoyemo
hamoo teyingo nga hoolooweyelolo, geno
yemboongetenoku ngu, ko, ngundo kootusina,
nga oni ngando mande etoyi, ingolo, nolo
nowoondoyemo hamoo tewanggoku, ngulo
nguya geno yemboongeteno.
21 Nondo ngundiya yemboongetoowega, nguno
oni ngu bidodo ene nowoondoye gulanangge oliy-
ilo ingooteno. Awa, ge noya oodoyi, ko nondo
geya goboolo oolooteloku, ngundilo nangge, ene
nooledodo nguya goboolo oluwatolo ingooteno.
Ngundilo telo ngu, mela ngalo oni simoo bale,
ene hamoo ingowanggo. Gedo no sulenelootoyi,
no melako ngano ombuwonomu, ngulo nowoon-
doyemo hamoo ingowanggo.
22 Gedo dulidaliga no nunoyingongga ngu,
nondo kuli ene yunowono. Nguno ene nowoon-
doye gulanangge siyeya oliyi, noolendo awa, geya
nowoondonali gulanangge siyelo oolooteloku
ngundilo.
23 Nondo eneya ootooye, ko gedo ngu noya
oolooteku, ngulo nondo ngu komo enengo
nangge nowoondoye gulanangge oolengo
yeya oliyilo ingolo yemboongeteno. Ngundilo
tetoyi ngu, asa, mela ngalo oni simoo bale ene

ingowanggo. Gedo kuli no sulenelootoyi, no mela ngano ombuwono. Gedo nolo ngundilo nowoondoyi tenunooteku, ngundilo nangge, gedo enengo nowoondoyi teteku ngu! Elo ingowanggo.

24 Awa, nondo ngandilo elo ingooteno. Oni simoo bale gedo kuli no nunowoku ngu, ene noya gedo musiyongga no nunowoku, nguno eneya goboolo oluwato. Ene nguno nolo dul-idaline ngu kenoweloyimbolo ingooteno. Yo, kulimi mela nga ma tunooteyingo naluno nguno, gedo nolo nowoondoyi tenunolo, ge ngu dulidaliga nunoyingongga ngu, ene nguya kenoyilo ingooteno.

25 Awa, gengo damoningge, ngu gome nenengo oolengo. Mela ngalo oni simoo bale ngu gengo ma ingootenggo. Ene nondo ngu gengo ingootoowe, ko, nolo oni nga nguya gengo ingootenggo. Gedo kuli no sulenelootoyi, no melako ngano ombuwonomu, ngu ingootenggo.

26 Nondo gengo damoningge elo etuyelootoowe, ingowonggoku, ngu ataga nguya ngu damoningga, ngu suleyolo etuyelooteno. Ngundilo tetoowe, nguno ene komo enengo nangge nowoondoyi teweloyi damoningga ngu gome ingowanggoku, ngu gedo, nolo nowoondoyi teyingo damoningga, ngu gome ingolo dowoowanggo. Ene ngundilo tetoyi, nondo ene nowoondoyemo ulo, eneya goboolo oluwatolo yemboongewolo.

18

Yudasndo Yesus Yolo, Me Oni Kandeyemo Yewolo
(Matiyu 26:47-56; Mak 14:43-50; Luk 22:47-53)

1 Yesusndo yemboongelo yokolo, Yesusndo
enengo sulena onidodo ene oololo, Kidolon ng-
gooto ngu kalongolo, anduloko ngu Olib dega
ngulo ko gula oluwoku, nguno uwonggori.
2 Yudas, ngu Yesus yolo, me oni kandeyemo
yewoku oningga, ngu nguya ngu kongga ngu
ingoote. Ndatelo ngulo, nalu oowooyingga Yesus
ene ngu kongga nguno enengo sulena oniya goo-
boongoowonggori.
3 Ngulo Yudas ngu Rom Gabman ngulo me oni
Anutno woolo yeyingo onilo sobosobo oni, ko,
Parisi oni ngulo kumba ootuwoo oni, ngu yoyolo,
ngu melasina nguno mayewonggori. Ene solu ko
Lam nguya kalo, dowoolo, ko, me ebe uleweloyi
idi sangga yolo mayewonggori.
4 Yesus eneno oo bidodo tunooteweloyi ngu,
ene kuli ingowolo. Ngundilo ngulo, Yesusndo
tanggeyemo oololo, sumoo elo ewolo. Ye oone
erewelo mayetenggo? Elo ewolo.
5 Ene ngundilo sumoo etoni ngu, asa, mandeni
gumi elo ewolo. Noole Yesus, Nasaret oningga,
ngu erewelo mayeteto, etoyi, Yesusndo gumi
ewolo. Ngu no nangge. Ene ngundilo etoni, ngu
Yudasga Yesus yootunolo, eweloyingga ngu eneya
goboolo dikawoli.
6 Yesusndo ewolo. Ngu no nangge, etoni ingolo
ngu, asa, ene soliyokolo, woosoolo oololo, melako
ukelo, ulo welewonggori.
7 Ngundilo tetoyi, Yesusndo ene ko sumoo
yunowolo. Ye ndawu oningga erewetenggo?

Ngundilo etoni, me oniku enebana gumi ewonggori. Nasaret oni, Yesusga ngu erewelo mayetetolo ewonggori.

8 Ene ngundilo etoyi, Yesusndo mande gumi ngandilo ewolo. Nondo kuli yeno ewono. Ngu oningga, ngu no. Ene ye no erewenelolo noyoya ngu, asa, ye ngu oni nga yoyokootoyiga sayilo ewolo.

9 Ene ngundilo elo, ngundo kuli mandega ewoku, ngulo engge yeni tunootete. Ene ngu mandega ngu ngandilo ewolo.

Ngu oni ngu gedo no kuli nunoyingo, no ngu gula ma yokowanolo ewolo. *Yon 6:39*

10 Sayimon Pita ngu ene duge moole. Ngu naluno, ene duge ngu woosoolo yolo, woolo yeyingo oni sobosobo, ngulo tabango onilo ko oningga, ngu ulewelo duge oolongootoni, ene woosoolo ooloutoni, sodeyi koondosina gidale nangge, ngu tagatoni, melako solewolo. Ngu oningga ngu oowooyi ngu Malkus.

11 Ene ngundilo tetoni, asa, Yesusndo ewolo. Pita, gengo duge sili, ko siliyo. Ndatelo ngulo, Awando ngu sono tobaga no nunowoku, ngu nondo ma neni, elo ingoote, bine? Ngundilo nguya kinilo ewolo.

Onikundo Yesus Yolo, Anasno Oolouwonggori

12 Ngundilo tetoyi, me oniku, ko, enengo sobosobo oni, Yuda onilo kumba ootuwoo onilo sobosobo, ngundo Yesus dowoolo, utombo gosiyolo, yolo oolouwonggori.

13 Ene Yesus yolo, Anasno koletelo oolouwonggori. Anas ngu Kayiyapas tengali. Kayiyapas

ene Anutno woolo yeweloyi oni, ngulo tabango
ulungga, ngu moomangga, nguno yeyi tunoote-
wolo.
14 Kayiyapas oningga, ngundo ene kuli Yuda
onino ngandilo ewolo. Mete oni gulananggebo
kumoolo ngu, asa, ngundo oni simoo bale
ulungga hoolooweyelowalo ewolo.

Pitando Yesusno No Watayi Kinilo Ewolo (Matiyu 26:69-70; Mak 14:66-68; Luk 22:55-57)

15 Sayimon Pitando, sulena oni gulaya, ene
Yesus keyowoliyo. Sulena oni gulaga ngu
Anutno woolo yeyingo oni ngulo sobosobo ta-
bangongga ngundo ene watayi. Ngundilo ngulo,
ene sobosobo tabangongga, ngulo ende sisi ngulo
pawaloko, Yesus keyolo, nguno uwolo.
16 Ene Pitando ngu ene yamako dabemimo
endesina dikalo oluwolo. Sulena oni gulaga ngu
Anutlo woolo yeweloyi sobosobo tabango ngu
ingooteku, ngundo oololo, yamako sobowoolo
oluwoku balega, nguno ewoku, ene Pita yoya, ya
newendesina unilo ewolo.
17 Yamako sobosobo balega, ngundo Pitaya
ewolo. Ge bine nguya, Yesus oningga, ngalo
sulena oni gula, bine? Ene ngundilo sumoo etoni
ngu, Pitando gumi ewolo. No kini! Elo ewolo.
18 Ko oni ko kumba ootuwoo oni, ngundo de
gula kalo, mela gingo yetoni sosolelo, ngulo ene
de yokowelo de kawonggori. Ngundilo tetoyi,
Pita nguya ngu dega ngu yokowelo eneya nguno
dikalo oluwolo.

Anutno Woolo Yeweloyi Oni, Ngulo Sobosobo Tabango, Ngundo Yesus Sumoo Inowolo (Matiyu 26:59-66; Mak 14:55-64; Luk 22:66-71)

19 Anutno woolo yeweloyi onilo sobosobo ta-
bango, ngundo Yesusno sulena onilo sumoo elo,
ko enendo simoo bale mande elo etuyelowoku,
ngulo nguya sumoo ewolo.
20 Ene ngundilo sumoo etoni, asa, Yesusndo
mandeni gumi ngandilo ewolo. Nondo ngu kuli
oni simoo bale tunoo oolengo endemo mande elo
etuyelowono. No suwoo suwoo goobooyingo ya
newendemo, ko Tempel ya newendemo, Yuda oni
simoo bale gooboongootenggoku, nguno nguya
mande elo etuyelolo yunowono. No mande kom-
bitelo, gula ma ewono.
21 Ge ndawugalo, no sumoo nunoote? Ge
komo oni ene kuli mande no manggonemonggo
ingowonggoku, ngu sumoo yunowa. Ene kuli
nolo mandene ingowonggolo ewolo.

22 Ene ngundilo etoni, kumba ootuwoo gula
dikalo oluwoku, ngundo Yesus utolo ewolo. Ge
Anutno woolo yeweloyi onilo sobosobo ngulo
tabangongga, ngalo mandeni ngu gumi ngundilo
ete?
23 Ene sumoo ngundilo etoni, asa, Yesus-
ndo mandeni gumi ewolo. Nondo mande biy-
omingga etoowega ngu, asa, ge komo ngu nangge
yootunoya nono e. Ene nondo mande metemi
etoowe ngu, ariya, gedo ngulo ndatelo telo, no
nulete? Elo ewolo.

24 Ariya, utombo Yesus gosiyoyingo utooku
ngundilo oodoni, ene Anasndo Yesus suleyootoyi,

Anutno woolo yeweloyi onilo sobosobo tabango oowooyi Kayiyapas, nguno oolouwolo.

Pitando Yesus Oowooyi Ko Oongoowolo (Matiyu 26:71-75; Mak 14:69-72; Luk 22:58-62)

25 Sayimon Pita ngu dikalo, de yokolo oodoni, oni sungokundo Pita sumoo inolo ewonggori. Ge nguya enengo sulena oni, bine? Ene ngundilo etoyi, Pitando imangoolo ewolo. No kini! Elo ewolo.
26 Woolo yeweloyi oni, ngulo sobosobo tabango, ngulo ko oningga, Pitando kono anduno sodeyi tagawokungga, ngulo dobooyi gulado ewolo. Hamoo oolengo, no ge geyowono. Ge nguya kono anduno geyowonoku ngu! Elo ewolo.
27 Ene mande ngundilo etoni ngu, asa, Pitando ko elo, imangoolo ewolo. No kini! Ene ngundilo etoni, asa, ngu naluno nangge, kootoori ewolo.

Yesus Yolo, Payilatno Oolouwonggori (Matiyu 27:1-2,11-14; Mak 5:1-5; Luk 23:1-5)

28 Ene Yesus yolo, Kayiyapaslo ya yokolo, Gabman koleteyingo ngulo yano mande wilikoweloyi musiyomo oolouwonggori. Ngu nalungga ngu suwoononggo oolengo, ngulo ene sodedo yano ma oolewonggori. Ndatelo ngulo, ngu Gabman oni koleteyingo, ngu Rom oni. Moseslo mamana mandeno, ene ngandilo ewolo. Yuda oni ngundo Yuda kini enengo yano ulo ngu, ene wetidodo telo, Pasowa nalu kundingiyi nguno noole ulo, bibitelo, oowali ma newatolo ewolo.
29 Ngundilo ngulo, ene endesina oluwolo. Gabman onilo oni koleteyingo, oowooyi Payilat, ngundo eneno oolelo sumoo ewolo. Yendo nga

oningga nga ndawu oo biyominggalo, nga yolo
mayetenggo?
30 Ene sumoo ngundilo etoni, asa, mandeni
gumi elo ewonggori. Nga oningga nga, ene
damoni biyomi ma tetoni, ngu noole ene yolo,
geno ngano ma mayewatolo ewonggori.

31 Ngundilo etoyi, Payilatndo ko ewolo.
Yengombo yoya, oolouya, yengo mamana
mande, nguno yengombo mandeni wilikoyi!
Ene ngundilo etoni, asa, Yuda onindo eneno
gumi ewonggori. Rom onilo mamana mande,
ngundo ngandilo ewolo. Noolendo oni uleye
kumooweloyi ngu loogu oolengolo ewonggori.
32 Yesusndo ene kumooweloyimbolo kuli
ewoku ngu, ene kumooweloyi damonimo
teyingo, ngu mandegaku ataga engge
tunootewelo tete.

33 Ngulo Payilatndo Gabman ya newendemo ko
ulo, ngunonggo Yesus negongootoni, ombutoni,
sumoo inowolo. Ge Yuda onilo mela sobosobo
ulungga (King), bine? Elo ewolo.
34 Ene ngundilo sumoo etoni, Yesusndo mande
gumi ewolo. Gengombo bine, ngu mandega ngu
ingolo ete, bine, ngundi, oni sungombo geno
etoyi, ingolo, bine, ge ngundilo ete?
35 Ene ngundilo sumoo etoni, Payilatndo man-
deni gumi ewolo. No bine, Yuda oni, ngulo ge
ngu mandega ngu noya ete? Hamoo oolengo
kini! Gengo oni simoo bale, ngu ko gengo, Anutno
woolo yeyingo onilo sobosoboku, ngundo goyolo
nono mayetenggoku nga! Ngulo ge ndawu ooga
tewo? Elo ewolo.

36 Ene ngundilo sumoo etoni, Yesusndo mandeni gumi ewolo. Nondo endega oni simoo bale sobowooweloyi, ngu mela ngalomu kini. Ene nondo mela, ngano simoo bale sobowooweloyi ngu, asa, nolo ko oni, ngundo ngu ebe yeyi tunootetoni, ebe utolo, nguno oni gula no noyolo, Yuda oni kandeyemo nguya ma noyewa. Ene ataga ngu, nondo endega simoo bale sobowooweloyi, ngu melako ngano kinilo ewolo.

37 Ene ngundilo etoni, Payilatndo Yesuslo mandeni gumi ewolo. Ngulo ge mela sobosobo oni ulungga (King) gula, bine? Etoni, Yesusndo mandeni gumi ewolo. Gedo eteku ngu, ge nenengo oolengo ete. No ngu mela sobosobo oni ulungga (King). Ngundilo ngulo, no namondo no yomoonelootoni, mela ngano ombulo tunootewono. Yo, no melako ngano ombuwonoku, ndatelo ngulo, no hamoo mande ngu elo yootunolo eweloyi oni. Oni bidodo hamoo mande ngu keyolo ngu, ene nolo mandene ngu ingootenggolo ewolo.

38 Yesusndo mande ngundilo etoni ngu, asa, Payilatndo mande gumi ewolo. Hamoo mande ngu ndawuga? Elo ewolo. Payilatndo ngundilo elo yokolo, ene Yuda onino endesina oolelo ewolo. Nondo nga oningga, ngano biyomi gula ma kenootenolo ewolo.

39 Ene yengo damoniye gula, ngu Pasowa nalu kundingiyi nalungga, nguno ya biyomimo oni gula andangetooye toongete. Ngundilo ngulo, nondo Yuda onilo mela sobosobo ulungga (King) nga bine, andangeya yunowe? Elo ewolo.

40 Yuda oni simoo bale enengo mande ngu

ingolo, ngulo ene meno manggalu ulungga telo ewonggori. Ngungga ngu kini! Ge komo Barabas andangeya yuno! Elo ewonggori. Barabasndo ngu oni yuleni kumootoyi, ko oni sungombolo oo sitowiye yakakayi yowolo.

19

Payilatndo Yesus De Mombimo Boolowoowelo Ewolo
(Matiyu 27:15-31; Mak 15:6-20; Luk 23:13-25)

1 Asa, ngu naluno nguno, Payilatndo enengo me onino etoni, ngundo Yesus yolo, utolo, gisasalu polo gome gome ulewonggori.
2 Ngundilo telo, me onindo tomoku gula uto sanggilidodomundo telo, yolo, Yesus tabangomo yewonggori. Ngundilo telo, towi seleyingo yolo yemuyinowonggori.*
3 Me oni bidodo Yesus doongeyimo mayelo, yumooweloyi mande oowooyingga telo ewonggori. Ge Yuda onilo King ge e! Ngundilo elo ulewonggori.
4 Ngu naluno nguno, Payilatndo ko endesina Yuda onino oolelo ewolo. Ye ingoyi! Nondo ene yolo, yeno endesina ooletoowega, yendo kenoyi! Nondo ene goweyimo oo biyomi gula ma kenooteno!
5 Ene ngundilo etoni, ariya, Yesus endesina ooletoni, ngu tomoku uto sanggilidodobo tewonggokungga, ngu Yesus tabangomo oodoni, ko,

* **19:2:** Tomoku ko nenggulo seleyingo, ngu mela sobosobo ulungga (King), ngulo sunggi ngundilo teyinolo, nguno ebe ganagana teyinolo eneno penggootewolo.

towini seleyingo nguya teyingo ngudodo ooletoni, Payilatndo Yuda onino etuyelolo ewolo. Ye nga oningga nga kenoyi!

6 Ngundilo etoni, Anutno woolo yeyingo oni ngulo sobosobo, ko, kumba ootuwoo oni, ngundo Yesus kenolo, ngu ene manggalu ulungga telo ewonggori. De mombimo sanggawetoyiga kumooni! Yo, de mombimo sanggaweyiga kumooni! Ene ngundilo etoyi, Payilatndo Yuda onilo mande gumi ewolo. Yengombo yoya, de mombimo sanggaweyiga kumooni, ene nondo ene goweyimo biyomi gula ma kenooteno!

7 Ene mande ngundilo elo yokolo ngu, asa, Yuda onindo mandeni gumi ewonggori. Noole mamana mande gula oolooteku, ngu mamana mandega ngundo ete. Oni gula ene Anut yumooyinolo mandega elo ngu, ene komo kumoowa. Ngundilo eteku, ngulo ngu oningga ngu, ene komo kumooni. Ndatelo ngulo, ene ngandilo ewolo. No Anut Nangoni, ewoku ngulo ewolo.

8-9 Payilatndo ngu mandega ngu ingolo, ene sosoleyingo ulungga telo, ngulo ene Gabmanlo ya newendemo ko ulo, Yesus sumoo inowolo. Ge ndanonggo mayewo? Ngundilo sumoo etoni, ene Yesusndo eneno gumi ma ewolo.

10 Yesus nenetelo oodoni, ariya, Payilatndo Yesusya sanggili telo ewolo. Ndatelo ngulo, ge nolo mandene gumi ma ete? Nondo ge goyokootoowe, toongeweloyi ngulo yanggangonedodo, ko, de mombimo gosanggawetoowe, kumooweloyi nguya yanggangonedodo, ge ngu ma ingoote? Elo ewolo.

11 Ene ngundilo etoni, Yesusndo mandeni gumi
ewolo. Anut awuno oolengo, ngundo yanggango
ge ma gunootoni ngu, asa, ge no nodowoolo
nuleweloyi nguya ereremo kini. Ene nondo
geno hamoo eteno. Oni no noyolo, ge kan-
degemo yootunonelolo noyewoku, ngulo mbum-
buwani, ngundo gengo mbumbuwage ngu da-
galo, ulungga oolengo! Elo ewolo.
12 Ene mande ngundilo etoni ngu, asa, Payilat-
ndo ngu ingolo, ene oole erewelo kenolo, Yesus
yokootoni, toongewelo oole erewewolo. Ene
Yuda onindo meno elo ewonggori. Gedo ngu
oningga, ngu yokootoyi toongewaku ngu, asa, ge
Sisa dobooyi kini! Oni gula enengombo ene King
elo ngu, ene Sisa nguya mundiyi teteku ngu! Elo
ewonggori.
13 Payilatndo ngu mandega ngu ingolo, ngulo
ene Yesus yolo, endesina oolelo, ene oololo,
mande wilikoweloyi yabano yeyi bibitewolo.
Musiyo gula oowooyi digi yabayi, Hiburu man-
deno ngu oowooyi Gabata.
14 Ngu sa nalungga ngu, Pasowa nalungga
ngulo oo yomosiyoweloyi naluwolo. Ngu
nalungga, ngu sa kewoolo oolengo, ngu naluno,
Payilatndo Yuda onino ewolo. Kenoyi, yengo
mela sobosobo ulungga (King) nga! Elo ewolo.†
15 Payilatndo ngundilo etoni, asa, Yuda onindo
manggalu ulungga telo ewonggori. Ngu andan-
geya yoko! Andangeya yokootooga, de mom-
bimo sanggaweya uleyi! Ene ngundilo mang-
galu tetoyi, Anutlo woolo yeyingo onilo sobosobo

† **19:14:** Pasowa Nalu Kundingiyi ngu Anutndo sunggi kenolo dagayeloyingo nalu kundingiyi.

oni, ngundo mande ngandilo meno ewonggori. Noolengo mela sobosobo ulungga (King) gula kini! Sisa nangge, ngu noolengo mela sobosobo ulungga (King)! Elo ewonggori.

16 Ngundilo etoyi, Payilatndo enengo mandeye ngu ingolo, ngulo ene Yesus dowoolo, enengo kandeyemo yelo ewolo. Ye mete, ene yokootoyiga, me onindo dowoolo, oololo, de mombimo sanggaweya uleyiga kumoonilo ewolo.

Yesus Yolo, De Mombimo Sanggawelo Ulewonggori

(Matiyu 27:32-44; Mak 15:21-32; Luk 23:26-43)

17 Payilatndo ngundilo etoni ngu, asa, me onindo Yesus yolo, enengo de mombi inootoyi, koolowoolo, ende yokolo oololo, musiyo gula oowooyi tabango wembuyi, nguno oolouwolo. Hiburu mandeno musiyo ngu oowooyi Golgata.

18 Ngu mela musiyonggano nguno, Yesus de mombimo sanggawewonggori. Ene oni sungo elaya nguya Yesusndo de mombino booloyelowonggori. Oni elayagaku, Yesus tanggeyi gide gide, ko Yesus kewooloko boolowoolo de mombino elaya gide gide, nguno booloyelowonggori.

19 Payilatndo mande gula nakangolo, oni yunootoni, de mombi sosowoomo yewonggori. Ngu oo naka ngu ngandilo. Nasaret Oni Yesusga, Ngu Yuda Onilo Mela Sobosobo Ulungga (King) Ewolo.

20 Ngu musiyongga Yesus de mombimo boolowooyingo musiyongga ngu, Yerusalem ende ulungga ngu tanggeyimo. Ngundilo ngulo,

Yuda oni ulungga ngu mandega ngu kandangelo ingowonggori. Payilatndo ngu mandega ngu Hiburu mandeno, Rom mandeno, ko Girik mandeno nguya nakangowolo.

21 Ngundilo ngulo, Anutno woolo yeyingo onilo sobosobo, ngundo Payilatno ewonggori. Ge ngundilo ma nakangowelo, Yesus, Yuda Onilo Mela Sobosobo Ulungga (King). Ge komo mande ngandiya nakango. Nga oningga ngando ewoku, No Yuda onilo Mela Sobosobo Ulungga (King), ngulo ngundilo nakangowalo ewonggori.

22 Ene ngundilo etoyi, asa, Payilatndo gumi ewolo. Nguno yokoyi, nondo mandega nakangowonoku ngu, no komo kuli nakangowonoku ngu! Elo ewolo.

23 Ngu naluno me onindo Yesus deno boolowoolo yokolo, enengo kumbaninggaku yolo wesosoowootoyi, namolaya tunootewolo. Namolaya tunootetoni, me onikundo gumgum yowonggori. Ngundilo telo, ene Yesus enengo nengguloni oolengo pelunggaku ngu ma toongoolo wesibiyoyingo, ngu gulanangge pelungga ndandayingongga.

24 Ngundilo ngulo, me oni enengo nangge mande ewonggori. Noole nga nengguloga nga, ngu ma oomboongewato. Noole komo ebe dagadaga koondoonge telo, oni gulado oni sungo dagayelolo ngu, asa, ngundo yowa. Ene ngundilo elo, koondoonge tewonggori. Anutlo mandeno mande nakangolo ewoku, ngu engge tunootete. Mande ngu ngandilo.

Ene nolo nenggulone, oo ngu bayetelo yowonggori. Ene nolo nenggulone pelungga ngu so

uyi (Kad) koondoonge telo, ndawu oninggado dagayelolo ngu yowalo ewolo. *Sam 22:18*

25 Yesuslo de mombi tanggeyimo, enengo nemi nguno dikalo oluwolo. Mariya Yesus nemi ngulo bobeyi, ngu Kolpas baleyi oowooyi Mariya, ko, Mariya gula Magadala, ende ngulo balega, ngu nguya oluwonggori. Ngu bale ngu, de mombi tanggeyimo nguno oluwonggori.

26 Yesusndo doongetelo, nemimboya sulena oni ene ngulo gome ingootenggoku, ngu nguya yeyootoni, dikalo oodoli, yeyolo, nemimboya ewolo. Namo, ge keno, ngungga ngu, gengo nangonggelo ewolo.

27 Yesusndo ngundilo elo, sulena oningga nguya ewolo. Keno, ngungga ngu gengo nanggelo ewolo. Ngu naluno nguno, ngu sulena oningga, ngundo Mariya Yesus nemingga ngu yolo, enengo yano oololo, gome kawararangolo oluwolo.

Yesus Kumoowolo
(Matiyu 27:45-56; Mak 15:33-41; Luk 23:44-49)

28 Ngu naluno, Yesus enengo koni ngu bidodo ataga kinitetoni ingowolo. Ariya, Anutlo mandeni so uyi nakangoyingomo, ngu engge tunooteteku, ngulo ene ngandilo ete. No sonolo ingootenolo ewolo.

29 Sono nggusi gula oluwoku, ngu Wayin kowoo nangge nggusi manggowoomo oolelo oluwolo. Ngundilomu ene towi sosowoo gula yolo, Hisop dega ngu kandeyi pelunggano gosiyolo, yolo, Wayin sonoyimo yetoyi, Wayin kowoo nguno koongetoni, ngu yolo, Yesus manggowoomo yeyi oolewolo.

30 Yesusndo ngu Wayin kowoo sonongga ngu
nelo yokolo ewolo. Asa, nolo kone kinitete.
Ene ngundilo elo yokolo, mudungo kiyayi yetoni,
penggootelo, yukani yokootoni, ooloutoni ku-
moowolo.

Me Onindo Yesus Bebulimo Sanggawewolo

31 Ngu nalungga nguno, Yuda onilo nalu
kundingiyi ngulo oo yomosiyoyingo naluwo,
oowooyi Pasowa. Ngundilo ngulo, Yuda oni
ene oni bingo yokootoyi, de mombimo nalu
kundingiyimo ma oluwa. Ngulo ene Payilatno
oololo, oni de mombimo ngu keye udooketoyi,
ngulo ene sodedo kumootoyi, oni bingoye yoyolo
meleyelowelo ewonggori.
32 Ariya, me onindo oololo, oni elayaga Yesusya
booloyelowonggoku, ngu keyali udoodokewong-
gori.
33 Ene ngundilo telo, ombulo, Yesus kenootoyi,
ene kuli kumoowolo. Ngundilo ngulo, ene Yesus
keyi ma udookewonggori.
34 Ene ngundilo kenolo, me oni gulado Yesus
tanggeyisina bebulimo sanggabo sanggawewolo.
Ene ngundilo sanggewetoni, sodedonangge dalo
sono nguya wendoni ombuwolo.
35 Oni gula (Yon enengombolo ete) enengo
doongeyimbo me oninggado Yesus sanggawelo
utoni, ngu kenowoku ngulo mande yootunolo
ewolo. No nenengombo yeyootoowe, sanggawe-
toyi kenowonoku, ngulo no hamoo oolengo man-
deni elo etuyelootenoku nga! Ye ngu ingoya,
ngulo ye nowoondoyemo hamoo teyilo ewolo.

36 Nga oo tunooteteku nga ngu, Anutlo
mande ngu engge tunootete. Ngu mandega
ngu ngandilo.
Onindo enengo wembuyi gula ma udookewang-
golo ewolo. *Eksodas 12:26*
37 Ko Anutlo mande gula ngandilo.
Oni sanggawewonggoku oningga ngu kenowang-
golo ewolo. *Sekarayiya 12:10*

Digi Kowuno, Yesus Melengoowonggori (Matiyu 27:57-61; Mak 15:42-47; Luk 23:50-56)

38 Kootusina, Yosep, Arimatiya mela ngulo
oningga, ngundo Payilatno oololo, Yesus bingo
yolo, melengoowelo sumoo inolo ewolo. Yosep
ngu Yesuslo keyolo, endeyoyingo oni gula, ene
Yuda onilo tabango ngulo sosolelo, ngulo enengo
newendemo hamoo ngu oongoowolo. Payilatndo
mete elo etoni, ngulo Yosep ene oololo, Yesus
bingo yowolo.
39 Ngu Nikodimas oningga ngu ene kuli
suwoono Yesusno mayelo tunootewoku, ene
Yosepya ombuwoli. Ngu oningga ngundo de elaya
situmi gooboongoolo yowoolalingoyingomu ngu
yolo ombuwolo. Ngu de situmi ngulo kowuli
ulungga, ngu onibiga kande elaya (30 Kilo).
40 Ngu oni elayaga, ngundo Yesus bingo yolo, de
situmi ndindingo gomemu ngundo kumbadodo
gooboongoolo doobengowoli. Yuda onindo onibi
meleyelowelo telo melengootenggoku, ngundilo
tewoliyo.
41 Yesus de mombimo ulewonggorimu musiy-
ongga, nguno ko gula oluwolo. Ko nguno oni

mele keda gula oluwolo. Oni gula nguno kuli ma
melengoowolo.
42 Ngu nalungga ngu, Yuda onilo nalu
kundingiyi ngulo oo yomosiyoweloyi nalu,
ngu oowooyi Pasowa; ko, ngu oni melengga
ngu namoko oluwolo. Ngundilo ngulo, elayaga
ngundo Yesus bingo yolo, nguno melengoowoli.

20

Yesus Kumoolo Ko Ootookoowolo
(Matiyu 28:1-8; Mak 16:1-8; Luk 24:1-12)

1 Kowooyingo ngulo naluwo koleteyingo
nguno, Mariya ngu Magadala balega, ngundo
suwoononggo oolengo oolelidodomonggo, Yesus
melengooyingo melengga, nguno oolouwoliyo.
Ene meleno oololo, ene digiga mele manggowo
ukingoyingongga, ngu mele manggowoomo ma
kenowoliyo. Kini, oni gulado ngu digiga kuli
andangewolo.
2 Ngundilo ngulo, ene kendutelo, Sayimon Pi-
tano, ko, Yesus enengo sulena oni gula ngulo
gome ingooteku, nguno nguya ewolo. Oni sun-
gombo Ulungga Oo Bidodo Sembuli Sembunay-
ingga, ngu mele manggowo andangelo, kuli
yowonggoku ngu! Ene yolo, ndano yewonggoku,
ngu noole ma ingootetolo ewolo.
3 Ngundilo etoni, ngulo Pita ko, sulena oni gula
nguya ene ende yokolo, damoni yelo, meleno
oolouwoliyo.
4 Ngu sulena oni elayaga ngu enengo ela ela
kendutelo oololo, ene ngu sulena oni gulaga,

ngundo Pita dagalo, enendo koletelo oololo, meleno tunootewolo.
5 Ene meleno penggootelo, doongetelo, kumba nomboyingga ngu nangge meleno oodoni kenowolo. Ene ngundilo kenolo, ene mele newendemo ma uwolo.
6 Ene ngundilo tetoni, Sayimon Pitando kootu ene keyolo, ombulo, ene mele newendemo ulo, ene nguya kumba nangge oodoni kenowolo.
7 Kumba gula nguya, ngundo Yesus tabangomo gosiyoyingo kumbaga ngu, kumba sungomboya nguno ma oluwolo. Towingga Yesus doobengolo yewonggokungga ngu nangge oondookelo, musiyo sungosina yewonggoku, ngu kenowolo.
8 Ariya, ngu sulena oni gulaga koletelo meleno oolouyingongga ngu nguya, oni mele newendemo ulo, oo ngu kenolo, ene Anutndo melenonggo Yesus yokutuwoowoku, ngulo newendemo hamoo tewolo.
9 Ngu naluno nguno, ene Anutlo mande so uyimo kuli elo nakangoyingo ngu, ene ma ingonduduyemo ingowonggori. So uyi nakangoyingomo, ngundo ngandilo ete. Yesus ngu kumoononggo ngu komo hamoo oolengo ko keda ootookoowalo ewolo.
10 Ariya, sulena oni elayaga ngu, endega oluwonggoku, nguno ko oolouwoli.

Mariya Magadala Balega, Ngundo Yesus Kenowolo
(Matiyu 28:9-10; Mak 16:9-11)

11 Yo, sulena oni elayaga ngu, enengo endemo ko ooloutoli, ene Mariya ngu mele tanggeyimo endesina dikalo, sendolo oluwolo. Ngundilo

sendoya sendoya penggootelo, mele newendemo doongetewolo.

12 Ene doongetelo, mele newendemo Anutlo Sambono Oni, Engel elaya, nengguloyali namboyi elayaga, ngu Yesus kuli yewoku mele musiyomo nguno yeyowolo. Engel oni elayaga ngu gulado tabango musiyosina, gulado ngu keyi musiyosina bibitelo oodoli yeyowolo.

13 Engel oni elayagakundo, Mariya sumoo inolo ewoliyo. Bale, ge ndatelo telo, ge sendolo ooloote? Ene ngundilo etoli, Mariyando gumi ewolo. Oni sungombo nolo oni Ulunggaku yolo, ndano yewonggoku, ngu no ma ingooteno! Elo ewolo.

14 Mariyando ngundilo elo, ene yowoolengolo, Yesus kenolo, ngu Yesusndo elo ma ingowolo.

15 Asa, Yesusndo Mariyano ewolo. Bale, ge ndatelo telo, ge sendoote? Ge oone erewelo ooloote? Ene ngundilo etoni ngu, Mariyando ngu kongga ngu sembulibo elo ingolo, ngulo ene gumi ewolo. Oni ulungga, gedo yoya yeya ngu, ge komo yewoku musiyongga ngu etunelootooga, no nguno kenolo, no oololo yowanolo ewolo.

16 Ene mande ngundilo etoni, asa, Yesusndo eneno gumi ewolo. Mariya. Etoni ngu, sodedonangge Mariyando yowoolengolo, Hiburu mandenonggo Yesusya ewolo. Rabonayi! Elo ewolo. Ngulo damoni ngu ngandilo, Oo etuyeloyingo oni!

17 Yesusndo Mariyano ewolo. Ge no ma nodowoowelo, no awuno Awano ma ooleyingo. Ene ge komo oolouya, nolo dobooguline nowoondoyemo hamoo teyingo nguno ngandiya etooga ingoyi. No awuno nenengo Awanemo, ko, yengo

Awayengga nguno ooleteno. Yo, nolo Anut, ko, yengo Anut nguya, nguno ooletenolo ewolo.

18 Ariya, Mariya Magadala balega enengo mandeni ngu ingolo, sodedonangge ngu oololo, sulena oninolo ewolo. No Ulungga Oo Bidodo Sembuli, kuli kenootenoku ngu! Ngundilo elo, ene Yesusndo mande ewoku nguya ewolo.

Enengo Sulena Onindo Yesus Kenowonggori (Matiyu 28:16-20; Mak 16:14-18; Luk 24:36-49)

19 Yesuslo sulena onindo ngu Yuda onilo tabango ngulo sosolewonggori. Sosolelo, ngulo ene ya ene oluwonggoku, ngulo yamako goodoolo, ene ya newendemo nangge oluwonggo. Ngu nalungga ngu, kowooyingo ngulo nalu koleteyingo, ngu suwootetoni, Yesusndo kewooloyemo tunootelo ewolo. Yengo nowoondoye imakewomo oliyi! Elo ewolo.

20 Ene ngundilo elo, kandeyimo ko tanggeyimo nguya mambu doongoo ngu etuyelowolo. Ngundilo tetoni, Yesus enengo sulena oniku Ulungga Oo Bidodo Sembuli, ngu kenolo ngu, ene nowoondoye metemi ingolo, ene oni oni tewonggori.

21 Ariya, Yesusndo ko ewolo. Ye nowoondoye imakewomo oliyi! Awando no sulenelootoni, no ngano ombuwonoku, ngundilo nangge, nondo nguya ye suleyelooteno.*

---

* **20:21:** Awando no sulenelootoni, no ngano ombulo, mande keda mesalango ngu elo etuyelowonoku, ngundilo nangge, nondo nguya ye suleyelootenoku, ngu ye oolouya, Mande Keda ngu wesiyoya, oni etuyeloyi.

22 Yesusndo ngundilo elo, enengo yukani sulena onino uwoolo, yunololo ewolo. Ye Yuka Kundingiyi yoyi! Ewolo.
23 Yendo oni gidalegalo mbumbuwaye andange yunowanggoku ngu, asa, ngu mbumbuwangga ngu hamoo kinitewa. Ene yendo oni gidalegalo weti mbumbuwa ngu, oni enengo goweyemo olinilo, yokoyunowanggoku, ngu hamoo, oni enengo mbumbuwa ngu sugi sugi goweyemo oluwalo ewolo.

Tomasndo Yesus Kenowolo

24 Yesusndo enengo sulena onino tunootewoku, ngu nalunggano nguno, sulena oni kande elaya kegidembolo elayaga, ngulomu gula nguno eneya ma oluwolo. Ngu Tomas oowooyi gula Didimas (sangala).
25 Ngulo ngu, sulena oni gidalegado Tomasno ewonggori. Noole Ulungga Oo Bidodo Sembuli, ngu ngano kuli kenowooto! Ene mande ngundilo etoyi, ene Tomasndo gumi ewolo. Nondo kandeyimo disi musiyo ma kenolo, nenengo kandene dibiyi ene kandeyimo disi musiyomo ma sanggawelo, ko kandene dibine ene tanggeyisina sangga doongoomo ma yelo sanggawelo ngu, asa, hamoo oolengo, no nowoondonemo hamoo ma tewano. Hamoo oolengo kini! Elo ewolo.
26 Kowooyingo gula yokolo, Yesuslo sulena oni ene ya newendemo, Tomas nguya oluwonggoku nalungga ngu, yamako goodoomukolo ya newendemo oluwonggori. Ngu naluno nguno, Yesusndo tanggeyemo ko tunootelo ewolo. Ye nowoondoye imakeyingomo oliyi! Ewolo.

27 Ngundilo elo, ariya, ene yowoolengolo,
Tomasno ewolo. Gengo kandege dibiyi disiyi
teya, ombuya, disi musiyo nga sanggaweya
kenoya, ko kandege dibiyi yega tanggenemo
sangga musiyomo ngano ye! Gengo nowoondo-
gemo hamoo ngu bulibali ma ingowelo. Kini, ge
komo nowoondogemo hamoo teni!
28 Ene mande ngundilo etoni ngu, asa, Tomas-
ndo gumi ewolo. Ge nolo Ulungga Oo Bidodo
Sembuli Sembune, nolo Anut!
29 Ngundilo etoni, Yesusndo gumi ewolo. Ge
no neyolo, ngulo nowoondogemo hamoo tete?
Oni ene no ma neyolo, ene nono nowoondoyemo
hamoo tetenggoku, ene ngu oni ngu oni oni
ulungga tewanggolo ewolo.

Yondo Nga Bukga Nga Ngulo Mande Damoni Nakangowolo

30 Yesusndo oo sungo gula onindo ma
teweloyim nguya, sulena oni doongeyemo
tewolo. Ene nondo ngu oo ngu bidodo, nga
bukgano ngano ma nakangowono.
31 Ene nga mandega nga kuli nakangowonoku
nga ngu, ye nowoondoyemo hamoo teweloyim
nakangowono. Ngu ngandilo. Yesus ene Kris-
tus, Anut enengo Ko Yoyoweloyi Ngulo Sunggi
Yewolo. Ngu Anut enengo nangoni. Ene ye ngulo
nowoondoyemo hamoo telo ngu, asa, ye suwoo
suwoo oluweloyi kedaga ngu yowanggo.

21

Enengo Ko Oni Yesus Ko Kenowonggori

1 Kootusina, Yesusndo Tayibiriyas sono
koongeyingongga, nguno enengo sulena oni
doongeyemo ko tunootewolo. Ngu sono
koongeyingo ngu oowooyi gula Galili. Ngu
ngandilo.
2 Sayimon Pita, Tomas, ngu oowooyi gula Didi-
mas, Nataniyel ngu Kena ende Galili melangga
ngunonggo, Sebedi simoongo elayagaku, ko,
Yesuslo ko oni elaya nguya oluwonggori.
3 Ngu naluno nguno, Sayimon Pitando ewolo.
No toongelo, iso erewewelo. Ene ngundilo etoni,
oni gidalegado nguya ewonggori. Noole nguya
geya oolouwatolo ene oololo, wanggo sanganimo
oolewonggori. Ene ngu suwoonggano nguno, ene
iso gula ma yowonggori.
4 Sengetoni, sa oolewelo tetoni, Yesus ngu sono
tamako dikawolo. Dikatoni, enengo ko onindo,
ngu Yesusndo elo, ngu ma ingowonggori.
5 Asa, Yesusndo sumoo yunolo ewolo. Simoone,
ye iso gula yowonggo? Ene ngundilo etoni ngu,
asa, sulena onindo gumi ewonggori. Kinilo
ewonggori.
6 Ene mande ngundilo etoyi, Yesusndo mande
gumi ewolo. Ye isolo si yoya, wanggo tanggeyi
koondosinanggo oolongootoyi, utoni ngu,
asa, ye iso gidalega yowanggo. Ene mande
ngundilo etoni, ngulo ene isolo sili oolongootoyi,
wendeyino uwonggori. Ngundilo telo, ene iso
oowooyingga oolengo yowonggori. Ngulo ene
iso sigaku woosoolo, ene wanggo sanganimo
ooleweloyi kini. Ndatelo ngulo, ngu kowuli
oolengo.
7 Ngu Sulena oningga, Yesusndo ngulo gome

ingootekungga, ngundo Pitano ewolo. Andu, ngu
Ulungga Oo Bidodo Sembuliga ngu! Ene ngundilo
etoni, Sayimon Pita ngu, ene nenggulo andangelo
yelo ko tetoni, nguno ngu, mande ngundilo etoni
ingolo ngu, asa, ene sodedonangge ootookoolo,
enengo nenggulo yewoku yolo, telo, ene sonono
solelo oololo sakiko ulelewolo.
8 Pitando sonono uleletoni, ko, oni gidalega
ngu ene wanggo sanganiwoole mayelo, iso sigaku
woosootoyi, sakiko namoko ombuwolo. Ene
yowoko ma oolouwonggori. Kini, ene 100 Mita
nangge oolouwonggori.
9 Ene ombulo, wanggo gosiyolo yokolo, ene
de nombo gula oodoni kenowonggori. Ngu de
nomboga ngu iso, ko, oomanongoyingo nguya
oodoni kenowonggori.
10 Ngundilo kenootoyi ngu, asa, Yesusndo
ewolo. Yendo ataga iso yootenggoku ngu gidalega
yoya ombuyi! Elo ewolo.
11 Ngundilo etoni, ngulo ngu Sayimon Pi-
tando wanggo sanganimo oolelo, isolo sigaku
woosootoni, wendeyi tamako oolewolo. Ooletoni,
iso ululu oowooyingga oolengo, ngundo siga ngu
manggowoomo hangelo oolewonggori. Yo, iso
ngu oowooyingga oolengo (153), ene isombo siga
ngu ma oomboongeyingo.
12 Ngundilo tetoni, Yesusndo ewolo. Ye om-
buya, oowali nga neyi! Ene ngundilo etoni ngu,
ko oni gulado, ge onendo elo, sumoo inowelo ma
ingowonggori. Kini, ene ingoyingo, nga ngu Oo
Bidodo Sembuliga, ngundo elo ingowonggori.
13 Ngu naluno, Yesusndo ombulo, oowali
oomanongoyingoku yolo, ko, iso yolo, bayetelo,

yunootoni newonggori.

14 Yesus, melenonggo kuli ootookooyingo naluno nga, ngu tambu kabusayi, enengo sulena oni doongeyemo tunootewolo.

Yesusndo Pita Sumoo Inowolo

15 Ene oowali nemukolo yokolo, asa, Yesusndo yowoolengolo, Sayimon Pitano ewolo. Sayimon, Yonlo nangoni, gedo nga oni nga dagayelolo, ge nolo gome ingolo, nowoondoge bidodo no nunoote? Ene ngundilo sumoo etoni ngu, asa, Pitando gumi ewolo. Yo, Ulungga Oo Bidodo Sembuli, ge ingoote. No gengo ingootenolo ewolo. Yesusndo enengo mandeni ngu ingolo, gumi ewolo. Ge nolo simoo bale soboyeloweloyi ngu, Sipsip nangoni oowali yunolo muwooweloyi, ngundiya te!

16 Ene ngundilo elo, asa, tambu elayayigaku eneno ko ewolo. Sayimon, Yonlo nangoni, gengo nowoondoge ngu bidodo no nunoote, ngundi kini, bine? Ngundilo sumoo etoni ngu, Pitando gumi ewolo. Yo, Ulungga Oo Bidodo Sembuli, ge kuli ingoote. No gengo ingootenolo ewolo. Ngundilo etoni, asa, Yesusndo gumi ewolo. Ariya, gedo nolo Sipsip ngu oowali yunolo gome soboyelowalo ewolo.

17 Asa, tambu kabusayigakuno, ene sumoo inolo ewolo. Sayimon, Yonlo nangoni, ge bine nolo ingoote? Ngundilo sumoo etoni, Pita ene newende kowuli yewoku, ndatelo ngulo, Yesusndo tambu kabusayi sumoo inolo, ge nolo ingoote, etoni, ngulo ene gumi ewolo. Ulungga Oo Bidodo Sembuli, ge oo bidodo ingomukoote.

Ge ingoote, no gengo ingootenoku ngu! Ene
ngundilo etoni ngu, Yesusndo Pitaya ewolo.
Ariya, gedo komo nolo Sipsip ngu oowali yunolo,
gome muwooyelowa!
18 Hamoo oolengo, no geno eteno. Kulimi
ge simoo kosiyi ootoolo ngu, gengombo gengo
Let kimbona, ngundo gengombo wanggagemo
gosiyolo, ende gulano toongewelo elo ngu, ge
nguno toongete. Ene kootusina ngu, ge oni
dogoni yeteku naluno ngu, ge kandege okootoyi,
oni gulado Let yolo, wanggagemo gosiyogunolo,
goyolo, ende ge nguno ma oolouwelo ewoku,
nguno goyolo oolouwalo ewolo.
19 Yesusndo ngandilo ewolo. Kootusina, onindo
Pita yolo, uleyi kumooweloyi, ngulo mande
damoni elo etungowolo. Pitando kumooteku
nalunggano nguno ngu, ene Anutlo bingami elo
okoowa. Ngulo Yesusndo Pitano yootunololo
ewolo. Ge no keneloya endeyo! Ewolo.

Yesusndo Sulena Oni Gulalo Ingooteku, Ngulo Mandeni

20 Pitando yowoolengolo, ngu sulena oningga
Yesusndo ngulo gome ingootekungga, ngu
kenootoni, ene keyelolo ombuwolo. Ngu oningga
ngundo kuli oowali newoku, ngu naluno,
ene Yesus tanggeyimo, nomoni lolowoolo,
bibitelo, ngunonggo ewolo. Ulungga Oo Bidodo
Sembuli Sembunayi, onendo ngu ge me onino
yootunonggelowa? Elo ewolo.
21 Pitando ngu kenolo, Yesusno ewolo. Ulungga,
nga oningga nga, kootusina, ndawu ooga eneno
tunootewa? Ewolo.

22 Ene ngundilo etoni, asa, Yesusndo Pitano
gumi ewolo. Nondo ngu ene oodoningga,
oolouya, no ko ombuyingo naluno nguno keda
olini ewanoku ngu, gengo oo kini. Ge komo
ombuya, no keneloya endeyo! Ewolo.
23 Ngulo ngu, dobooguliyi gidalega
kewooloyemo, ngu mandega ngu nangge elo
endeyowolo. Yesuslo ko oni ngu, ene ma
kumoowalo ewolo. Ene Yesusndo ngu ene
ma kumoowalo ma ewolo. Kini, ene ngandilo
ewolo. Nondo ngu ene oodoningga, oolouya,
no ko ombuwanoku naluno nguno keda olini,
ewanoku ngu, gengo oo kinilo ewolo.
24 Ngu sulena oningga, ngundo nangge, ene
ataga ngulo mandeni elo wesiyolo, mande nga
nakangoote. Noole nga mandega nga ngu, ene
hamoo yootunolo ewoku ingooteto.
25 Yesusndo oo gidale ulungga oolengo nguya
tewolo. Ene oni nga mande oo nga sungo
sungo gulanangge nangge nakangowelo ngu, asa,
ngulo Buk nguya oowooyingga oolengo nakan-
gowanggo. Nondo ngu ngandilo ingooteno.
Noolengo mela nga bidodomo, ene Buk nangge
tewa. Ngu hamoo.

Anutlo Sumange Mande Keda
The New Testament in the Karo Dialect of the Rawa Language of Papua New Guinea
Nupela Testamen long tokples Karo long Niugini

copyright © 2001 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Karo (Rawa) (Rawa)

Dialect: Karo

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-No Derivatives license 4.0.
You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2016-09-22

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 1 Oct 2024 from source files dated 31 Aug 2023
7f046ea9-a034-5c64-a5df-39d92fed8ae7